

Hayalet Geni

Sayı 50

Eylül/Ekim 1999

500.000 TL

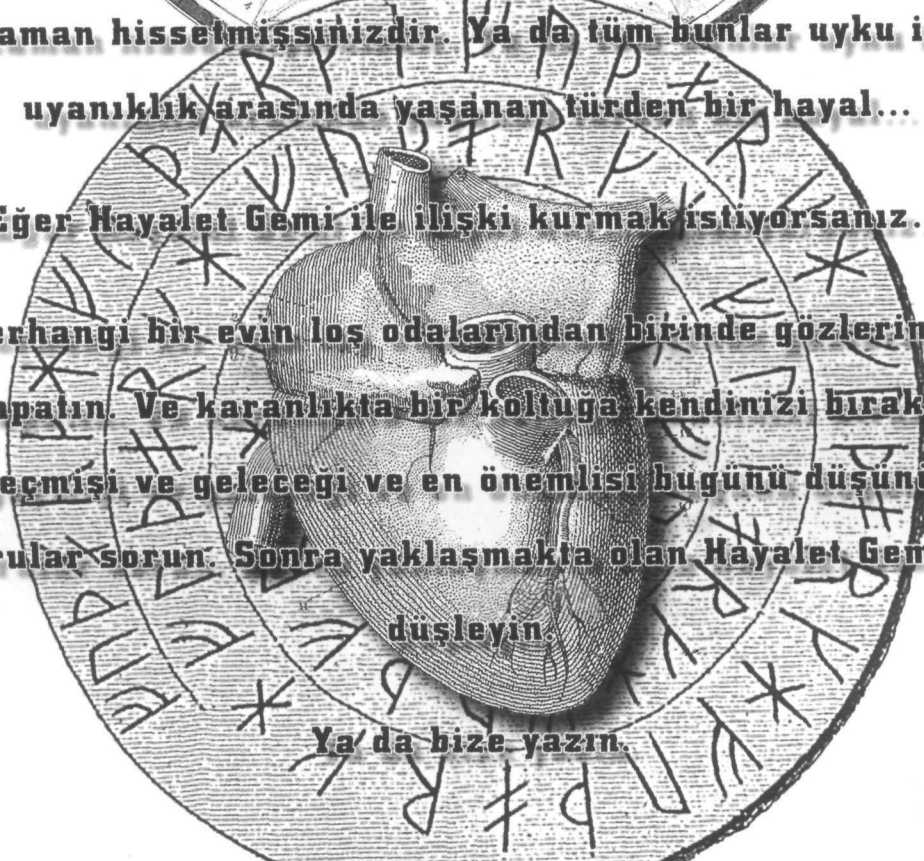
ISSN 1301-9708

Başka bir dünya olduğuna yemin edebileceğiniz o açık denizlerin gecesinden çıkıp gelen hayalet geminin sisli şehir caddelerinde, köy mezarlıklarının tarlalarla kesiştiği boşluklarda, çocuk parklarında ve kurgusu boşalmış luna-parklarda, sandalyeleri ters çevrilmiş meyhanelerde, okuyucuları çoktan yokolmuş kütüphanelerin ıssız koridorlarında gezindiğini mutlaka birileri fısıldamıştır kulagınıza. Hatta geceleyin birdenbire havlayan köpeklerin neden ürktüklerini o zaman hissetmişsinizdir. Ya da tüm bunlar uyku ile uyanıklık arasında yaşanan türden bir hayal...

Eğer Hayalet Gemi ile ilişki kurmak istiyorsanız...

Herhangi bir evin loş odalarından birinde gözlerinizi kapatın. Ve karanlıkta bir koltuğa kendinizi bırakıp; geçmişi ve geleceği ve en önemlisi bugünü düşünüp sorular sorun. Sonra yaklaşmakta olan Hayalet Gemi'yi düşleyin.

Ya da bize yazın.

Yedinci yıl.
Denizcilerin
birbirlerine anlattıkları
o efsanevi geminin
nihayet karaya uğrama
zamanı. Lanetli
kaptanının aşkı arama
macerasında kendini
sonsuz dek yineleyen
bir yıldönümü...
Ne yazık ki, tüm
mecazları bitiren bir
felaket, bir lanet
hepimizi yasa boğdu.
Üzgünüz.

ANADOLU'NUN HATASI!

Üzgün toprakların çocuklarıydık. Biraz fazla güldük mü ellerimizin tersiyle gözyaşlarımızı siler; of çok güldük, ağlayacağız derdik. Gürültücü şamatalarımızda annelerimiz başlarını tutup çok azdınız şimdi kötü bir şey olacak derlerdi.

Ellerimizde renkli camlar, güneşimizin tutulmasını coşkuyla izledik, en çok da bizim topraklarımızda izlenebilir olmasıyla gururlanarak. İşimizi gücümüzü bırakıp güneşle ayın dansını izledik, bizi aşan şeylere tanık olmanın verdiği heyecan duygusuyla. Ve işte annelerimizi haklı çıkarırcasına gökten inen coşkumuzu yer aldı ve yuttu. Yer kadar alçaklığımızın, umursamazlığımızın, cehaletimizin, yoksulluğumuzun da kurbanı olduk.

Depremin tüm acımasızlığıyla vurmadığı kentlerde yaşayanlarımız kendilerini evlerinden sokağa atıp başlarını çaresizce gökyüzüne çevirdiklerinde yıldızlarla karşılaştılar. Kentin sönen ışıkları gökyüzüne yer açmıştı. O eski şarkı "yıldızlı semalardaki haşmet ne güzel şey". Biraz daha çok gökyüzüne bakmayı bilseydik, belki kendi küçük hayatlarımızın başkalarının küçük hayatlarıyla birleşip o haşmete katıldığını bilir, birlikte yaşadığımızı, kaderlerimizin birbirine bağlı olduğunu hatırlardık. Adına şarkılar söyleyip ölmekle övündüğümüz bu topraklarda yaşamayı iyi bir şey haline getirmek için kendimize şık kabuklar örmenin dışında bir şeyleri de becerseydik... O zaman çok geç olmadan, o zaman şehirlerimizin sokakları ölüm kokmadan, hiç olmazsa birbirimize el uzatmak için, hiç olmazsa kabaran topraktan başka bir şeye, vurdumduymazlığa, yoksulluğa, alçaklığa öfkelenmemize gerek kalmadan biraraya gelmeyi, ölülerimiz için yapılabilecek herşeyi yaptık demenin iç huzuruyla katıla katıla ağlamayı becerebilirdik.

Depremsöyler bu depreme neden olan fay hattına *Anatolian Fault* diyorlarmış; evet *fault* kelimesi İngilizcede hem fay, kırık, hem de hata anlamına geliyor; evet hepsi de Anadolu'nun hatası. Anadolu, üzerinde olup bitenlerden rahatsız şöyle bir silkiniyor desek, felaket sonralarında olduğu gibi, herbirimiz yaptığımız kötü bir şeyden dolayı cezalandırıldığımızı düşünsek, tanrıların öfkesi desek rahatlar mıyız? Peki ama neden o çürük yumurta kabuğundan evleri yapanların oturduğu semtlerde yaprak kıpırdamıyor?

Hayalet Gemi

İki Ayda Bir Yayınlanır
Sayı 50, Eylül/Ekim 1999
500 000 TL KDV Dahil
ISSN 1301-9708

www.hayaletgemi.com

İçindekiler

Sahibi ve Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
TEKNOFİL Teknoloji Tasarım
Adına Adnan Kurt

Yazı Kurulu
Sedef Erkman
Murat Gülsoy
Ergun Kocabıyık
Nazlı Ökten
Pınar Türen

Tasarım
Faruk Ulay

Baskı
Net Matbaacılık

5. [bizimdeniz]
Büyük Adamların Ölümü
Murat Gülsoy	35. [yalnızlığınoyuncakları]
Buluşma Yeri
Yekta Kopan
6. [kaptannemo]
Gerginlik Büyürken:
Gövde ve Destek
Adnan Kurt	40. [okyanustagece]
Soranlara Kızılıcık Şurubu Deyiniz
Müseccel Markadır Soğuk İçiniz
Pınar Öğünç
7. [üstüçizilmişişiler]
Forever Young
Nazlı Ökten	42. [çıkamazsokak]
Yaz Büyümesi
Buket Türkmen
9. [lomboz]
O'Hara Araştırması ve El Hasım
Şevket S. Karadağ	45. [şeytanminaresi]
Eklemler Çekirdekleri
Derya Erkenci
14. [serdümen]
Alice Hangi Yöne Büyüyor?
Gilles Deleuze	47. [aytutulması]
Amaçsızca
Su Ufuk Uslu
17. [déjàvu]
Ve Şehir Düştü
Emre Öktem	50. [karagöründü!]
Kanser
Tansu Çelikel
21. [uzakkıyılar]
Sisten Sonra
Balku	52. [şişedekimesaj]
T'den Çok
Cenk Büker
29. [derinlik sarhoşluğu]
Büyüdükçe Anlıyorum
Sibel Sümer	54. [medcezir]
Beşinci Yabancı
Elif Şafak
30. [deniz kızlarının şarkısı]
Dia
Hümanur Bağlı	57. [uçan hollandalı]
Tanrı'nın Sözleri
Murat Gülsoy
31. [düşdeğirmeni]
Nedir?
Orhan Cem Çetin	↓

Hemen yakınlarındaki ilkokula başladı. Uzun bir ismi vardı okulun: Hasan Âli Yücel! Öğretmenlerinden ilk öğrendiği a'nın şapkası olduğu, dolayısıyla uzun okunması gerektiği idi. Âli büyük anlamına geliyordu. Hasan Âli Yücel de büyük bir insandı. Okulda onun fotoğrafları vardı. Atatürk'ünkiler daha çoktu ama... Sonradan okumayı söküp komşularının Milli Eğitim Bakanlığı Klasiklerine gözü takıldığında yine aynı isimle karşılaşacaktı.

Yıllar herkes için çabuk geçti. Çocuk büyüdü, delikanlı oldu. Arada sırada yazılar yazıp gönderdiği bir dergi vardı. Somut! Taşırken koltukları kabarırdı. Ciddi ve sorumlu insanların dünyasını taşırdı sanki. Ön sayfasında onun şiirleri. Can Yücel denilen büyük bir adam. Büyük adamların halen yaşadığı bir dönemdi. Aziz Nesin gibi tek başına büyük sesle konuşabilen, bağırabilen adamlar... Toprak gibi, su gibi doğaldı onların varlığı. Onlarsız bir ülke aklımdan bile geçmezdi.

Hayat onların şiirleri ile akıyordu. Şarabi bir eşkiyanın düşlerinden uyanır uyanmaz, sardunya için gözleri doluyordu. Aşık oluyor, acı çekiyor, büyüyordu. Büyük adamların olduğu dünyaya doğru yaklaşıyordu.

Üniversitede kendine benzer genç adamlar buldu. Sigara içti. Efkarlandı. Bir gün kendini onun şöförlüğü yaparken buldu. Şairlerin, yazarların üniversiteye davet edildiği, salonların hıncahınc dolduğu günler. Kaplumbağaya benzeyen arabasına bindiler üç kişi, Kuzguncuk'un yolunu tuttular. Eve girerken hepsinin başı dönüyordu. Mutfakta,

dev bir masanın ucunda oturuyordu büyük adam. Sakalı, beyaz saçları, sözleri gerçek olan bir adam. Gözgöze geldiklerinde ilkokulun duvarlarından kendilerini seyreden adamı hatırladı. Beklemedikleri şeyler söyledi şair, şaşırttı onları. Bir kasa birayı yokettiler, çok içtiler, genç adam içmedi. Üç genç adam ve büyük şair kaplumbağanın içine bindiler çakırkeyif. Köprüden geçtiler. Ortaköy'de konaklayıp meyhaneye girdiler. Genç adam meraklıydı. Sorular sordu: şiir hakkında, diğer şairler hakkında. Bazı yanıtlar incitti sevdiği diğer şairleri, sustu. Sonradan anlayacaktı, tüm şairler birbirlerini mutlaka hırpalardı. Şiir tutkusal bir şeydi. Şiirden vazgeçiş belki daha sonralara rastlayacaktı. Konferans salonunu dolduran arkadaşlarına sundular sonra büyük şairi. Kürsü o gün onundu. Sözler büyüktü, söyleyen büyüktü. Hava kararırken arabaya tekrar bindiler. Üç genç adam ve şair. Hepsine sarıldı yol boyunca. En çok direksiyondakine kızdı, yüzüne bakmıyor diye. Sonra evin önüne geldiler. Sokağa inen merdivenlerin üzerine çıkıp son kez konuştu şair onlarla. Güzel, umutlu, önemli şeyler söyledi. Genç adamın saçlarını okşadı durduk yere. Genç adam kendini yeniden çocuk sandı. "Hapisaneye dayanamazsın sen" dedi şair. "Saçların çok temiz. Orada böyle hergün yıkayamazsın". Sonra akşam oldu. Ne kadar zaman geçtiğini bilemediler. Şair, yorgun, hasta ve umarsız olarak içeri girdi.

Aradan yine zaman geçti. Bir daha karşılaşmadı genç adam şair ile. Saçlarını her gün yıkadı. Büyük adamlar çağının bitişi her geçen gün biraz daha kendini belli etmeye başladı. Her geçen gün kötülerin hesabına yazıldı.

Hâlâ umut var mı?

Sonsöz

Dünya gözlerimi kendi ellerimle örttüm

Değdi yorgunluğuma

Bi ölüm kaldıydı onu da gördüm

Beni pişman etmedi doğduğuma

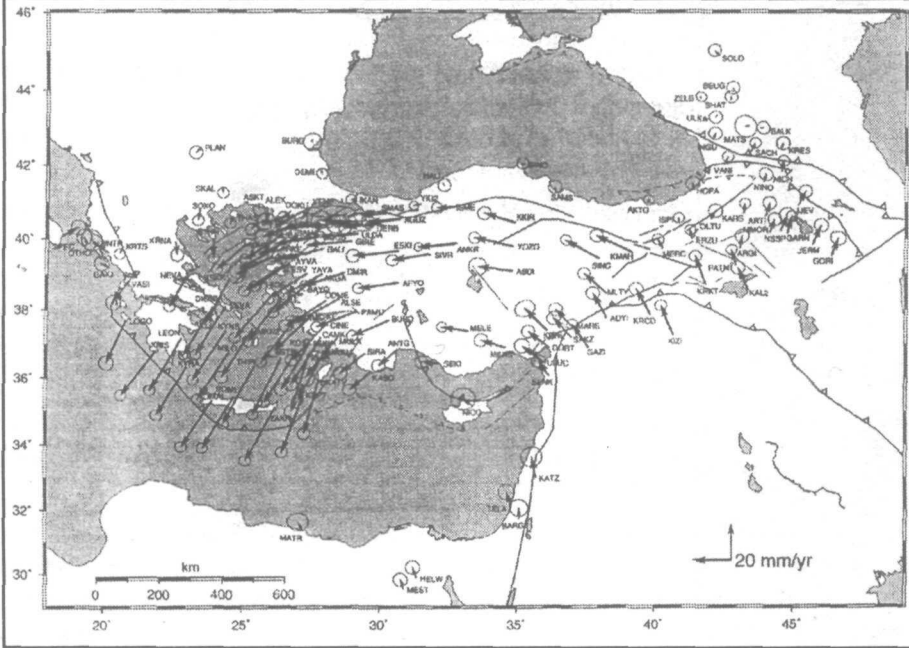
Can Yücel

Gerginlik Büyürken: Gövde ve Destek*

Adnan Kurt

akurt@hotmail.com

kaptannemo

Bir kırık parçası boyunca artan (ya da azalan) Coulomb gerginliği, bir kara parçasının kırılmasına yol açacak tektonik gerilme için gereken zamanı azaltır (ya da artırır). Böylece koşullu olasılıkta kalıcı bir değişime neden olur. Koşullu olasılık modeli, gerginlik değişimini ayrı gerginliklerin toplamı için gereken zamana eşleyerek, gerginlik değişiminin etkilerini kestirebilmek için uyarlanabilir.

Stein, Barka, Dietrich;
Geophysical Journal Int.
V128, 1996

Nafi Toksöz, 17.08.1999,
News Release from MIT

Birçok yapıyı "gövde" ve "destek" olarak ayırıp eşbiçimlendiririz. Şekil üzerindeki bir kesik hatla anlamlı kıldığımız nedir? Bu şekilde ortak işlevleri bir kerede ayırmış oluyoruz. Gövde-destek çifti biraz dürttüğümüzde anlarız ki oldukça evrenselidir. Fiziksel bir destek dışında, şeyler ve amaçlar arasında düşünsel bir köprüdür aslında. Köprü tanımları, yapısal tanımları psikolojik amaçlara bağlamayı sağlar.

Masaüstünün, şeyleri yukarıda tuttuğunu bilmek yetmez. Bu bilgiyi kullanabilmek için nasıl olduğunu ve nasıl işlediğini de bilmemiz gerekir. İşte burada gövde ve destek tanımlaması, bilgimizi sınıflamayı kolaylaştırır. "Gövde" amaçlara doğrudan erişebilmeyi sağlayan araç işlevini yüklenmiş yapı birimlerini tanımlarken, "destek" bu amaca hizmet eden tüm diğer birimler ve özelliklerdir. Ve biz yukarıda tutacağımız şeyleri masaüstüne yerleştirirken; gövdenin amaçları için desteklerin nasıl durduğu, masanın bacaklarının nasıl yukarıya kaldırdığını anlayarak gücümüzü/amacımızı/işlevimizi artırabiliriz. Bunu anlamamanın bir yolu, desteklerden herbiri işlevini yitirdiğinde olabilecekleri düşünmektir:

Destek Yapısındaki Değişimler Gövdedeki İşlevsel Etkileri

Masanın sol bacağı kes.	Masaüstü sol tarafa devrilir.
Masanın sağ bacağı kes.	Masaüstü sağ tarafa devrilir.
Evin temelini bataklığa kur.	Evin odaları yerin dibine çöker.
Bilimcileri. mühendisleri yok et.	Evlere istirdiye ve kesekağıdıyla yapılır.

Ne kolay oyun! Listeye ekler yapalım mı?

↓

*Marvin Minsky'nin Society of Mind adlı kitabından s. 142deki "The Body-Support Concept" başlıklı yazısından çarpıtılmıştır.

Benlik ve dünya arasındaki sınırları dünyanın varlık-yokluğunu kuşatan benliğin ezilmesiyle ortadan kaldıran gösteri, görünüşün örgütlenmesiyle sağlanan sahtekarlığın gerçek mevcudiyetiyle bütün yaşanmış hakikati bastırarak doğru ile yanlış arasındaki sınırları da ortadan kaldırır. Tuhaf gündelik kaderine edilgen bir şekilde boyun eğen bir kimse, büyümlü tekniklere başvurarak bu kadere aldatıcı bir şekilde tepki gösteren bir deliliğe doğru itilir. Metaların tanınması ve tüketilmesi, karşılıksız bir iletişime gösterilen bu sahte karşılığın can damarıdır.

Şarkı seksenlerde çıkmıştı "forever young i want to be forever young do you really want to live forever, forever young"

Küçük yeğenime yemek yemezse büyüyemeyeceğini söylediğimde, büyümezse yaşlanmayacağını, yaşlanmazsa ölmeyeceğini söyleyiverdi ısrarlı bakışlarım karşısında.

Küçük çocuk bedenlerini korumaya çalışan genç kadınların içlerindeki boşluğu doldurmak istercesine çılğınca yedikten sonra müthiş bir tiksinti ve pişmanlıkla klozet kapağını açıp bir parmak darbesiyle herşeyi geri çıkarmaya çalıştıkları hastalıkların, vizitesi pahalı psikiyatristlere has sorunlar olduğunu sananlar, gecekonduda yaşayan genç bir kadının zayıflama ilacı almak için ablasının parasını çalarken olaya tanık olan yeğenlerini öldürdüğünü; günde üç saat hiç su içmeden cimnastik yapıp sadece bir elma yiyerek aylarca dayanan bir işçi eşinin hastanelik olduğunu gazetelerden okumayanlardır olsa olsa. Güzellik sistemi her yaştan, her sınıftan kadını kuşatıp, sadece ceplerindeki parayı değil, tüm zihinsel sağlıklarını ellerinden almaya devam ediyor.

Güzellik sisteminin vardığı yer her zamanki gibi kapitalizmin kendisine karşı çıkan hareketleri kendisine eklemleme başarısıyla koşut gidiyor. 68 Baharı tüm gücün gençlikte olduğunu; yaşlılığın çürümüş bir düzenin kokmuş beğçilerinden başka bir şey olmadığını yazdı duvarlara. Genç olanın dönüştürücü devrimci gücü temsil ettiğine inanılıyordu. Yaşlanma deneyim ve olgunlukla değil, değişime direnme ile tanımlanıyordu. Bu elbette modernleşme dediğimiz şeyin de bir parçasıydı. Yani kuşaktan kuşağa aktarılan geleneksel bilgi anlayışının yerini alan, sürekli değişip yenilenen bilgi dünyası. Artık çırağın ustası kadar iyi üretmeyi, kendisinden önce saptanmış kurallara ve güzellik anlayışına uyarak üretmekten başka bir şeyi hedefleyemeyeceği lonca sisteminin yerini sanayi üretimine bırakmasıyla başlayan bu çağ yeniliğin anahtar kelime olduğu bir zamandı elbette. 68 Baharı gençliği baştacı ettiğinde düzenin o anki temsilcilerine kafa tutuyordu elbette ama sonrasında başlayan süreç gençliği neredeyse bir kült haline getirdi.

Yetmişli yılların HIPPIE gençliği yerini YUPPIE denilen kitleye bırakırken (*young, urban, professional*: genç, kentli, meslek sahibi) düzenin en değişmez kuralı olan değişimin artık gençler eliyle aktarılacağına güvencesi geldi. Lüks tutkusu, üst sınıf hayatlar genç ve güzel olanların elindeki silahlardı. Yükselen gençlik mücadelesi, artık yeniden yapılanan şirketlerde değişime uyum sağlayamayan yaşlı yöneticilere acımasızca bir tekme vurabilecek ihtiraslı gençleri en üst konumlara taşıdı. Bu arada tüketim yaşı da giderek daha düşüyordu. Artık kendi bütçeleriyle kendi kararlarıyla satın alabilecek kitle giderek daha genç yaşlara indi. Gençlik kültürü bir yandan ayrışırken bir yandan genelleşti. Japonya'da, Türkiye'de, İngiltere'de düşük belli, dizlerinin altında biten bol paçalı, ceplerinden kemerlerine metal anahtarlık zincirleri uzanan pantolonlarıyla kaykaylı gençler de görebilirsiniz, yırtık kotlu, metaleci t-shirtli, uzun saçlı olanları da. Milliyetler ötesi tarzlar, içiçe geçtiği gibi

milliyetlerden kaynaklananlar da suya atılan taşın oluşturduğu halkalar gibi dağılıbilirler.

Şimdi 50-60 yaşında olan insanların yirmili yaşlardaki fotoğraflarına baktığınızda yetişkin insanlar görürsünüz. Lise öğrencisiyken bile yetişkin gibi gözükürler. Henüz gençlik, yaşlılığı işgal etmemiştir. Şimdiki zamanlarda ise genç görünmeye çalışan bir yaşlı gülünecek değil, "kendisini bırakmadığı" için takdir edilecek kişidir. Giderek daha çok insan üniversite eğitimi aldığı için okul süresi uzarken işsizlik hem eğitim süresinin uzamasını (uzmanlaşmalar, sertifika programları) hem de başka yaşam deneyimlerini (başka ülkelerde geziler, stajlar) cesaretlendirir. Giderek daha geç evlenilir (ya da evlenilmez) giderek daha geç çocuk sahibi olunur (ya da olunmaz). Gençlik uzar.

Doksanların sonu artık yirmili-otuzlu yaşların enerjisini de kaldırmaz oldu. Güzellik sisteminin normları, giderek daha az işgücüne ihtiyaç duyan kapitalist sistemin paralelinde giderek çocuklara yöneliyor. Artık kimse büyümek istemeyecek. Gençlik pınarı güzellik sistemi tarafından keşfedildi. Dergi kapaklarından üzerinize gelen kızlar artık 14-15 yaşlarında. Ve giderek küçülecekler. Geçen yıllarda batı ülkelerinde ardarda patlayan pedofili skandallarını hatırlayın. Çocuklarla birlikte olmaktan zevk alan yetişkin erkekler arasında bol bol politikacıya rastlandığını hatırlayın. Bunu feminizm sonrası bir gelişme olarak yorumlamamız gerekseydi ne derdik? Cinselliği ancak bir başkasını ezerek, bir iktidar aracı olarak yaşayanlar, kadınların giderek erkeklerle eşitlenmesi sonucu artık kendi kuşaklarının kadınlarıyla baş edemez hale geldikleri için savunmasız çocuklara yönelen bir eğilimin giderek büyüdüğünden de bahsedilebilir.

Giderek daha savunmasız, üreme ve üretme gücü olmayan bedenleri arzular hale gelmeyi artık insan emeğine giderek daha az ihtiyaç duyan, bir üreticiden çok bir tüketici olarak kitleleri kucaklayan kapitalizmin paralel bir yansıması olarak görmek belki paranoya. Ama unutmayın, modern çağda çocuk (ilke olarak) üretmez, tüketir, hak talep etmekten çok kendisine verilen hakların sınırlarını gizlice zorlar, kendisini savunmaktan çoğu zaman acizdir. Pırıl pırıl gergin teni üzerinde yaşanmışlık yoktur, tarih yoktur. Geçen zamanın bize bir şeyler eklediği değil bizden çalıp götürdüğü düşüncesi kazanır zihinlerimize. Aynada gördüğümüz şeylerin bize acı vermesi sağlanır önce, sonra da bu acıyı unutturacak nesnelere donatmaya ikna edilirimiz. Ve bu savaşta cinsel çekimden daha güçlü bir silah yoktur. Arzulanamamak en büyük kabus, arzu nesnesi haline gelmek en büyük özlemdir. Aynadaki görüntümüzle sınırlandırdığımız dünyamız giderek üzerimize kapanan klostrofobik bir cehenneme dönüşür. Başkalarına ancak kendi görüntümüzü yansıtan aynalar olarak ihtiyaç duyarız. Gençliğin tarihsizliği kendimizi tecrübe dışı bir kurgu dünyasında nesnelere aracılığıyla yeniden kurmaya olanak verir.

Az gelişmiş toplumlar emekleme çağında, gelişmekte olanlar okulda, gelişmiş olanlar ise okulu bitirmiş hayata atılmış durumda sayılırlar. Arada bir sürü nüans olsa da genel metafor budur. Güzellik sistemi nasıl başını olgunluktan gençliğe, oradan da çocukluğa çevirdiyse kapitalist sistemin de başı bir süredir az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerdedir. Asya kaplanları, Malezya, Tayvan gibi ülkeler sisteme taze kan getirecek alanlar olarak görülüyordu. Bu ülkeler şimdi binbir türlü toplumsal çalkantıyla yerinden oynuyor. Kapitalizm kendi kendisini seyredecek yeni aynalar arıyor. Moskova'da ya da Laleli'de birkaç yüz dolara onbeşlik bakire bulunabileceğini herkes biliyor. Kendi bedenini ve yaşanmışlığını taşıyamayan, ölmeyi bir türlü kabullenemeyen, tüketmekten başka varolma yolu bilmeyen yaşayan ölümlere dönmeden önce biz, yani zombileşmeden, hayatta kalmak için giderek daha taze kana ihtiyaç duyar hale gelmeden, getirilmeden içine gömüldüğümüz aynadan çıkmalıyız.

**Tüketicinin hissettiği
taklit ihtiyacı,
kesinlikle onun temel
mahrumiyetinin bütün
görünümleri tarafından
şartlandırılmış
çocuksu bir ihtiyaçtır.
Gabel'in tamamen
farklı bir patolojik
düzey için kullandığı
tabirle söylemek
gerekirse, "temsile
duyulan anormal
ihtiyaç, burada,
varoluşun sınırında
kalmış olmanın verdiği
azap verici bir
duyguyu telafi
etmektedir."**

Guy Debord, Gösteri
Toplumu, Ayrıntı
Yayınları, 1996. s.115.

İrlanda kökenli ABD'li işadamı Sean O'Hara'nın finanse ettiği ve bağımsız bir araştırma şirketi tarafından 33 ayrı ülkede 3000'i aşkın denek üzerinde yapılan bu araştırmanın eleştirisine geçmeden önce El Hasım şöyle der: "Çocuğun 'Büyüyünce ne olacaksınız?' sorusuna verdiği cevabın psikoloji ilmi tarafından daha önce hiç bu kadar ciddiye alınmaması ve araştırmanın bizzat akademik çevrelerin dışında kalan bir işadamı tarafından yaptırılması yeterince şüphe uyandıran bir durumdur."

"Psychology Towards 2000" dergisinin Kış 97 sayısında yayınlanan "O'Hara Araştırmasını Reddediyorum" başlıklı makalesinde Mısırlı psikolog Halid El Hasım, çocuklar açısından bakıldığında "büyüme"nin genel anlamda önemsenen bir mesele olmadığını öne sürer. El Hasım'a göre çocuk, yetişkinlerin dünyasına kendi zaviyesinden bakmakta, diğer bir deyişle hayatı bir oyun olarak görmektedir. Büyüyüp yetişkin olmak, çocuk açısından sadece oyun sahasının genişlemesinden ibarettir. Bu fikrini, akademik çalışmalarını halen Stockholm III Üniversitesi'nde sürdüren İsveçli psikolog Dr. Thomas Solidsonn'un "Klinik Deneyler İtibarıyla Çocuk Oyunlarında Yetişkinlerin Dünyasına Bakış" adlı doktora çalışmasından örneklerle destekleyen El Hasım, çocukların, bütün meslekleri büyüyünce oynanacak bir tür büyük oyun olarak kabul ettiğini vurguladıktan sonra psikoloji literatüründe kısaca "O'Hara Araştırması" (1) diye bilinen çalışmanın eleştirisine geçer.

İrlanda kökenli ABD'li işadamı Sean O'Hara'nın finanse ettiği ve bağımsız bir araştırma şirketi tarafından 33 ayrı ülkede 3000'i aşkın denek üzerinde yapılan bu araştırmanın eleştirisine geçmeden önce El Hasım şöyle der: "Çocuğun 'Büyüyünce ne olacaksınız?' sorusuna verdiği cevabın psikoloji ilmi tarafından daha önce hiç bu kadar ciddiye alınmaması ve araştırmanın bizzat akademik çevrelerin dışında kalan bir işadamı tarafından yaptırılması yeterince şüphe uyandıran bir durumdur."

El Hasım araştırmanın ilk etabı (2) tamamlandıktan sonra açıklanan sonuçlardan -yorum yapmadan- bazı örnekler vererek devam eder.

Yıllar boyunca sürekli aynı cevabı verip aynı mesleği seçen denek oranı yüzde 4'dür. Bunlar da, dişhekimliği, eczacılık vs. gibi başlangıç için belirli bir altyapı ve diploma isteyen meslek gruplarıdır

Baba mesleğini seçenlerin oranı ise yüzde 48 olarak belirlenmiştir. Ne var ki bunların yüzde 44'ünün ilk verdikleri cevap baba mesleği değildir.

El Hasım, "O'Hara Araştırması"nda en kritik dönemin tahmin edildiği gibi ortaöğrenimin bitmek üzere olduğu dönemde değil, üniversite sonrasında ortaya çıktığını belirtiyor. Bunun örneklemek için de O'Hara enstitüsünün bir yetkilisi tarafından yapılan bir yorumu alınıyor: "Tıp ve Hukuk fakültelerinde okuyanların büyük bir çoğunluğu, sorunun kendilerine hâlâ sorulmasının moral bozucu olduğunu söyleyip anketten çekilmek istediklerini belirtmişlerdi. Biz yine de onları takip ettik ve Tıp Fakültesini ilk iki yılında bırakanların yüzde 99'unun; fakülteyi bitirdikten sonra doktorluk yapmayanların ise yüzde 73'ünün 4 yaşından beri doktor olmak istediklerini tespit ettik. Hukuk fakültesinde durum biraz farklıydı. Okulu yarıda bırakanların hep aynı cevabı verme oranı yüzde 87, bitirdikten sonra avukatlık yapmayanların oranı ise yüzde 25'ti.

"Üniversite eğitimlerini Tarih, Felsefe, Matematik, Fizik, Biyoloji, Edebiyat gibi Temel Bilim bölümlerinde sürdürenlerin okul yıllarında verdiği cevaplardaki 'Bilmiyorum' oranı yüzde 70'lere kadar çıkıyor, hatta mezuniyet sonrasında da aynı belirsizlik sürüyordu. Hâlâ aynı soruyu sorduğumuz ve değişik cevaplar aldığımız deneklerin yüzde 85'inin üniversitelerde temel bilimler okuyanlar arasından çıktığını da belirtmemiz gerekiyor." (3)

(O'Hara Araştırması'ndan yaptığı bu alıntının ardından El Hasım konu dışına çıkarak, üniversiteleri meslek eğitiminden tümüyle ayırıp Temel Bilimler'in tahsil edildiği bir yer haline getirme fikrinden sözeder. Ona göre Tıp, Hukuk ve Mühendislik Fakülteleri de dahil edildikten sonra diğer bütün meslek eğitimleri üniversite sisteminin dışına çıkarılmalı. Bir yanda Meslek Yüksek Okulları diğer yanda ise üniversiteler olmalı. Şüphesiz El Hasım'ın bu konuya neden girdiğini anlamak mümkün değil ama El Hasım'ın Felsefe ve Tarih bölümlerinde çiftanadal yaptıktan sonra Siyaset Bilimi'nde doktora başlayıp bırakması ve ardından Kahire Üniversite'sinde Psikoloji doktorası yapması bu konuda bazı ipuçları veriyor. Ayrıca internet'te yeralan Halid El Hasım biyografisinde kendisinin ilk gençliğinden bu yana birçok işe girip çıktığı da gözlemleniyor. Çocukluğunda Kahire'de su satıcılığı yapan El Hasım şu sıralar ABD'de Alaska Üniversitesi'nde edebiyat doktorası yapan öğrencilere Politik Metinlerdeki Edebi Referanslar adı altında bir ders veriyor.)

El Hasım, "O'Hara Araştırması"nın ortaya çıkardığı ve bilimsel çevrelerde trajik olarak karşılanan başka bir veriye geçiyor. Bu veriye göre üniversitenin ilk iki yılında deneklerin verdikleri cevapların gerçekleşme oranı yüzde 32 gibi düşük bir oranda kalıyor. Eğer tıp, hukuk, mühendislik gibi meslek grupları bir yana bırakılırsa bu oran yüzde 5'lere düşüyor. Kendi finanse ettiği araştırmanın özellikle bu verisinden yola çıkan Sean O'Hara'nın bütün eğitim sisteminin baştan aşağı yeniden ele alınması yönünde bir öneri getirmesini El Hasım saçma bulduğunu belirtiyor. Ona göre "alınan eğitim ile eğitim sonrasında seçilen meslek" ayrı bir sorun, "Büyüyünce ne olacaksınız?" sorusuna verilen cevap ise başka bir sorun. El Hasım'a göre O'Hara araştırmasından ciddi sosyal sonuçlar çıkarmak elmalarla armutları toplamaktan farksız. Ona göre bu soruya verilen cevaplar -denek hangi yaşta olursa olsun- tümüyle psikolojik bir düzlemde okunmalı, eğitim sistemi dahil olmak üzere başka disiplinlerin alanına giren alanlarda veri olarak kullanılmamalıdır. Bu noktada Victorio Rationelli'nin (4) tezlerinden hiç sözetme gereği duymayan El Hasım, "Büyüyünce ne olacaksınız?" sorusunun yetişkinlerin çocuklarla kurduğu "bir iletişim biçimi" olduğunu belirttikten sonra bu soruyu soran yetişkinlerin -çoğunlukla ebeveynler de dahil olmak üzere- yüzde 90'ının ileride bu cevapları unuttuğunu belirtiyor. Ona göre sorunun iki cephesi var: Birinci cephede yetişkinin çocuğa bakışı var. El Hasım, yetişkinin sorudan aldığı cevap ne olursa olsun bunu önemsemediğini, asıl önem verdiği şeyin çocukla iletişim kurmak olduğunu belirtiyor. Çocuğun soruya bakışı ise El Hasım'a göre daha önemli. Çünkü çocuk soruya cevap verirken soruyu soranın karşısında kendini bir yetişkin gibi hissediyor. Dolayısıyla "Büyüyünce ne olacaksınız?" sorusuna verilen cevap denek için uzunca bir süre bir tür oyun olarak kalmaya devam ediyor. "Üniversiteli bile hâlâ aynı oyunu oynamaktadır. Gerçeklerle karşılaşmadan önce elindeki son fırsatları kullanmakta, hayallerini, özelemlerini dile getirmekte, başkalarının gözünde önemli biri olmak, ilgi çekmek, etkilemek için ne olacağı sorusuna cevap vermektedir."

El Hasım, böylesine psikolojik bir sürecin O'Hara tarafından ciddiye alınıp büyük bir araştırmaya konu edilmesinin ve sonuçlarından yola çıkılarak eğitim sistemi dahil birçok sosyal konu üzerinde yargılara varılmasının vahim hatalara yol açacağını iddia ediyor. Ayrıca kişisel gözlemlerinden yola çıkarak bir çocuğun aynı gün içinde dört ayrı yetişkine dört ayrı cevap verebildiğini, aynı dengesiz durumun değişik ölçülerde -bir yıl içinde dört farklı cevap gibi- lise, üniversite ve hatta mezuniyet sonrasında da daha düşük oranlarda devam ettiğini belirttikten sonra şöyle diyor: "O'Hara Araştırması'nın sonuçları bugün birçok akademisyen tarafından veri olarak kullanılıyor ve buradan birçok sonuçlar çıkarılıyor. Oysa hiç kimse araştırmanın çıkış noktasının anlamsızlığı üzerine tek kelime etmiyor."

Her iki yazıyı da okuduktan sonra El Hasım'ın e-posta adresine uzun bir mektup yollayıp

Dolayısıyla
"Büyüyünce ne
olacaksınız?"
sorusuna verilen
cevap denek için
uzunca bir süre bir
tür oyun olarak
kalmaya devam
ediyor.
"Üniversiteli bile
hâlâ aynı oyunu
oynamaktadır.
Gerçeklerle
karşılaşmadan
önce elindeki son
fırsatları
kullanmakta,
hayallerini,
özelemlerini dile
getirmekte,
başkalarının
gözünde önemli
biri olmak, ilgi
çekmek, etkilemek
için ne olacağı
sorusuna cevap
vermektedir."

Iddialara göre O'Hara araştırması kesintisiz bir biçimde devam etmektedir. İlk sonuçların açıklandığı 1980 yılından sonra bizzat O'Hara'nın isteğiyle her yıl dünya üzerinde seçilen 4 yaşındaki 3000 çocukla deney yeniden başlamıştır. Doğruluğu kesin tespit edilemeyen bazı iddialara göre denek sayısı 3000'den 30000'e çıkarılmıştır. Bütün bu araştırmaların 2010 yılında bizzat O'Hara tarafından büyük bir kitap haline getirileceği de iddia ediliyor. Hatta internet'te bir sitede, O'Hara'nın anketle yetinmeyip en az 100 çocuğu kapsayan büyük bir belgesel film hazırladığı da söyleniyor.

kendisini desteklediğimi yazdığım. Hatta üç yaşından başlayarak üniversiteden mezun olduğum güne kadar bu soruya verdiğim cevapları da peş peşe yazdım. İlkokul öncesi: Mimar, mühendis. İlkokul boyunca: Tüccar, mühendis, TV yapımcısı, tiyatro oyuncusu. Ortaokul ve lise yıllarında: Roman yazarlığı, psikiyatrist, ekonomist, film yönetmenliği. Edebiyat tahsil ettiğim üniversite yıllarında: Film yönetmenliği, reklam yazarlığı. Üniversiteden mezun olup gazetecilik yaparken: Rehberlik... Rehberlik yaparken: Film yönetmenliği... Kendisine şu sıralar iki arkadaşımın kurduğu bir turizm acentasında çalıştığımı, birkaç yıl içinde de güneydeki tatil yörelerinden birinde bir bar açmayı planladığımı söyledim ve hayalimdeki mesleği de açıkladım: Roman yazarlığı..

El Hasım'dan bugüne kadar e-postama herhangi bir cevap gelmiş değil. Oysaki ben de onun bana benzer bir liste göndereceğini tahmin ediyordum.

Bir başka gün internet'te dolaşırken El Hasım'ın makalesine gelen cevapları araştırdım. Bunlardan biri bizzat Sean O'Hara'dan geliyordu. Yazıyı tıklayıp hemen açtım ve bir solukta okudum. Zaten olabildiğince kısa bir yazıydı bu. O'Hara, El Hasım'ın araştırmanın deneklerinden biri olduğunu ve her iki yılda bir yeni cevaplar vermeye devam ettiğini belirttiikten sonra "El Hasım hiçbir zaman üstüste aynı cevabı vermeyen tek deneğimizdir. Bize karşı yürüttüğü bu kampanyayı esefle karşılıyor ve bir gün büyüüp istediği mesleği seçmesini, McObstacle Sendromu'ndan (5) bir an önce kurtulmasını gönülden diliyoruz." diyerek yazısını bitiriyordu.

El Hasım şu ana kadar bu yazıya hiçbir cevap vermemiş durumda. Ama internet'te yaptığım yazışmalardan öğrendiğim kadarıyla çalışmalarını bu iki ana başlık etrafında yoğunlaştırmış durumda: "Ahlaki Olgunlaşma Süreciyle Meslek Seçme Arasındaki İlişkiler" ve "Gelişmekte Olan Ülkelerdeki Yetişkinlerin Aynı Anda Birden Fazla Meslekle Uğraşma Eğilimlerinin Nedenleri" (6)

Notlar

(1) 1955 yılında başlayan araştırmada deneklere dört yaşından itibaren her iki yılda bir "Büyüyünce Ne Olacaksınız?" sorusu yöneltilmiştir. Araştırma için bir yaş haddi konulmamış ve deneklerin yaşı ne olursa olsun soru değiştirilmemiştir. Birinci etabın sonuçları 1980 yılında "Results Of O'Hara' Research" adlı bir kitapla açıklanmıştır. Kitap O'Hara Sosyal Araştırmalar Enstitüsü tarafından Seattle Üniversitesi Psikoloji kürsüsünden iki danışman tarafından değerlendirilmiş ve yorumlanmıştır. Ünlü Amerikalı psikoloji profesörü Doug Maibe yazdığı önsözde O'Hara araştırmasının yüzyılın en önemli sosyal bilim olaylarından biri olduğunu ve elde edilen verilerin gelecek için önümüzde yeni yollar açacağını savunmuştur.

(2) İddialara göre O'Hara araştırması kesintisiz bir biçimde devam etmektedir. İlk sonuçların açıklandığı 1980 yılından sonra bizzat O'Hara'nın isteğiyle her yıl dünya üzerinde seçilen 4 yaşındaki 3000 çocukla deney yeniden başlamıştır. Doğruluğu kesin tespit edilemeyen bazı iddialara göre denek sayısı 3000'den 30000'e çıkarılmıştır. Bütün bu araştırmaların 2010 yılında bizzat O'Hara tarafından büyük bir kitap haline getirileceği de iddia ediliyor. Hatta internet'te bir sitede, O'Hara'nın anketle yetinmeyip en az 100 çocuğu kapsayan büyük bir belgesel film hazırladığı da söyleniyor.

(3) "Results of O'Hara's Research Volume I", O'Hara's Institute Of Social Researchs, Washington, 1989, Chapter 2, p. 37.

(4) Psikoloji çevrelerinde yaygın bir kabul gören kanaata göre O'Hara araştırmasına bugüne kadar yapılan en sağlam akademik muhalefet İtalyan psikolog Victorio Rationelli'nin imzasını taşımaktadır. Rationelli Cenevre Üniversitesi'nde hazırladığını ve "PsychoTex" dergisinde (Mayıs 1994) de bir özetini yayınladığı tezini O'Hara Araştırması'ndan çıkan verilerin bilimsel sayılamayacağı üzerine kurmuyor. Ona göre "arzu edilen meslekler" 4-14 yaş arasında çocuklar için "deşifre edilmesi kolay semboller" olarak okunabilecekken, 14 yaşından sonra her denek için daha farklı anlamlar taşıyan özel ve içsel sembolere tekabül etmeye başlıyor. Dolayısıyla, araştırmanın "14 Yaşından Önce" ve "14 Yaşından Sonra" diye ikiye ayrılması gerektiğinin altını çizdikten sonra, araştırmanın ikinci safhasında elde edilen sonuçların sadece ve sadece "sosyal statü özlemi" başlığı altında değerlendirilmesinde ısrar ediyor. Rationelli cevapların girift bir yapı taşıdığını kabul etse de, bulunabilecek tek ortak noktanın bu olduğunda ısrar ediyor. O'Hara Araştırması'nın 18 yaşından sonra süren aşamasının ise genellenmesi güç çok farklı anlamlar taşıdığını belirtiyor. O'Hara Araştırması'nda 4 yaşında verilen cevapla 30 yaşında verilen cevabın kıyaslanmasının basit bir fanteziden ileri gitmeyen bir şey olduğu konusunda ısrar eden Rationelli, tezinin bir özetini yayınladığı Modern Psychology dergisindeki yazısında şöyle yazıyor: "Arzu edilen meslek çok büyük bir oranda değişmiştir. Eğer O'Hara Araştırması bu denli basit bir gerçekliği ispat etmek için yapıldıysa bu tarihin en gereksiz ve en pahalı bilimsel araştırması haline gelir. Cevapların değişme oranlarındaki -güya çarpıcı olan- verileri abartmaktansa, araştırmayı başka gözlerle yeniden değerlendirmekte fayda vardır. O zaman karşımıza çok daha çarpıcı veriler çıkabilir. Ama emin olun bu verilerin çok azı bize değişimle ilgili önemli şeyler söyleyecektir.

"Bazı kişilik özelliklerinin hiç değişmediğinden ya da biçim değiştirdiğinden yola çıkarsak, büyümek aslında değişmek değil, bir başkası olmaya çalışmaktır. Bunun ne kadar becerildiği ya da becerilemediği seçilen mesleklerle ilgisiz, bağımsız bir süreçtir. Ama bir çocuğun yetişkin olma sürecinde seçeceği mesleğe dair yansıttığı özelemler bilinçdışı semboller aracılığıyla yansıtma açısından önemlidir. Asıl mesele, o semboller deşifre edebilmektir ki bu da sadece psikolojinin değil birçok disiplinin ilgi alanına girer."

"Bazı kişilik özelliklerinin hiç değişmediğinden ya da biçim değiştirdiğinden yola çıkarsak, büyümek aslında değişmek değil, bir başkası olmaya çalışmaktır. Bunun ne kadar becerildiği ya da becerilemediği seçilen mesleklerle ilgisiz, bağımsız bir süreçtir. Ama bir çocuğun yetişkin olma sürecinde seçeceği mesleğe dair yansıttığı özelemler bilinçdışı semboller aracılığıyla yansıtma açısından önemlidir. Asıl mesele, o sembollerini deşifre edebilmektir ki bu da sadece psikolojinin değil birçok disiplinin ilgi alanına girer."

Rationelli burada 80'li yıllardaki gençlerin işletme, ekonomi gibi alanlara ilgi duymasını ve giderek daha spesifik cevaplar -"broker", "finans analisti"- vermesinin genel bir eğilim olarak sosyolojik anlamlar taşıdığını ama özele inildiğinde daha karmaşık sembollerle karşılaştığımızı belirtiyor. Alt sınıflardan gelenler için bu meslekler bir sınıf atlama özlemini temsil ediyor ama zaten zengin bir aileye mensup olan gençler içinse kendini kanıtlama anlamına geliyor. Ayrıca 80'lerde bu tür cevapları verdikten sonra 90'larda hayatını yazarlık, gazetecilik, sanatçılık ve akademisyenlik gibi mesleklerle kazananlarının sayısının azımsanamayacak kadar fazla olduğunu belirtiyor. Üstelik tam tersinin de geçerli olduğunu, sözgelimi akademisyen olacağını iddia edip iş dünyasında yönetici olarak çalışmaya başlayanların varlığına da işaret ediyor.

Rationelli O'Hara Araştırması'nda tüm bu verilerin görmezlikten gelindiğini ve sadece basit bir değişim eğrisi olarak değerlendirildiğini belirtiyor. Oysa ona göre sadece deneklerin sınıfsal durumlarından yola çıkılarak yapılacak bir değerlendirme bile umulmadık sonuçlar vaat ediyor.

El Hasım'ın Victorio Rationelli'nin tezlerini görmezlikten gelmesi gerçekten ilginç. Aslında

"O'Hara araştırmasına katılan bir arkadaşım vardı. Her iki yılda onunla yeni bir meslek bulurduk. Bir keresinde laborant, bir başkasında ise lastikçi diye cevap vermişti. Düşünebiliyor musunuz, her iki yılda bir birileri sizi telefonla arıyor ve büyüyünce ne olacağınızı soruyor. Bunu kim ciddiye alır ki? Saçmalık bunlar. Ben çocukken yörenin en iyi balıkçısı olmak istiyordum, yazar oldum. Arkadaşıma gelince, tümüyle bir tesadüf eseri Londra'nın en iyi restoran işletmecilerinden biri oldu. Tüm bunlardan ciddi sosyal sonuçlar çıkarmaya çalışan insanlara gülüyorum. Bir yanda hayaller vardır diğer yanda ise gerçekler. Hayallerim gerçekleşmedi diye ağlayanlar var elbette ama bazen gerçekler hayallerden çok daha güzeldir. İşin aslı, büyümek hiç bitmeyen bir süreçtir ve hayatı kimin hangi sıfatla tamamlayacağını kimse önceden tespit edemez. Hayatta ne yaptığınız değil, öldükten sonra nasıl anıldığınız önemlidir."

El Hasım'ın araştırmaya tümünden karşı çıktığı düşünülürken Rationelli'den ayrıldığı nokta da açığa çıkıyor. O araştırmacının hiçbir bilimsel değeri olmadığını ve doğru veriler ortaya çıkartamayacağını savunurken Rationelli sadece değerlendirmenin yanlış olduğunu, verilerin yanlış okunduğunu iddia ediyor.

Ayrıca bu konuda internet'te yaptığım yazışmalarda değişik yorumlar okudum. El Hasım'ın, Rationelli Tezi'nden habersiz olmasının imkansız olduğu konusunda herkes hemfikir. Diğer bir deyişle, El Hasım bu tezi çok iyi biliyor ama görmezlikten geliyor. Kimilerine göre de El Hasım, bu tezi çürütmek için çalışmalarını sessizce yürütüyor ama Rationelli'nin teorisinin sağladığı karşısında şimdilik bir açık bulamadığı için susuyor.

Rationelli Tezi'nin eksik tarafları olduğunu iddia edenler de var. Örneğin, Rationelli'nin neye göre 14 yaşını bir değişim noktası olarak aldığı sorusunun kesin olarak cevaplamanın mümkün olmadığını söylüyor. Ama öte yandan İtalyan psikoloğun verilerin yeniden okunması konusunda söylediklerine itiraz edene de rastlamak da imkansız.

Kişisel fikrim, O'Hara Araştırması'nın hiçbir işe yaramadığını söyleyen El Hasım'ın Rationelli'ye önümüzdeki yıllarda karşı çıkacağı..

(5) İskoçyalı yazar Graeme McObstacle "The White Shadows of My Early Childhood" adlı otobiyografik romanı bağlamında İngiltere'de yayınlanan "Why?" dergisiyle yaptığı bir söyleşide şunları diyor: "O'Hara araştırmasına katılan bir arkadaşım vardı. Her iki yılda onunla yeni bir meslek bulurduk. Bir keresinde laborant, bir başkasında ise lastikçi diye cevap vermişti. Düşünebiliyor musunuz, her iki yılda bir birileri sizi telefonla arıyor ve büyüyünce ne olacağınızı soruyor. Bunu kim ciddiye alır ki? Saçmalık bunlar. Ben çocukken yörenin en iyi balıkçısı olmak istiyordum, yazar oldum. Arkadaşıma gelince, tümüyle bir tesadüf eseri Londra'nın en iyi restoran işletmecilerinden biri oldu. Tüm bunlardan ciddi sosyal sonuçlar çıkarmaya çalışan insanlara gülüyorum. Bir yanda hayaller vardır diğer yanda ise gerçekler. Hayallerim gerçekleşmedi diye ağlayanlar var elbette ama bazen gerçekler hayallerden çok daha güzeldir. İşin aslı, büyümek hiç bitmeyen bir süreçtir ve hayatı kimin hangi sıfatla tamamlayacağını kimse önceden tespit edemez. Hayatta ne yaptığınız değil, öldükten sonra nasıl anıldığınız önemlidir." diyor. McObstacle'in bu sözlerinden yola çıkarak İngiltere East Sussex Üniversitesindeki bir master öğrencisi bitirme tezinde, O'Hara Araştırması karşısında bazı bilimsel çevrelerin takındığı görmemezlik tavrını McObstacle Sendromu olarak isimlendirmişti. Daha sonra bu tabir özellikle O'Hara Enstitüsü tarafından çok tutulmuş ve sık sık kullanılmıştır.

(6) El Hasım'ın yeni çalışmaları için Türkiye'de bir araştırma şirketiyle anlaşma yaptığı da kulağıma gelen rivayetler arasında. Hatta Türkiye'deki üç büyük üniversiteden mezun olan öğrenciler arasında geniş çaplı bir anket çalışmasının yürütüldüğü de iddia ediliyor. Ama bunların hiçbiri ne El Hasım ne de Alaska Üniversitesi Psikoloji bölümü tarafından resmi olarak kabul edilmiyor.

↓

ALICE HANGİ YÖNE BÜYÜYOR?*

Gilles Deleuze

serdümün

"Aşağıya, aşağıya, aşağıya. Yapacak başka hiçbirşey yoktu, bu yüzden Alice tekrar konuşmaya başladı. 'Dinah beni çok özleyecek bu akşam diye düşünüyor olmalıyım (Dinah kediydi). Umarım çay saatinde onun süt tabağını hatırlarlar. Dinah tatlım! Burada, aşağıda benimle olmanı isterdim! Korkarım havada fare yok ama bir yarasa yakalayabilirsin ve o da fareye benzer bilirsin. Ama kediler yarasa yer mi acaba?' Ve burada Alice'in uykusu gelmeye başladı ve kendi kendisine adeta rüyada gibi, 'Kediler yarasa yer mi? Kediler yarasa yer mi?' ve bazen de 'Yarasalar kedi yer mi?' diye sormaya başladı çünkü, anlıyor musunuz bilmem, hiçbir soruya cevap veremediğinden soruyu nasıl sorduğu önemli değildi. Uykuladığını hissetti ve Dinah'la elele yürüdüğünü ve ona çok ciddi bir biçimde 'Dinah şimdi bana gerçeği söyle: hiç yarasa yedin mi?' ve o sırada birdenbire bir sopaya ve kuru yaprak yığınına çarptı ve düşüşü tamamlanmıştı"

The Complete Illustrated Lewis Carroll,

Alice Harikalar Diyarı'nda olduğu gibi "Aynanın Öteki Yanında" da çok sayıda önemli şeyler kategorisi vardır. "Alice büyüdü" dediğim zaman olduğundan daha büyük hale geldiğini söylemek isterim. Elbette ki aynı anda hem daha büyük hem de daha küçük değildir. Şimdi daha büyüktür, önceden daha küçüktü. Ama aynı zamanda, aynı anda olduğundan daha büyük hale gelinir ve gelinmiş halden daha küçülünür. Değişmek/gelişmek şimdiki zamandan sıyrıldığı ölçüde önce ve sonradan, geçmiş ve gelecekte ne ayrılmaya ne de ayrılmaya tahammül edemez. Aynı anda iki yana birden gitmek, çekmek, değişmenin/gelişmenin özünde vardır. Alice, küçülmeden büyüyemez ve büyümeden küçülemez. Sağduyu, herşeyde belirlenebilir bir anlam/yön olduğunun teyididir: ama paradoks aynı anda iki anlamın/yönün birden teyit edilmesidir.

Platon, bizi iki boyutu ayırt etmeye çağırıyordu:

1) sınırlı ve ölçülebilir şeylerinkini, kalıcı da geçici de olsa her zaman dinlenme gibi duraklamalar, şimdiki zaman kuruluşlarını, öznelerin ayrılmalarını (şu öznenin şu küçüklüğü, şu büyüklüğü vardır) varsayan sabit nitelikler

2)ve ardından, ölçüsüz saf değişimi/gelişimi inatçı bir maddenin eşzamanlılığında gelecek ve geçmiş, azı ve çoğu, fazlayı ve eksiki birbirine denk getirerek her zaman şimdiki zamandan sıyrılır. Aynı anda iki yöne doğru gerçek çilgin değişim ("daha sıcak ve daha soğuk her zaman önden gider ve hız hiçbir zaman kalıcı olmaz, oysa ki tanımlanmış nicelik duraksamadır ve varılmaktan vazgeçmezse ilerlemeyecektir"; "en genç en yaşlıdan daha yaşlı hale gelir ve en yaşlı en gençten daha gençtir, ama bu değişimi/gelişimi tamamlamak onların yapamayacağı bir şeydir, çünkü tamamlasalar değişmezlerdi/gelişmezlerdi, olurlardı...")

Bu Platoncu ikiliği kabul ediyoruz. Bu ikilik anlaşılabilir ve hissedilebilir olanın, Düşünce ve maddenin, düşüncelerin ve cisimlerin ikiliği değildir. Bu, daha derin, daha gizli, bizzat maddi ve hissedilebilir cisimlerin içine gömülü bir ikiliktir. Eylemi düşünceden kaynaklanan ve bu eylemden kaçınan arasında bir yeraltı ikiliğidir. Model ve kopya ayrımı değil, kopyalar ve

"Gilles Deleuze, Logique du Sens, Les Editions de Minuit, 1969, s. 9-12. Fransızca aslından Türkçeye çeviren Nazlı Ökten. Bu bölümün özgün adı "Safdeğişim/gelişimden"dir. Gilles Deleuze bu çalışmasında, Lewis Carroll'un Alice Harikalar Diyarında adlı eserinden ve Stoacı düşünceden yola çıkarak, derinlik, yükseklik, yüzey gibi hayatı oluşturan boyutların psişik yapıyla ilişkisini araştırıyor; anlamı ve anlam-dışını sorguluyor.

[...] Alice bu sefer küçük bir şişe buldu (belli ki daha önce burada değildi dedi Alice) ve şişenin boynuna bir etiket asılıydı; güzel basılmış iri harflerle "İÇ BENİ" yazıyordu. "İç beni" demek iyi güzeldi ama akıllı minik Alice bunu yapmak için acele etmeyecekti. "Hayır, önce bakacağım; 'zehir' yazılı olup olmadığını göreceğim" dedi, çünkü yanmış ve vahşi hayvanlar tarafından yenmiş çocuklar ve diğer sevimsiz şeyler hakkında bir sürü şey duymuştu. Hepsinin de nedeni arkadaşlarının onlara öğrettiği basit kuralları hatırlamamaktı; örneğin ateşten kızarmış bir ocak sürgüsünü uzun süre tutarsan yanarsın; parmağını bıçakla çok derinden kesersen genelde kanar; ve eğer üzerinde "zehirli" yazılı bir şişeden çok içersen er ya da geç kötü olacağını hiç unutmamıştı.

Ancak şişede "zehir" yazısı yoktu ve Alice böylece tadına bakmaya girişti ve çok güzel bulunca kısa sürede hepsini bitirdi (aslında kirazlı tart, yumurtalı sütlü krema, ananas, kızarmış hindi, karamelli şekerleme ve tereyağlı kızarmış ekmeğe benzer karışık bir tür tadı vardı).

"Ne tuhaf bir duygu!" dedi Alice. "Bir teleskop gibi kapanıyor olalıyım!"

Ve gerçekten de öyleydi: şimdi artık sadece 25 santimetre yükseklikteydi. Ve küçük kapıdan geçip o tatlı bahçeye geçebilecek boyda geldiği düşüncesi yüzünü aydınlatıyordu. Ancak, öncelikle daha da çekip çekmeyeceğini anlamak için birkaç dakika bekledi: bu konuda biraz gergindi; "Çünkü böyle giderek mum gibi küçülebilirim biliyorsun. O zaman nasıl olacağımı merak ediyorum". Ve mum söndükten sonra mum ateşinin neye benzediğini tahmin etmeye çalıştı çünkü daha önce böyle birşey gördüğünü hatırlamıyordu. Bir süre sonra artık birşey olmadığını anladığında hemen bahçeye çıkmaya karar verdi ama zavalı Alice kapıya vardığında küçük altın anahtarı unuttuğunu farketti ve onu almak için masaya döndü ama masaya erişemediğini farketti. Camın üzerinde olduğunu görüyordu; vargüçyle masanın ayaklarından birine tırmanmaya çalışıyordu ama çok kaygandı; ve artık denemekten yorulduğunda zavallı küçük şey oturdu ve ağladı.

"Haydi, böyle ağlamanın faydası yok" dedi Alice kendi kendine oldukça sert bir biçimde. "Hemen şimdi gitmeni tavsiye ediyorum!" Genelde kendi kendisine çok iyi tavsiyelerde bulunurdu (her ne kadar nadiren bunlara uysa da) ve bazen kendi kendisini o kadar sert azarlardı ki gözlerinden yaşlar gelirdi; ve bir keresinde bir kroket oyunu sırasında kendi kendisine karşı oynarken kendisine hile yaptığı için kulaklarını kutuya koymaya çalıştığını hatırladı. çünkü bu tuhaf çocuk iki kişiymiş gibi davranmaya pek düşküdü. "Ama şimdi faydası yok" diye düşündü zavallı Alice, "iki kişiymiş gibi davranmak! Neden saygın bir kişi olmak için bile yeterince ben yok artık!"

Biraz sonra masanın altında duran küçük cam bir kutuya takıldı gözü: açtı ve üzerinde frenküzümü renginde güzel harflerle "Beni Ye" yazılı çok küçük bir pasta gördü. "Pekala, yiyeceğim" dedi Alice "ve eğer beni daha büyük yaparsa anahtara ulaşabilirim, eğer daha küçük yaparsa kapının altından süzülebilirim; böylece her iki durumda da bahçeye varabilirim ve zaten ne olacağını da umursamıyorum!"

Küçük bir parça yedi ve kendi kendine kaygılı bir biçimde "Hangi yöne? Hangi yöne?" diye sordu, hangi tarafa doğru büyüdüğünü hissetmek için elini başının üzerinde tutarak; aynı boyda kaldığını görmek onu şaşırtmıştı. Aslında genelde biri pasta yediğinde olan budur: ama Alice sadece sıradışı şeylerin olacağı beklentisine öyle bir girmişti ki hayatın her zamanki yolunda gitmesi ona oldukça iç sıkıcı ve aptalca göründü. Böylece işe başladı ve az sonra pastayı bitirdi.

benzetimler [simulacre] ayırımıdır. Saf, sınırsız değişim/gelişim eylemi düşünceden sıyrıldığı ölçüde, aynı anda hem modeli hem kopyayı yansıttığı ölçüde benzetimin konusudur. Ölçülmüş şeyler düşüncelerin altındadır, ama şeylerin kendisinin altında da düşüncelerin dayattığı ve şeylerin sağladığı düzenin ötesinde varlığını sürdüren, karşılayan bu çılgın unsur yok mudur? Platon'un bile bu saf değişimin/gelişimin dille çok özel bir ilişkisi olup olmadığını sorduğu olur: bize göre Cratyle'in temel anlamlarından biri budur. Belki de bu bağıntı bir söz "akışında" hiç durmadan, yadsıdığı şeye doğru kayan çılgına dönmüş bir söylemde olduğu

gibi dile has bir şeydedir de. Ya da biri eylemi düşünceden alan duraklamaları ve dinlenmeleri adlandıran, diğeri ise asi değişimleri ya da hareketleri ifade eden iki tür "isim" ve iki dil olamaz mı? Ya da genelde dilin içinde biri hep diğeri tarafından örtülen, ama diğerinin altında varlığını sürdürmeye ve "karşılamaya" devam eden iki ayrı boyut olamaz mı?

Bu saf değişimin/gelişimin şimdiki zamandan sıyrılma gücüyle sınırsız özdeşlik/kimlikler: aynı anda iki yönün, iki anlamın, geçmişin ve geleceğin, dünün ve yarının, az ve çokun, fazla ve eksikğin, etkin ve edilgenin, neden ve sonucun sonsuz özdeşliği. Sınırları belirleyen dildir (örneğin fazlanın başladığı an), ama aynı zamanda sınırları geçen ve sınırsız bir değişimin/gelişimin sonsuz eşdeğerliğinde onları yeniden oluşturan da dildir ("ateş kırmızısı bir maşayı fazla uzun süre tutmayın sizi yakacaktır, derinizi fazla derinden kesmeyin, sizi kanatacaktır"). Alice'in maceralarını oluşturan tersine çevirmeler buradan kaynaklanır. Büyümenin ve küçülmenin tersine çevrilmesi: "hangi yöne, hangi yöne?" diye sorar Alice, bir tek kez görsel bir etkiyle aynı kalsa da her zaman iki yöne olduğunu önceden sezerek. Dün ve yarının tersine çevrilmesiyle bugünden hep sıyrılır: "dünün ve yarının reçelleri hiçbir zaman bugünün değildir". Az ve çokun tersine çevrilmesi: "beş gece tek bir geceden beş kez daha sıcaktır", "ama aynı

nedenle aynı zamanda beş kez daha soğuk olmalıdırlar". Etkin ve edilgen: "kediler yarasaları yer mi?", "yarasalar kedileri yer mi" ile aynı değerdedir. Neden ve sonuç: hata yapmadan cezalandırılmak, iğne batmadan ağlamak, paylaştırmadan sunmak.

Sonsuz özdeşlikte gördükleri kadarıyla tüm bu tersine çevrilmelerin tek bir sonucu vardır: Alice'in kişisel kimliğinin/özdeşliğinin yadsınması, özel ismin kaybı. Özel ismin kaybı Alice'in tüm maceralarında tekrarlanır. Çünkü özel ya da tekil isim bir bilginin kalıcılığıyla güvence altına alınır. Bu bilgi, duraklamaları ve dinlenmeleri, özelin sürekli olarak ilişkide olduğu adları ve sıfatları tanımlayan genel isimlerde cisimlenir. Bu nedenle kişisel benin Tanrı'ya ve genelde dünyaya ihtiyacı vardır. Ancak adlar ve sıfatlar erimeye koyulduğunda, duraklamaların ve dinlenmelerin isimleri saf değişim/gelişim fiillerince sürüklendiğinde ve olayların diline kaydığında ben, dünya ve Tanrı için her türlü özdeşlik/kimlik kaybolur. Bu bilginin ve kelimelerin fiillerce sürüklenecek karşı çıktığı ezberin sınava çekilmesidir. Olaylar bir bilgiye ve kişilere dil yoluyla iletilen bir gerçekdışılığa sahipmiş gibi. çünkü kişisel kararsızlık, olup bitenlerin dışında bir şüphe değil, her zaman iki yöne gittiğinden ve bu çifte yönü izleyen özneyi bocalattığından olayın kendisinin nesnel yapısıdır. Paradoks herşeyden önce sağduyuyu tek anlam/yön olarak yıkan ama daha sonra sabit kimliklerin/özdeşliklerin sağlanması olarak akışelimi yıkan şeydir**.

↓

Fransızcadaki sens kelimesi hem yön hem de anlam kelimelerinin karşılığıdır. bonsens: sağduyu, sens commun: akışelimi olarak kullanılır.

Identité kelimesi kimlik/özdeşlik, devenir kelimesi ise değişim/gelişim olarak çevrilmiştir.

1. Başlangıçta Bizans vardı ve Bizans hükümrandı.

Büyük Constantinus'un bilinen dünyaya başkent olarak seçtiği şehir, Sarayburnu'ndaki akropolis ve ona yapışık birkaç mahalleden ibaretti. Bir anda imar ve ihya edilen ikinci Roma, Theodosius zamanında az-çok bugünkü sur çizgileri içine yerleşti Bin yıldan fazla süre Bizanslılar "dünyalarını" buradan yönettiler ve şehirlerine "Vassilevoussa" (hükmeden şehir) dediler. Bin yıl boyunca hükmeden şehredost-düşman, medeni-barbar, doğulu-batılı herkes

büyülenmiş gözlerle ve bazen de iştahlan baktılar. Yepyeni bir akdenizli şehir medeniyetini kuran araplar bile, dini sebeplerin de etkisiyle defalarca ve ısrarla imparatorluğa-şehre sahip olmak istedilerse de Rum ateşine ve Karadenizden rutubet ve soğuk getiren poyraza yenik düştüler.

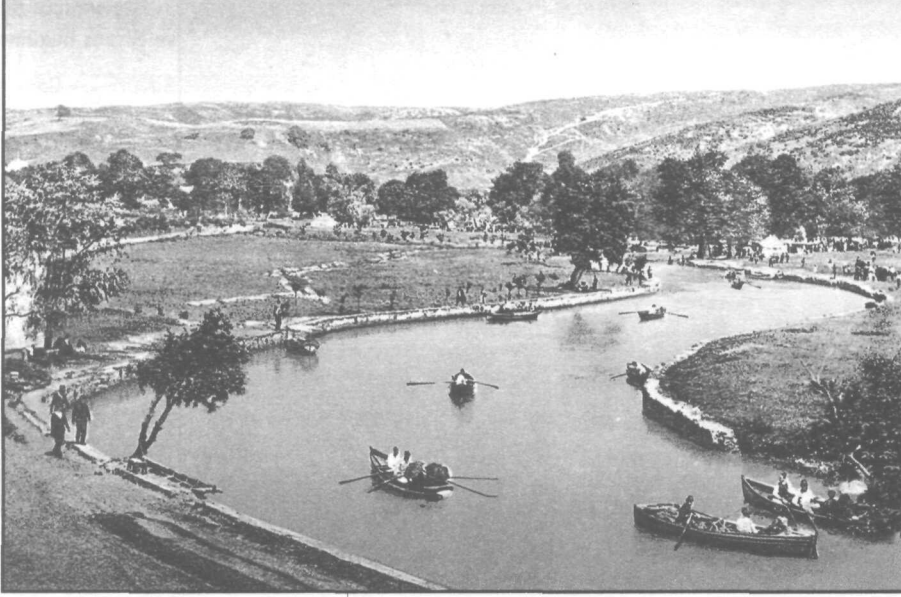
İkinci Roma da tıpkı birinci Roma gibi bir başkent imparatorluğuymuştu ve devletin muazzam egemenlik alanı şehrin varoşları gibiydi. Tuna'dan Toroslara, hatta bir aralık Apenin'lere uzanan bu varoşlar sayısız kavmin çabalarıyla gitgide ufaldılar. Osmanlı topçusu surları döverken kilise korosu hâlâ "Hükmet ey göklerin imparatoru" ilahisini terennüm etmekteydi. Gökler, artık Sarayburnu'nda başlayıp Edirnekapi'da son buluyordu.

2. 1453: Fetih? Devir?

Şehrin fatihleri, 1204'teki haçlı istilasından beri belini doğrultmamış bir viraneler yığını ile karşılaştılar. Latin işgalini tek hayrı şu olmuştu ki yıkımdan dolayı artan boş alanlar bostana dönüştürülmüş ve şehrin savunucuları aylar boyu zerzevat yiyerek açlığa direnmişlerdi. Fethi izleyen imar ve iskan hareketinin ardından imparatorlukta din ve dilden başka ne tür bir radikal değişiklik olduğunu kestirmek güçtü. Osmanlı, Bizans'ın Eskiçağ'dan kalma siyasi yapısı ile beraber iyi-kötü huylarını da tevarüs edivermişti. Yine imparatorluğun İstanbul'dan gayrı kısımları koca bir varoştan ibaretti, bu sefer Cezayir'den Hazar denizine, Kırimdan Yemene uzanan bir varoş. Bu devasa coğrafyanın hayatını ve kaderini; surların arasına sıkışmış ve çoğu zaman burnunu dışarı çıkarmayan padişahın keyfi, vüzeranın, ulemanın, yeniçeri gürhununun doymak bilmez iştah ve ihtirasları türlü ırktan cariye ve aşüftenin entrikaları, ahalinin inilteleri ve Düvel-i muazzama sefirlerinin tazyikleri tayin ediyordu.

Bunlara bir de temelleri sağlamca atılmış bir bürokrasinin basiretini herhalde eklemek gerek...

Ve şehir güzeldi...Meksika'nın fethi sırasında aztek şehirlerini görüp büyülenen ispanyol denizcilerinin bu şehirlerle mukayese etmek için ilk akıllarına gelen yer İstanbul'du - Osmanlı İstanbulu, muhteşem camilerle mütevazı ahşap evlerin, bostanlarla medreselerin, kiliselerle havraların, Roma su kemerleriyle Osmanlı çeşmelerinin yeşil bir zeminde beraberce ömür sürdüğü şehir. Bizans'ın zafer

taklı uzun caddelerden iz kalmamıştı. Sokaklar öylesine dardı ki Padişah, kızının develerden oluşan gelin alayını şehirden geçirmek için birkaç evin cumbasını testereyle biçirmek zorunda kalıyordu. Ne gam, köşe başından mücevher gibi camiler, mescitler ve sular fişkıryordu. Osmanlı, Bizans sarnıçlarının durgun suyunun lezzetini beğenmemiş olacak ki Trakya ormanlarından sular getirerek her tarafa çeşmeler yaptırmıştı. Osmanlı, Bizans'ın az itibar ettiği bir bölgeyi, Boğaziçi'ni de bu

siralarda keşfetti. Yalıların önünde rakeden denizin tuzlu suyu ve çeşmelerinin billur suyuyla İstanbul, Abdülhak Şinasi Hisar'ın deyimiyle bir "su medeniyetiydi".

1830'larda şehrin ilk imar planını çıkaran Pruyalı subay Moltke, "gökyüzünden rastgele çeşme, ev ve cami yağsa daha düzenli yerleşirdi" diyordu. Aslında Moltke de İstanbul'a aşık olmuştu, bilhassa yüksek selvili mezarlıklarına. İstanbul'daki imar faaliyetlerinin ardından Yukarı Mezopotamya'da katıldığı askeri harekatta Yezidi'lerin sarp kalelerine elde tüfek tırmanmaktan çekinmeyen Helmuth von Moltke, Boğaziçi'nde kayıkla dolaşırken yükseklik korkusuna kapılmıştı, su o kadar berrak ve dip öylesine derindi ki tekne boşlukta süzülür gibiydi. (Gerçek bir entellektüel ve sanat aşığı olan Moltke, 1870'de Alman Orduları Genel Kurmay Başkanı sıfatıyla Fransa'yı ezince bir başka güzel şehri ihtiyaten yerle bir etme hevesine kapıldı: Paris'i !)

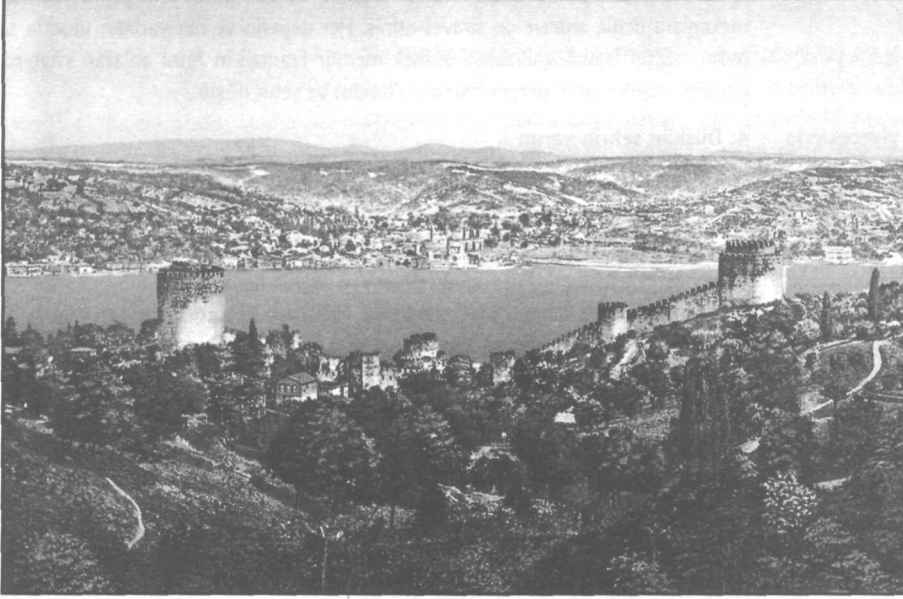
İstanbul, Batı şehirlerinin öklidiyen geometrisinden sıkılmış yabancıları, bu arada Le Corbusier'yi) anarşik güzelliğiyle büyülemeyi sürdürdü, tâ imparatorluğun çöküşüne, hatta tespiti güç daha ileri bir tarihe kadar.

3. 1953'ten bugüne: Mahur matem ayını

Kimi tuhaf tarihçiler Devlet-i Aliyye-i Osmaniye'nin yıkım tarihi olarak 1950'yi verirler. Bu, iktidarın "merkez"den "çevre"ye devrine mizahçı gözüyle bir bakışın eseri olsa gerek. Daha az iddialı kimi İstanbullular ise şehirlerinin 1453'te fethedilip, 1953'te işgal edildiğinden dem vururlar ki bu aynı zamanda "halkın plajları istila ettiği için vatandaşın denize giremediği" zamandır. Tarihçiler ve siyaset bilimciler bu bilmecelerle uğraşadursunlar, iki hakikat

karşımızda dikilmektedir: Birincisi, Cumhuriyetin ilk çeyrek asrı, küllerinden doğduğu imparatorluğun başkentine hürmetle bakmıştır. İkincisi, geçmişteki hayal şehri ezen beton ve asfalt yığını, her gün ruhumuzu da ezmeye devam ediyor.

Uzun seyahatlerin dönüşünde 1. Boğaz Köprüsü'nden Avrupa yakasına varırken karşıma çıkan Ortaköy ve Yıldız sırtlarına çöreklenmiş çirkin, devasa canavarlar kulaklarım hep aynı melodiyi getirirler: Fethi izleyen yıllarda bestelenmiş İstanbul'un Düşüşü için Matem ayını.

(öyle ya, "bizim" için fetih olan şey, "onlar" için düşüştür, tıpkı İstanbul-Constantinopolis ilişkisi gibi) Okurun bu acılı notaları işitebilmesini çok isterdim, ilahi gazaba uğrayan Babil'in lanetlenişi ile İstanbul'un düşüşünü mukayese eden mısraları, koro ile atışan ilahici-başının (kanoniarhos) ağıtını duymasını... Ancak, Bizans-sonrası dönemin bestecileri bu muhteşem ağıtı yakmak için galiba biraz acele etmişler; 29 Mayıs 1453, en az iki asırdır bitkisel hayatta yaşayan bir hastanın son nefesini teslim ettiği gündür. Başka bir deyişle,

surları içine sıkışarak ekonomik açıdan Ceneviz kolonisine dönüşmüş, siyasi açıdan Osmanlı'ya tabi olmuş bir şehrin üzerindeki egemenlik ilişkilerinin netleştiği gündür. Gerçek düşüşü görmek için XX: yüzyılın ikinci yarısını beklemek gerekecektir. 1950'lerde başgösteren habis tümör giderek büyüdü, büyüdü, vücudu istila etmekle yetinmeyip vücut dışına sıçradı. Hâlâ da büyüyor. Benden bir nesil önesi tümörün şehir-içi tarihi dokulara yerleşip kemirdiğini, yıktığını, sonra civardaki yeşilliklere gözdiktiğini, geçmişimizi tahrip et birbirleriyle yarışıklarını hatırlıyorlar. Benim neslim ise, birincisi hayal-meyal de olsa iki köprüyü, sayısız gökdelen ve nedense seçimlerin öncesinde üreme hızları artan ölçsüz miktarda gecekonduyu, Haliç ve Tarlabası yıkımlarını gördü. Taş ve ahşap evlerin, eski ferah iş hanlarının, bizans surlarının, venedik elçiliğinin yıkımı ve hepsini sayamadığım cinayetler karşısında kamuoyunun suskunluğuna tanık oldu. Havada oksijenin, ve toprakta yeşilin ve suda mavinin azaldığını hissetti.

Tümör kontrolsüz olarak büyüyor ve onu taşıyan habis hücrelere gecekondu diyorlar. Bu hücreler zamanla boyut ve nitelik değiştiriyor; konut, gökdelen, iş merkezi, fabrika-atölye, hatta eğitim kurumu bile olabiliyorlar. Müşterk özellikleri ise hukuka ve estetiğe aykırı olmaları, buna çoğu zaman tarih ve/veya tabiatı tahrip de ekleniyor. Bu hücreler bünyeyi başkalaştırıyor, ama öldürmüyorlar, kendi çarpık kurallarına göre yaşamaya zorluyorlar.

Yüzyıl başının Edremit'inden çocukluğunun kayıp cenneti olarak söz ederek bir mekânı çocukluk düşleriyle özdeşleştiren Sabahattin Ali'yi acemice izliyorum: Galiba benim kayıp cennetim de İç-Levent. Arkasındaki kırlarda uçurtma uçurduğum, bisikletle arşınladığım sokaklarını karış karış tanıdığım, kar yağınca ayaklarım sızlayana kadar gezindiğim İç-Levent.

Fast-food yiyeceklerle semirttiği vücudu çirkin yağ dağları halinde büyümeye devam ediyor; yarısı ojeli tırnakları kir içinde, kirli gövdesini yıkamaya lüzum görmüyor, bunu talep eden müşterisi yok, zaten duştan akan suyun ne kadar temizleyeceği de çok şüpheli. Geçmişini hatırlatan yegâne nesnelere, ninesinden miras kalan, gerdanının gıdısının kıvrımları arasına sıkışmış birkaç parça mücevherden ibaret. İyi kalpli adamı oynayan müşterileri yapmacık bir şefkatle ona bu mücevherlerin hikayesini soruyorlar, ilgisizce anlatıyor, müşteri biraz fazla para bırakıyor. Çıkıp giden müşterinin ardından düşkün kadın, havasız ve karanlık odasında hap ve alkolün yardımıyla uyuyakalıyor.

İç Levent de titanların kuşatması altında. Bir medeniyete diz çöktüren, zırhlarına bürünmüş barbar istilacılar edasıyla dimdik kurbanlarına bakarak mağlupları tamamen tarihten silecekleri günün düşlerini kuruyorlar. Diğer yandan, tümör İç-Levent'i için için kemiriyor. Başlarda memur emeklilerinin, orta halli nezih ailelerin, yazar-çizerlerin oturduğu İç-Levent'i artık gece klüpleri, ortalığı yanık et kokutan restoranlar, yazıhaneler, işyerleri işgal ediyor, zevksiz renkle ve tenekemsi dekorasyonlarla elli küsur yıl öncesinin sade ama zevkli mimarisini ucubeye çeviriyorlar. 1960'ların sonlarına dek karlı kış gecelerinde kurtların indiği İç-Levent sokaklarında bugün farklı cinsten kurtlar geziniyor. Şehrin tümörü, sadece mekanlara değil, ahaliye de sirayet etmiş. Her değer ve her varlığın uluorta satıldığı bir pazar bugün İstanbul. Bizanslı yüksek memur Frantzis'in fethi anlatan kitabına münasip görülen başlık bugün gerçek manasını buldu: Ve şehir düştü...

4. Düşkün şehrin yarını

Geleceğin İstanbul'u düşkün bir kadın olarak kişileşiyor gözümde. Edebiyatçıların Bizansa yakıştırdıkları ipek ve mücevherlere bürünmüş kibar fahişe benzetmesinden çok farklı, naylon kumaştan sahte markalı elbiseler giymiş, şişman, çökmüş ve bezgin bir kadın. Fast-food yiyeceklerle semirttiği vücudu çirkin yağ dağları halinde büyümeye devam ediyor; yarısı ojeli tırnakları kir içinde, kirli gövdesini yıkamaya lüzum görmüyor, bunu talep eden müşterisi yok, zaten duştan akan suyun ne kadar temizleyeceği de çok şüpheli. Geçmişini hatırlatan yegâne nesnelere, ninesinden miras kalan, gerdanının gıdısının kıvrımları arasına sıkışmış birkaç parça mücevherden ibaret. İyi kalpli adamı oynayan müşterileri yapmacık bir şefkatle ona bu mücevherlerin hikayesini soruyorlar, ilgisizce anlatıyor, müşteri biraz fazla para bırakıyor. Çıkıp giden müşterinin ardından düşkün kadın, havasız ve karanlık odasında hap ve alkolün yardımıyla uyuyakalıyor.

5. Gerçekleşemeyen rüyalar –Hangisi gerçekleşir ki?

Obur bir yeşillik içinde gözlerimi açıyorum. Çirkin beton dağları çökmüş, diğer bodur çirkinliklerle beraber hepsini kesif bir bitki örtüsü kaplamış. Arada bir mangal yapılan ve çoğu zaman lüzumsuz eşya mezarlığı vazifesi gören balkonlardan ağaç gövdeleri yan yan fıskırmış, duvarların çirkin renklerini ya da çıplak tuğlalarını sarmaşıklar gizlemiş, üç kuruşluk taklit parke taşları kır çiçeklerinin battaniyesi altında. Beton, asfalt ve plastiği kavrayan yeşil kollar ahşap ve taş dokunmamışlar. Boğazda yunus yüzgeçleri seçiliyor, son örnekleri 1940'larda Şemsi Paşa Camii'nin altında görülen foklar artık sürüyle geziyorlar, pos bıyıklarının altından gülümsüyorlar. Denizde beyaz latin yelkeni açmış tek-tük ahşap tekne var, mürettebatı seçemiyorum. İnsanlar nerede? Yolda birkaç ihtiyaç raslıyor, nazikçe selam verip adımlarını hızlandırıyorlar. Cami avluları, meydanlar bomboş, sadece benim ayak seslerim ve güvercin kanatlarının sesleri yankılanıyor. Uzaktan bir ney sesi işitiliyor. Çalan kim? Oparlorsüz okunan ezana belli belirsiz çan sesleri karışıyor. Hangi müezzin? Hangi zangoç? Her köşebaşında kediler tembelce güneşlenip yalıyorlar. Havada hanımeli ve yasemin kokusu var.

Tefsir: III. Dünya savaşı sonrasında geçen bilim-kurgu filmlerinden akılda kalanlarla şahsi hayaller birleşince böyle garabetler görülür. Mamafih, bugünün hakikatlerine tahammül edebilmek için arada bir böyle rüyalar görmekte pek çok faide vardır.

Bu hikâyeyi Oktay anlatsaydı böyle başlamazdı belki. Ama onun yerine ben anlatmak, hatta uydurmak zorundayım. Zaten oturduğum Eski Eserler Kütüphanesi'nin demir parmaklıklı penceresinden tüm bunları görmem de mümkün değil. Ama ruhum sanki şehrin kadim ruhuna bu zor zamanlarda arka çıkmak istermişçesine şehrin tüm semtlerine dağılmış gibi; Ya da sanki ben bin yıllık İnkaya Çınarı'na taze fidan muamelesi yapacak kadar yaşlı bir çınarım da dalımı budağımı şehrin mahallelerine haberci diye salmışım ve köklerim şehrin derin tarihinden sızan karanlık sularla besleniyor.

I.

Sis dağıldığında ; güneş, bir misafir huzursuzluğu ve apaçi arazisinden yalnız geçen kovboy kederi ile şehrin sise bulanmış renklerine, yüzeylerine dokundu, sonra her şey bir akşam sefasının açışındaki ataletle patladı. Kahvehanelerin ihtiyar müdavimleri sandalyelerini bin bir gıcırtyla alıp Bursa'nın kadim ve zalim rutubetine yenik düşmüş bedenlerini son bir umutla güneşe serdiler. Çocuklar, yukardan biri "paydos " diye bağırması seslerini ve hınzırlıklarını mahalle aralarında gezmeye çıkardılar ve kediler, aylar önce hava muhalefeti nedeniyle donmuş kimyalarının güneşle yeniden fokurdamasından mıdır, en büyük düşmanlarının, zincirlerinden boşanmış köpekler gibi sokağa fırlamış çocukların, ürküntüsünden midir, bilinmez, âcilen çatılara tırandılar. Arap Şükrü sokağında mevzilenmiş enteller, oturdukları kahvenin tam karşısında duran havra'ya her zamankinden daha hoşgörülü, kendilerini az buçuk azınlık hissederek baktılar.

Bu hikâyeyi Oktay anlatsaydı böyle başlamazdı belki. Ama onun yerine ben anlatmak, hatta uydurmak zorundayım. Zaten oturduğum Eski Eserler Kütüphanesi'nin demir parmaklıklı penceresinden tüm bunları görmem de mümkün değil. Ama ruhum sanki şehrin kadim ruhuna bu zor zamanlarda arka çıkmak istermişçesine şehrin tüm semtlerine dağılmış gibi; Ya da sanki ben bin yıllık İnkaya Çınarı'na taze fidan muamelesi yapacak kadar yaşlı bir çınarım da dalımı budağımı şehrin mahallelerine haberci diye salmışım ve köklerim şehrin derin tarihinden sızan karanlık sularla besleniyor. Bunların hepsi yalan, vehim. Bu geniş pencereden bile tek görebildiğim; kol kola girmiş kız peşinde koşan, ısıklıyan genç ve taşkın kankalarla, kol kola girmiş, başlarını onların bildiği kızlardan olmadıklarını kanıtlamak için yere ve birbirlerine eğmiş genç kızlar. Oysa tam da onların bildikleri kızlardan oluyorlar böylelikle. Bu delikanlıları cezbeden kız tipi, ısıklarından ve müstehcen sırnaşmalarından birbirine sokularak pıtır pıtır kaçan ama aynı zamanda, bu hayvani takiplerin evde kalmış kız kurusu olmanın önünde bir engel olduğunun bilinci içinde, omuz üstünden sahte bir utanç ve inzal arafesi allığı dolu bakışlar fırlatıp "ayy aptal" çeken kızlardır.

Bu pencereden gördüklerimi ve şehrin her noktasından aldığım sinyalleri birazdan gelecek olan Oktay'a anlatmamın imkânı yok. Gerçi o, şehri benden daha iyi bilir; şehrin haritasında hangi tarihi yapının nereye oturduğunu, hangi binanın kaç yılında inşa edildiğini hatta şehirde kaç çıkmaz sokak olduğunu bile ezberden söyleyebilir. Ama ne bu çıkmazlarda yaşanan mütevazı hayatlardan haberdardır, ne de şairin söz ettiği o ikinci zamandan. Bu tür insanlar suya girmektense suyun yüzeyine gölgelerini düşürüp serinlemeyi tercih ederler. Nitekim buraya da on binlerce cilt el yazması eserden en azından birkaçını okuyup feyiz almaya değil; onlardan yayılan küflü ve esatiri kokuyu yazdığı zamane hikâyelerine meze yapmak için geliyor. Bir de benim için belki.

Dertleşmek niyetiyle anlattığım olayın da onun üzerinde ancak kütüphanenin taş duvarları kadar turistik bir etki bıraktığından eminim. Zavallı dedemin trajik hikâyesini ona anlatmakla hata ettim. Dedem, Bursa'ya yaptırdığı ve hepsi de kendi adını taşıyan ikiyüzün üstünde çeşme ile ünlüdür. Daha doğrusu ünlüymüş. Şimdi birini bile bulamadığım çeşmelerin o vakitte her tarafından şırl şırl sıcak ve soğuk suların çağladığı Bursa'ya yapılması insana tuhaf bir ün kazandırmak için yeter de artardı bile. Ama ben onun asıl ününü devlet idaresindeki basireti ve canı gibi sahiplendiği Bursa'nın yüzlerce haritasını çizmekle

Dedesi otoyol
altında yatan bir
insanın yaşadığı
tarifsiz kederin,
onu, eski yazının
boynu bükük
harflerinin kara
kurtçuklar gibi
kaynaştığı ve
onlardan
müteşekkil
eserlerin sahipsiz
kuzular gibi
zaman denen
yaşlı kurdun
insafına
sığındıkları Eski
Eserler
Kütüphanesi'ne
tıkmasından
daha doğal ne
olabilir ki?
Dedemin
üzerinden
karayolu geçirten
bu ülkeye, bu
insanlara
küstüm;
reddettikleri,
unutmaya
çalıştıkları
yerlerden sadece
biri olan bu
kütüphaneye
sığındım ben de.
Dedemi
unuttukları gibi
beni de

kazandığını biliyorum. Onun yaptığı çeşmelerden söz ederken satır aralarında sırtan tarihçilere ben, bir kez daha yanlış yolda olduklarını çünkü dedemin en tuhaf tarafının çizdiği haritalar olduğunu söylemek isterdim.

Tarihten ve tarihçilerden nefret ettiğimi söylemekten çekinmeyecek kadar yaşlıyım. Onlar, kendi uydurdıkları hikâyelere okuyanlardan daha çok inanarak yazarlığın en temel kuralını çiğnemekten çekinmezler. Üstelik çiğnedikleri sakızı üstatlarından, onlar da kendi üstatlarından devralmışlardır. Nitekim dedem konusunda nesilden nesle aktardıkları da üzerinde uzlaşmış tek bir hikâye Yazılanlara bakılırsa; dedem, Bursa'da uzun yıllar hizmet verdikten sonra İstanbul'a dönmüş ve dönüşünden bir kaç yıl sonra vefat ederek, tarih kitaplarının ısrarla işaret ettikleri, o malûm yere defnedilmiştir. Kendisi biraz "ilginç" bir kişilik olmakla birlikte şanlı tarihimizdeki değerli hizmetleri saymakla bitmezmiş. Vs.,vs.

O malûm yerin İstanbul-Gebze arasındaki karayolunun altında kalacak bir yer olduğunu ben, karayolu yapılmadan az zaman önce, gidip dedemin kemiklerinin -varsa- toplanmasına refakat etmemi isteyen resmi damgalı sarı bir kâğıttan öğrendim. Gitmedim. Devleti, bu topraklara en azından iki yüz çeşme bırakmış bir valisini üstünden ecnebi markalı arabaların geçtiği bir otoyolun altında bırakmaya razı vicdanı ile baş başa bıraktım. Kemikleri belki topladılar, belki toplamadılar. Umurumda bile olmadı. Bildiğim tek şey dedemin o lanet otoyolun altında yattığıydı o kadar.

Dedesi otoyol altında yatan bir insanın yaşadığı tarifsiz kederin, onu, eski yazının boynu bükük harflerinin kara kurtçuklar gibi kaynaştığı ve onlardan müteşekkil eserlerin sahipsiz kuzular gibi zaman denen yaşlı kurdun insafına sığındıkları Eski Eserler Kütüphanesi'ne tıkmasından daha doğal ne olabilir ki? Dedemin üzerinden karayolu geçirten bu ülkeye, bu insanlara küstüm; reddettikleri, unutmaya çalıştıkları yerlerden sadece biri olan bu kütüphaneye sığındım ben de. Dedemi unuttukları gibi beni de unutsunlar diye.

Kütüphanenin müdavimi olduktan sonra kütüphane ile ev arasındaki yolda ya da evde geçirdiğim zamanın hesabını dakikası dakikasına verebilirim. Ama kütüphanede geçirdiğim zamandan haberdar değilim. Orada; uzayan, genleşen, çarpılan, zaman olmayan bir zaman vardı. Geçmezdi, akmazdı. Geçtiğinde yüzyıllar küçük bir arpa tarlasına dönerdi. Öncesiz ve sonrasızdı. An'sız ve ölçüsüzdü. Zaman dışıydı. Zaman dışında bir yerde, zaman içinde olup bitmiş vakaları okumak, bu vakaları hem hiç bir rüyada mümkün olamayacak kadar hayali ve beyhude hikâyeler ve hem de bu dünyayı daha acınası bir yer haline getiren yalın gerçekler olarak kabullenmek çok az bahtsıza nasip olmuştur. Loş ışığın, küf kokusunun, insanın feleğini şaşırtan kitapların ve geceyle gündüzün arasında, bir ara, ya o kitaplardan biri, ya da artık kütüphanedeki alışkanlıklarımı bozan bir portre olarak arada bir görünüp kaybolan Oktay ve yahut içindeki kitaplar kadar yaşlı olmadığından onlar kadar ketum olmayı beceremeyen taş duvarlar fısıldadı: Dedem aslında İstanbul-Gebze karayolunun altında değil Bursa'da bir yerde yatıyordu.

Bunu öğrenince kütüphane mabedim olmaktan çıktı, Bursa coğrafyasındaki arayışımın üssü hâline geldi. Oktay da bu zorlu yolda yardımcım hatta yol göstericim.

Oktay, kütüphanenin kocaman kapısından incecik bedeniyle içeri girerken açık kapının aralığından Bursa'yı gördüm

II.

Kütüphanenin büyük ve loş salonunda oturmuş, olasılıklar ve veriler üzerinde kafa patlatıyorduk. Oktay'a yardımlarından dolayı müteşekkir olmam gerekirdi. Ama onun heyecanla, soluk almadan konuşması içimde vicdan ağrısıyla karışık tuhaf bir sıkıntı doğuruyordu ki, istesem bile defedemiyordum. O devam ediyordu; Defineci Hamza'nın bu işi çözebileceğini, adamın Bursa ve çevresini avcunun içi gibi bildiğini anlatıyordu. Benim

Oktay'ın en acıklı yaşantıları, en yürek burkan olayları bile sanki olup biten her şey birer hikâyeden ibaretmiş, kendisi de o hikâyelerin mağrur yazarıymış gibi insani olmayan bir soğukkanlılıkla anlatması beni tiksindirirdi. Tıpkı, Bursa tarihine ilişkin son araştırmasını anlatırken olduğu gibi: Ona göre, Bursa kadar, tarihine, coğrafyasına ve kendine ihanet etmeye meyilli başka bir şehir olamazmış. Çünkü bu şehir, Ulucami'yi yakıp at ahırı olarak kullanan Timur'u mu hediyeyle karşılamamış; eşkiya reislerine mi kucak açmamış; şehri işgal eden Yunan askerlerini mi alkışlamamış; kendini İstanbul'dan getirilip gömülen şehzadelere ve sultan analarına açarak bir nekropolise mi dönüşmemiş?

kafamdaysa çatı katında sakladığım, dedemin elinden çıkma haritalar vardı. Özellikle, üzerinde yaptırdığı çeşmelerin yerini işaretlediği harita kafamı kurcalıyordu. O çeşmelerin dedemin kaderini belirlemeye devam ettiğine dair bir duygu vardı içimde. Oktay, incecik bedeninden umulmayacak bir enerjiyle devam ediyordu, defineci Hamza'yı anlatmaya. Bu adam diyordu, on beş yıl önce Tahtakale'de küçük bir manav dükkânı olan kendi halinde biriymiş. Anlatıldığına göre her nasıl olmuşa günün birinde, yeryüzünün en eski saptantılarından biriyle; yani orada, burada, şurada ama illaki bu yörede gömülü hazineler olduğu sanısıyla yaşamaya başlayan bu adamın; giderek sinirli, huysuz, çekilmez bir adama dönüşme hikâyesi başlı başına bir ibretmiş. Geceleri bir takım karanlık adamlarla esrarlı yerlere gidip gizlenmeye çalışılan hayal kırıklıkları ile geri dönen Hamza'dan en başta müşteriler ümit kesmişler. Varını yoğunu dedektör denen cihazlara harcayan Hamza, dükkânına sebze- meyve getirmeyi bile ihmal ediyormuş çünkü. Kısa sürede evini ve dükkânını bu uğurda kaybedip yarı meczup bir adam olarak ortalıkta dolaştığını söylemeye gerek yokmuş, elbette karısının onu terk etmesi ve dostlarının onu görünce yollarını değiştirmeleri de böylesi bir hikâyeden beklenecek bir sonuçmuş. Tıpkı kekemeliği gibi.

Oktay'ın en acıklı yaşantıları, en yürek burkan olayları bile sanki olup biten her şey birer hikâyeden ibaretmiş, kendisi de o hikâyelerin mağrur yazarıymış gibi insani olmayan bir soğukkanlılıkla anlatması beni tiksindirirdi. Tıpkı, Bursa tarihine ilişkin son araştırmasını anlatırken olduğu gibi: Ona göre, Bursa kadar, tarihine, coğrafyasına ve kendine ihanet etmeye meyilli başka bir şehir olamazmış. Çünkü bu şehir, Ulucami'yi yakıp at ahırı olarak kullanan Timur'u mu hediyeyle karşılamamış; eşkiya reislerine mi kucak açmamış; şehri işgal eden Yunan askerlerini mi alkışlamamış; kendini İstanbul'dan getirilip gömülen şehzadelere ve sultan analarına açarak bir nekropolise mi dönüşmemiş? Hepsini ve daha fazlasını yapmış. Peki neden, diye sorduğumda, dudaklarının ucunda acı bir gülümsemeyle cevaplandırıyor: Çünkü daha on yedinci yüzyılın ikinci yarısında bu şehrin nüfusunun yarısından fazlası ya köle ya da azatlı köleydi. Bir payitaht köle ahlakı ile ayakta kalamaz. Vs.vs. Söylediklerinin doğru olduğunu, bir çok kitapta yazılı olduğunu ben de biliyorum. Ama ya artık kendimi bu şehrin saydığım için ya da söyleyişindeki acımasızlıktan dolayı beni rahatsız ediyor. Hele en son söylediği: İhanet, her şeye ihanet, artık bu şehrin kaderidir.

Ben bunları düşünürken, o, neyse,dedi; Hamza'nın bir gün Tahtakale'deki tüm dükkânları satın alacak, on yedi yaşında bir kızla evlenecek ve kimsenin kekemeliği ile dalga geçemeyeceği kadar zengin olduğu da bir gerçek. Gerçek olduğu kadar da hikâyenin gereği. Yarım saat sonra Hamza'yla Uludağ yolunda buluşacağız. Gerisini o anlatır sana. Daha da iyisi ben anlatırım o başıyla onaylar.

Gerçekten de, Uludağ yolunda, ovaya tamamen hakim bir lokantada yemek yerken Oktay anlattı, Hamza başını sallayıp gözlerime baktı. İriyarı, kaba saba ve çok esmer bir adamdı. Gözlerinde ürkek bir fütursuzluk vardı. Bazen söze girmek istiyor ama inanılmaz kekemeliğinden utanarak kıpkırmızı kesilip susuyordu. O susuyor, Oktay anlatıyordu: Bak ağbi, bu adam var ya, yirmi beş yaşına kadar senin benim kadar düzgün konuşan biriymiş. Bir gün iki arkadaşı ellerinde İznik civarındaki bir kümbette yatan çil altınların yerini gösterdiğini iddia ettikleri bir harita ile gelip onun da gizli gece yolculuğuna katılmasını istediklerinde, onlara, hiç tutukluk yapmadan ardı ardına kırk küfür sayacak kadar hem de. Ama mesele altın olduğunda baştan çıkma kaçınılmazdır. Neticede, gece avlanmaya çıkmış bir yılan sessizliği ile yapılan gizli gece yürüyüşünden sonra haritanın gösterdiği yer kazıldığında, orada gerçekten bir kümbet olduğunu görmüşler. İlk girdikleri odada bir iki kırık çanak çömlekten başka bir şey bulamayınca geri dönmek istemişlerse de, bir tesadüf sonucu ikinci bir oda; bu odada insan boyunca bir toprak küp bulmaları ümitlerini yeniden kamçulamış. Küpün çil çil altınlarla dolu olduğu düşüncesiyle kazmayı indirdiklerinde, kırılan küpün içinden tastamam bir insan iskeleti çıkmasın mı! Bir kere daha yıkılan ümitler.

Ve orada, batan güneşin insanda pişmanlık verici kızılığında anlattım: Evet, dedem anlı şanlı bir valiyken, gizli ve sessiz dönneklüğünün bedeli olarak, boynu vuruldu ve yine senin dediğın gibi, sahip olduğu tüm altın ve gümüş eşyalar ve mücevherlerle birlikte, değıl mi ki o dönmişti, mundar malları da onunla gitmeliydi- gömüldü. Gömüldüğü yer, işte, başından beri konuştuğumuz, şimdilerde Gebze- İstanbul karayolunun altında kalan yerdı. Ancak, devlet mezarını karayolu yapmak için darmadağın etmeden önce, yani çok önce, başka birileri dedemin mezarını gizlice açıp içinden belki sadece mücevherleri, belki de her şeyi - kemikler dahil- aldılar.

Hamza'nın gözü iskeletin parmağındaki paha biçilmez yüzüğe takılınca, hemen atlayıp yüzüğü çıkarmak istemiş. Sonuç: Yüzükle birlikte kopup gelen parmak ve ömür boyu sürecek kekemelik.

III.

Yine Oktay'ı dinler gibi yapıyordum. Aklımda Hamza ile birlikte önemli bir yer işgal etse de, ben aslında ona ve Hamza ya ne denli güvenebileceğim sorusunun cevabını düşünmekle meşguldüm. Geniş bir coğrafyada, üzerinde bir taş bile dikili olmayan bir mezar ve yüzlerce sorunun cevabını arıyorduk. Benim arayışımın nedeni en azından bana aşikârdı Hamza 'yı da anlamak mümkündü: Mezarı bir define arar gibi arıyordu. Eski meşgalesinin heyecanlarını son bir kez yaşamak; kimbilir, belki yeni bir korkuyla kekemelikten hayatının son demlerinde olsun kurtulmak için.... Ama ya Oktay'ı bu işe yönelten neden neydi? Mezara ilişkin sırları bilmeyen ve zaten üzerinde yazılı şeyler bulunan kâğıtlardan sadece parayla ilgisi olmayan bu genç adamı sonu belirsiz bir arayışa iten neydi? Yazılı olmayan tarihe karşı ilgisi mi yoksa sadece yaşlı bir adama yardım etme duygusu mu?

Her neyse, zaten o araştırmasını dâha çok kütüphanelerde yapıyordu. Bir şey bulacağını da sanmıyordum. Ama günler sonra benim zaten bildiğimi bilmediği bölük pörçük bilgilerle ve heyecan içinde dönünce onu hafife almanın hata olduğunu anladım. Şevkini kırmamak için onu dinlermiş gibi yaparken aslında, dedeme o muameleyi layık görenlere karşı kinimi tasnif ediyordum. Oktay ise ardı ardına sorular soruyor, her sorunun ardından âcil açıklamalar getiriyordu. Ben susuyordum.

Dedemin aslında eceliyle ölmediğini ; önce eşek postuna sarılarak dolaştırıldığını, ardından boynunun vurulduğunu ve mallarının müsadere edildiğini biliyor muydum?

Sessizlik ve açıklama.

Dedemin sadece sapıklara ve sapıklara reva görülen bu utanç verici muameleye maruz kalmasının sebebinin, ömrünün son demlerinde devşirilmeden önceki dinine - herhalde hıristiyanlığa- dönmesi olduğunu; yani dedemin bir döneke olduğunu biliyor muydum?

Sessizlik ve heyecanlı bir açıklama daha.

İlk gömüldüğü yerin gerçekten Gebze'deki o üstünden otoyol geçen isimsiz köy mezarlığı olduğunu ama söylentilere bakılırsa definden bir yıl sonra kimliği belirsiz kişilerce mezarından çıkarılıp götürüldüğünü?

Açıklama.

Peki daha yaygın kanaata göre, boynunu vurdurtan Sadrazamın, bu mundarın malından hayır gelmez, diyerek dedemi o güne kadar biriktirdiği altın ve mücevherler ve yazarların üstünde mutabık kalamadıkları daha başka şeylerle birlikte gömdüğüünü?

Cevap yok. Açıklama da.

Ve orada, batan güneşin insanda pişmanlık verici kızılığında anlattım: Evet, dedem anlı şanlı bir valiyken, gizli ve sessiz dönneklüğünün bedeli olarak, boynu vuruldu ve yine senin dediğın gibi, sahip olduğu tüm altın ve gümüş eşyalar ve mücevherlerle birlikte, değıl mi ki o dönmişti, mundar malları da onunla gitmeliydi- gömüldü. Gömüldüğü yer, işte, başından beri konuştuğumuz, şimdilerde Gebze- İstanbul karayolunun altında kalan yerdı. Ancak, devlet mezarını karayolu yapmak için darmadağın etmeden önce, yani çok önce, başka birileri dedemin mezarını gizlice açıp içinden belki sadece mücevherleri, belki de her şeyi - kemikler dahil- aldılar. Karayolunun altında kalan mezardan çıkan kemiklerin kime ait olduğunu bilmiyorum. Belki de gerçekten dedemin kemikleriydi onlar. Mezarı açan gözükaralar mücevherleri alıp kaçmış olabilirler, olması gerektiği gibi. Ama içimdeki ses ve

onun artık Bursa'da bir yerde yattığı yolundaki tartışmalı bilgiler, bu olayın sıradan bir finali hakketmeyecek kadar sıra dışı olduğunu söylüyor. Belki bana öyle geliyor, herkes ailesiyle ilgili ayrıntıların sıradışı olduğunu zanneder, ama bence dedemin mezarı içindeki her şeyle birlikte taşındı. Yüzleri ve isimleri bizce meçhul olan o mezar kazıcıları için dedemin kemikleri de en azından kendisiyle gömülen mücevherler kadar kıymetliydi.

Sıradan bir mezar soygunculuğu hikâyesinde, alelade hırsızlar mücevherleri alıp kemikleri tekmelemekle yetinirlerdi. Bu defa farklı davranmalarına sebep hikâyenin kendinden kaynaklanan bir farklılık olabilirdi. İhtimal ki şu dönme ayrıntısı. Neydi, dinsel bir döneklik mi yoksa Devlet-i Ali'ye ihanet mi? Dedemin altınlarını bile mundar kılan günah neydi? Mezarı taşıyanlar dedemin düşmanları mıydılar dostları mı? Bu soruların cevabı bana da en az Oktay kadar kapalıydı. Yıllardır en değerli ata yadigârı diye muhafaza ettiğim haritalarda da bu sorulara merhem kabilinden cevap olabilecek bir ayrıntıya rastlamamıştım.

Ne haritası? dedi, Oktay. Evdeki haritalar işte, dedemin çizdiği haritalar. Kalktık, benim eve haritalara bakmaya gittik.

IV.

Hikâyenin aslında sona erdiğini, bundan sonra olacakların kaçınılmaz oldukları için olduğunu ve bunları yazmanın sıkıntı verici bir iş olduğunu, hikâyeyi kendisi yazsaydı Oktay da fark ederdi herhalde. Tüm hikâyelerde böyle olur: Bir noktadan sonra yokuş aşağı yuvarlanmakta olduğunuzu ve istesiniz bile tek bir kelime olsun değiştirmeye muktedir olmadığınızı; yani kalemin kendi başına yazacağını anlarsınız. İşte; benim yıllardır bakıp durduğum haritalara Oktay'la birlikte baktık, sonra Oktay, çocukların bile keşfedebileceği o basit ilişkiyi keşfetti: Bursa'nın dört bir yanına dağılmış çeşmeler birer çizgiyle birleştirildiğinde, ortaya yılan başlı bir ejderhanın dış hatları çıkıyordu. Oktay ayaküstü, bu çok tuhaf yılan resmi üzerine çok şeyler anlatacaktı, ama ben zaten bildiğim şeyleri bir de Oktay'dan dinlemekten her zamanki gibi sıkılacaktım. Haritanın üstünde beliren Yılan Takımyıldızı'nın simgesiymiş; bir vakitler burada bile bu takımyıldıza ve bunun doğal uzantısı olarak yılan tapanlar olduğunu duymuş ama dedemin yaptığı herhalde herkesin bilinçaltında gizli bu türden korkuları körükleyerek hazineyi sağlama almak olmalıymış.

Bunun ardından hazinenin yerini bulmak, çizgi roman okuyan her çocuk için keyifli bir oyun olabilirdi: Oktay'ın tespitine göre hazine ejderin yüreğinde; yani tam yüreğinin olması gereken yere yapılmış çeşmenin tam altında olmalıydı. Belki de gözümün önünde duran gerçeği benden önce keşfetme ferasetini gösterdiği için içimden oyunbozan bir çocuğun gıcık sorusu yükseldi: "Ama hazineyi oraya dedem gömmüş olamaz ki." Hak verircesine yüzüme baktı, bir şey demedi. Sonra evden çıkıp aramızda tek kelime bile konuşmadan ejderin yüreğine, yani orda olması gereken çeşmeye doğru yürürken yolda huzursuzca sordu: "Peki deden çeşmeleri neden gizli bir düzen içinde yaptırmış?" Cevap vermedim. Sonuca yaklaşmışken her şeyi berbat etmek istemiyordum. Gidip çeşmenin yerini bulmalıydık.

Sonraki iki gün boyunca hazırlıklarımızı yaptık: Gerekli malzemeleri temin ettik, o çeşmenin bulunduğu yere defalarca gidip çevresinde dolandık. Bunu yaparken çeşmenin kalıntılarının harap görüntüsünden yılgınlığa düştüğümüz, sonra akşama Hamza'nın anlattığı define hikâyeleriyle yeniden iştahlandığımız oldu. Ama güldüğümüz ve somurttuğumuz anlarda ortak ve örtük bir duygu vardı ki isim babalığını herkes kendi namına yapıyordu: Hepimiz giderek daha ketum ve içedönük olmuştuk. Hain sükût defineyle ilgili ince hesapların çöktan başladığını gösteriyordu.

Gecenin bir yarısı yar koynundan daha davetkâr yataklarımızdan kalkıp yola koyulduk. Hamza'nın köhne cipi yüklediğimiz malzemelerin altında böğürüp duruyordu ama nedense

Hikâyenin aslında
sona erdiğini,
bundan sonra
olacakların
kaçınılmaz oldukları
için olduğunu ve
bunları yazmanın
sıkıntı verici bir iş
olduğunu, hikâyeyi
kendisi yazsaydı
Oktay da fark ederdi
herhalde. Tüm
hikâyelerde böyle
olur: Bir noktadan
sonra yokuş aşağı
yuvarlanmakta
olduğunuzu ve
istesiniz bile tek bir
kelime olsun
değiştirmeye
muktedir
olmadığınızı; yani
kalemin kendi başına
yazacağını anlarsınız.

Hikâyeyi Oktay yazsaydı hazine odasına girişi nasıl tasvir ederdi, bilmiyorum ama herhalde entelektüel bir zihni gıdıklayacak gizemli ve alacakaranlık kelimelerden oluşurdu o tasvir. Hikâyeyi Hamza yazsaydı, kelime hazinesi açısından kıt ama umudu somutlaştıran bir tasvir olurdu herhalde. Nasip, ben yazıyorum; ne loşluktan bir estetik yaratacak yeteneğim var, ne de varlığını zaten bildiğim bir hazineyi bulmanın sevincini yaşıyormuş gibi yapacak kadar gencim.

bir şey unuttuk duygusundan kurtulamıyorduk bir türlü. Hamza daha tecrübeliydi; her seferinde böyle olduğunu söyledi. Her neyse, gittik; çeşmenin üst kısmını bir halatla bağlayıp ciple biraz kenara çektik ve çeşmenin altındaki nemli toprağı kazmaya başladık. Toprakta yükselen nem, küf ve çürümüş böcek kokusu içimi kaldırdı ama artık çok geçti; Hamza, sabit ve donuk bakışlarla indirip kaldırıyordu kazmayı. Bir an önce hedefe ulaşmak istediği açıktı.

Çok geçmeden dört metre kadar bir yeri bir metre derinliğinde kazmıştık ki, kazma, işin oyun tarafının bittiğini belirtircesine tok bir sesle bir taşa çarptı. Hamza'nın gözleri artık ışıldı. On beş dakikalık, tek kelime etmeden geçen bir süreden sonra yeraltına açılan taştan bir kapıyla karşı karşıya kaldığımızda Oktay bile şaşırıyor; oysa ben onun, " işte, her şey çizgi romanlardaki gibi: Gizli hazinelere gizli kapılardan ulaşılır" demesini beklerdim. Hikâyeyi yazan o olsaydı belki yine öyle derdi. Ama hikâyeyi yazmıyor, yaşıyorduk. Hatta ben biraz korkarak yaşıyordum. Hamza ve Oktay manivelalarla taş kapıyı yana itip, aşağıdaki karanlığa ilk kim dalacak ürküntüsü yaşarken ben sadece izliyordum. Taş kapı açılınca dışarıdaki karanlığı bastıran zifiri karanlık neydi? Gecenin, bu mezarı yapanlarca yeraltına kısırlanmış hali mi, yoksa dedemin geçmişinden türeyen doğal bir zulmet mayası mı? Diğerlerinin benim gibi düşünmediklerini fenerlerini yakıp içeri daldıklarında anladım. Arkalarından ben de daldım içeri.

Hikâyeyi Oktay yazsaydı hazine odasına girişi nasıl tasvir ederdi, bilmiyorum ama herhalde entelektüel bir zihni gıdıklayacak gizemli ve alacakaranlık kelimelerden oluşurdu o tasvir. Hikâyeyi Hamza yazsaydı, kelime hazinesi açısından kıt ama umudu somutlaştıran bir tasvir olurdu herhalde. Nasip, ben yazıyorum; ne loşluktan bir estetik yaratacak yeteneğim var, ne de varlığını zaten bildiğim bir hazineyi bulmanın sevincini yaşıyormuş gibi yapacak kadar gencim. Benim girdiğim oda, fenerlerin zayıf ışığıyla çoğalan gölgelerin, duvarlarında tarihöncesi yaratıklar gibi çırpınıp devindikleri; nemli topraktan yükselen kokuların insanı artık yeni bir alemin kapısından izinsiz girdiği için adeta terslediği, ürpertici biçimde boş bir odaydı. Ayaklarınızı bastığınız yerin artık insandan gayrı bir yer olduğuna; ne bileyim, soyu tükenmiş bir yaratığın mağarası ya da bir yılan yuvası olduğuna yemin edebilirsiniz. Ama zemindeki ayak izleri sizi anında yalanlardı.

Bu boş odanın aradığımız şeyi barındırmadığı açık olunca benim biraz da korkudan dikilmiş omuzlarım düştü; Oktay'ın merak ve heyecanla ışılan gözleri fersizleşti. Bir tek Hamza, belki de eski günlerin tecrübesiyle, vazgeçmiyor, kazmayla duvarlara vuruyordu.

Çok geçmeden kazmanın taşa çarpmasından doğan o tok ses kanımızı yeniden alevlendirdi. Yere dökülen toprakların arkasından, üzerinde bir yılan kabartmasının olduğu taş bir kapı çıkınca, bu özel işareti hedefe varmamızın bir ispatı gibi benimsedik. Aceleyle yanımızdaki manivelalara davranıp kapıyı açtık. Kapının ardından çıkan hücrenin ilk odaninkine tezat oluşturan aydınlığının neden kaynaklandığını düşünecek durumda değildik. İçimden buna mücevherlerden yayılan ışımın sebep olduğu geçti. Diğerlerinin ne düşündüğünü anlamak için yüzlerine baktım. Yüzlerinde, çok özel bir büyüün etkisindedirlermiş gibi her şeye yabancı bir ifade vardı.

Odada, küçük bir sanduka ve irice bir sandık vardı. Dört duvara asılı dört altın tepsi, elimizdeki fenerlerin ölgün ışığını yüzyıllardır beklediği leziz bir gıda gibi sömürdükten sonra yeniden işleyip çoğaltarak odayı tuhaf bir ışığa boğuyordu. Tepsilerin üstünde daha önce yüzlerce kez gördüğüm o aşına yılan kabartması vardı. Masallardaki hazineyi bekleyen yılan motifi, burada dört yılan sureti tarafından devam ettiriliyordu sanki. Sükût hortlamış; boğazımıza çökmüştü, ama onun pençeleri bile ürkek soluklarımızın üç ayrı tonda ve telaşta, odada yankılanmasına engel olamazdı. Aniden, korku dediğimiz duygunun, eğer ipekli bir libas gibi kuşanırsa, ne kadar bildik ve sıradan olduğunun farkına vardım. Ölesiye korkuyordum.

Oktay ve Hamza aynı anda sandukaya doğru hamle ettiler. Önce Hamza yetişip sandukayı açtı; kolumdaki ter damlalarını bile altın rengine çeviren o özel ışık daha da yoğunlaştı: Damlalar tomurcuklanıp som altından bilyeler olarak yere düştüler. Hamza hayretle sandığın içinden çıkan altın ve mücevherata bakarken başka bir şeyi görebilecek durumda değildi. Oktay ceketinin iç cebinden bir tabanca çıkarıp " Açıl! Duvara yaslan!" diye bağırdığında ben de bunun gerçek olabileceğine inanmadım.: Sanki hazine avcılığı konulu kötü bir filminin olmazsa olmaz o son sahnesine şahit oluyordum. Oktay ikimizi yan yana getirip kıpırdamamızı emrederken bile uyanamadım. Biz kıpırtısız beklerken, o, tabancasının namlusunu ve gözlerini bizden ayırmadan büyük sandığı açtı. Daha kuvvetli bir ışımın yayılacağı beklentisiyle gözlerimi kıstım ama hiç bir şey olmadı. Sandık tika basa kitapla doluydu. Oktay kitapları itinayla çıkarırken kapaklarında altın tepsilerdeki yılan kabartmasının aynısının olduğunu gördüm.

Bize döndü ve konuşmaya başladı: Tüm ömrünü bu hazineyi bulmaya adanmıştı. Koca bir ömrü! Kimsenin bilmediğini ben en baştan biliyordum, dedi. Tarihçilerin dalga geçerek bahsettikleri ve şimdi bizlerin hazinesine konmak için can attığımız adamın vakti zamanında Yılan Tarikatı'nın lideri olduğunu; ve evet, gerçekten, her şeyin ortaya çıkmasıyla birlikte boynunun vurulduğunu ve Gebze-İstanbul arasındaki o köy mezarlığına gömüldüğünü ama mezarın oradan karayolu geçmeden çok önce tarikatın ileri gelenlerince boşaltıldığını söyledi. Ama, dedi, adamcağızın kemiklerini değil; bu küçük sandukanın içindekileri ve sandıkta bulunan üç - dört kitabı aldılar sadece. Ölmeden hemen önce kendisine en yakın olan kişiye, tarikatın uzun bir süre yeraltına çekilip gizlenmesi gerektiğini, tarikata ait altınların ve kitapların günü geldiğinde kullanılmak üzere, Bursa da özel bir düzenle yaptırdığı çeşmelerin en özelinin; Ejderin Yüreği'nin altına açılacak bir odaya kaldırılmasını vasiyet etmişti çünkü. Müritleri ellerindeki kitapları da bu terekeye ekleyip şu an içinde bulunduğumuz odaya taşıdılar.

Oktay konuşurken, Hamza'nın elindeki kazmayı tarttığını fark ettim Gözlerinin önündeki hazineyi kaçıracağını hissetmiş olmalıydı. Ama onun fırsat kolladığını Oktay da fark etti Tabancayı Hamza'nın başına dayayıp " Diz çök" dedi. Hamza diz çöktü. Sen, dedi Oktay, bu çahil aklınla yüzlerce yıllık bir kültürden geri kalanlara sahip olmayı nasıl düşünürsün ha? Hamza birdenbire hayatının en acı en düzgün konuşmasına başladı. Yakarışında kekemelikten eser yoktu. En azından istediklerinden birine kavuşmuştu. Silah patladı ve Hamza dilinin ucunda son kelimayı de takılmadan söyleyerek düştü: "Hain". Silah sesinin yankısı sona erince Oktay " senin gibi" dedi.

Sıranın bana geldiğini biliyordum Tabanca bir kere daha patladı ve bildiklerimle birlikte öldüm. Sanki yarım kalmış bir töreni tamamlarcasına, düşerken, "hain" diye haykırdım. Son anda o da yine "senin gibi" dedi mi demedi mi, anlayamadım.

Ölürken söyledikleri doğruydu, benim onlara söylediklerim de. Onlar da ihanet ettiler. Biri, kendi dedesinin mezarını aramanın masum görüntüsü içinde tüm ömrünü sinsice hazinenin peşinde koşarak geçirdiği, dolayısıyla Tarikat'ın kültürel mirasını ayaklar altına aldığı için, diğeri ise zaten zengin olduğu halde altın hırsıyla yanıp tutuştuğundan. Bense tarikata ihanet etmedim: Kitaplar ve hazine yerini sadece benim bildiğim bir yerde muhafaza ediliyor. Genç bir tarikat liderine yakışanı yapıyorum: Tarikatın kitaplarını okuyarak kendimi o kutlu zamanlara hazırlıyorum. Ben sadece kendime ihanet ettim. Bu hikâyeyi iki kişinin katili olarak anlatmaya cesaret edemedim. Kendimi o yaşlı bunağın yerine koyup anlatabildim ancak.

Bununla birlikte, sevgili okuyucu, hikâyenin sonuna doğru bir ölünün sesini duyduysan bu da doğrudur. Ben Oktay, o iki zavallıyı öldürmeden önceki Oktay değilim. O Oktay öldü. Ama eminim o Oktay olsaydı bu hikâyeyi başka türlü anlatırdı.

↓

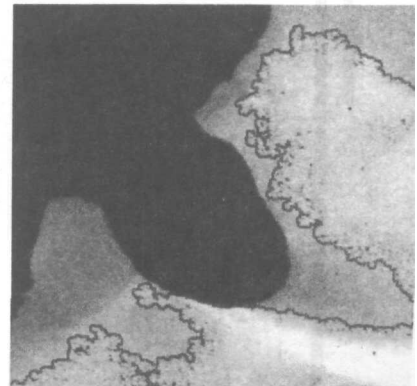
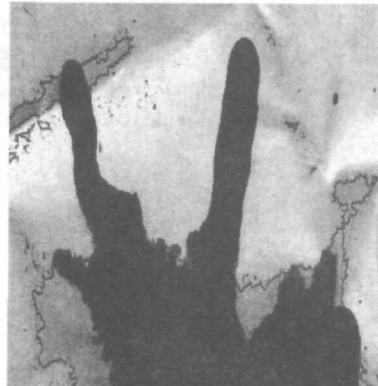
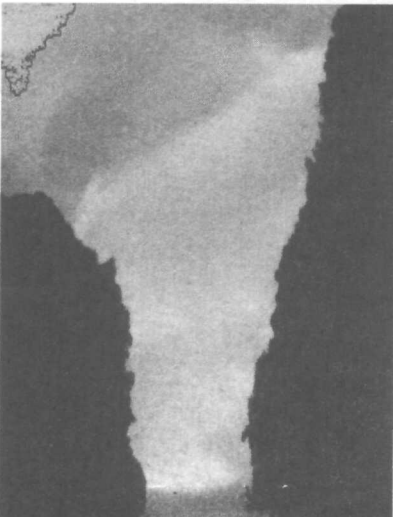
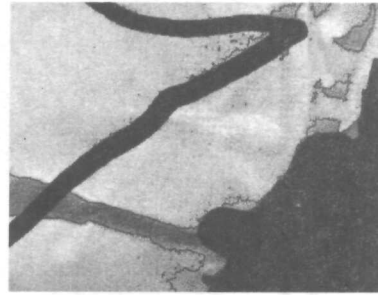
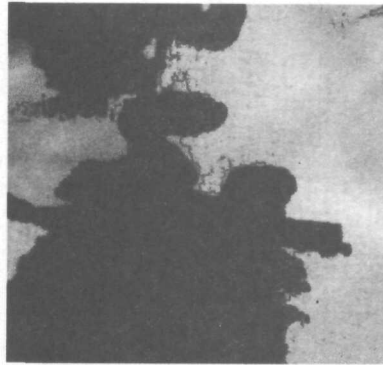
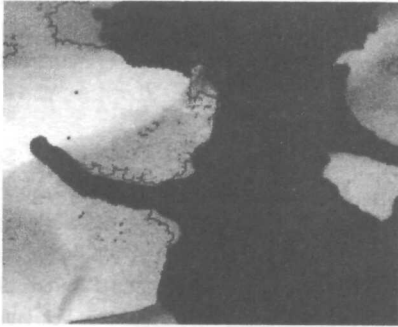
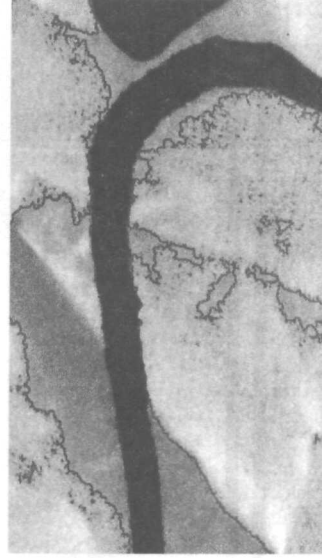
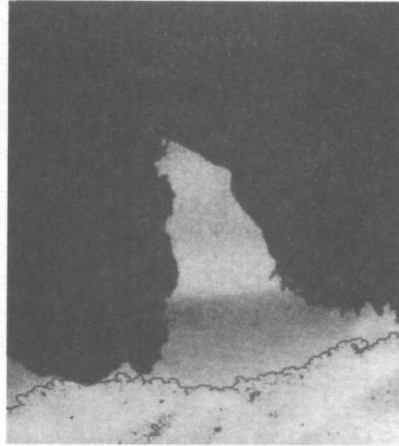
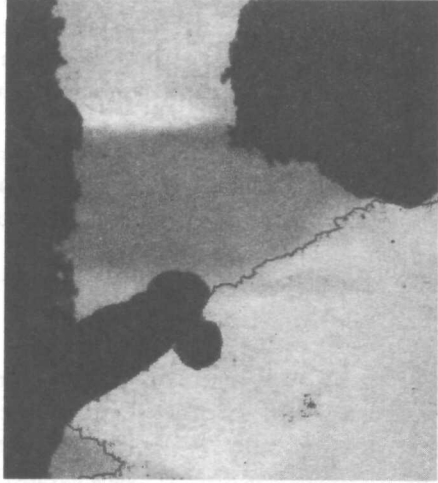
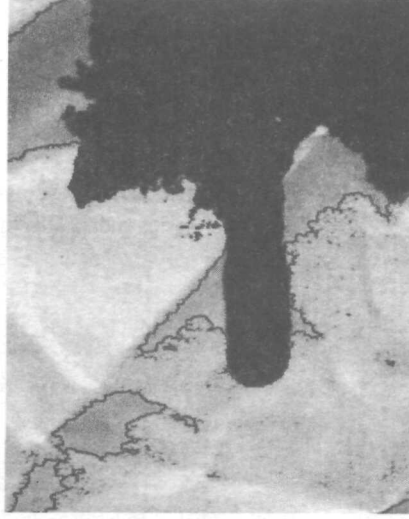
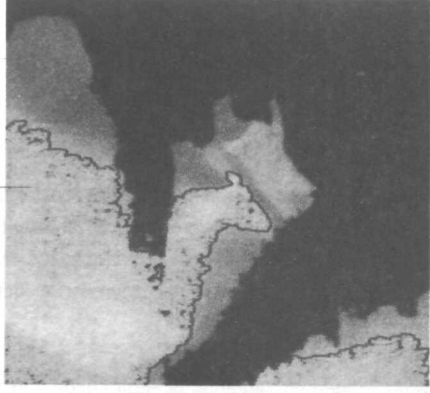
Sıranın bana
geldiğini
biliyordum
Tabanca bir kere
daha patladı ve
bildiklerimle
birlikte öldüm.
Sanki yarım
kalmış bir töreni
tamamlarcasına,
düşerken, "hain"
diye haykırdım.
Son anda o da
yine "senin gibi"
dedi mi demedi
mi, anlayamadım.

Büyüdükçe Anlıyorum

Sibel Sümer

pupa@garanti.net.tr

derinlik sarhoşluğu

Büyüdüğüm bir ya da birkaç yerdi. Büyüdüğüm bir zaman değildi. Ben enstantanelerle, projektör makinasından atlar gibi büyüdüm. Hayata poz vere vere ve aralarında siyah karanlık aralıklar tıkırdatarak. Hatıralarım yaşamadıklarımıdır böylece. Sadece renkli dia pozitiflerden, arkama rahatça yaslanıp gözlerimi dört açarak seyredirim geçmişimi. Yaşarken sırtımı dayamadım hiç.

Benim için sadece mekanlar vardır. Onlar içinden bir zamanlar geçtiğim değil, tam tersi hiç çocuk ya da büyük olmamış benim içimden geçmiş, bu yüzden benim için geçmişleşmiş parlak alanlardır. İçlerinde uzun ya da kısa yaşamam, orada kayda değer sakatlık, aşk, terbiye gibi birşeyleri yaşamış olmam değildir onları geçmiş arşivimin parlaklıkları yapan. Aksine onlar rüyalarım kadar gelişigüzel, o yüzden esrarengiz ve hem de anlamsızca ısrarcıdırlar.

Büyüdüğümü iki görüntü arasındaki farktan anlarım böylece. O da istersem. Günler ne çabuk geçiyor diye eşdost ahabla halleşirken demek isterim ki; günler arasında fark yok, ısrarcı mekanlarım değişmiyor, ne tuhaf değil mi? Sonra bütün gereksiz sorumluluk ağırlıklarından beni kurtaran ateşli hastalıklarımın birinde, gündüz ve güneşe yakışmaz bir yatağın dağınıklığında kıvranırken atladığım ve bilmediğim fotoğraflardan birine rastlarım rüya tadında ama uyanık. Dururum.

Mekanlarım aslında sizin öyle zannettiğiniz gibi içinde geniş bir perspektifle optimum bir kareye sığdırılmış ve seyrimize açılmış görüntüler değildir. Benim mekanlarım ısrarcıdır ama durup beklemez. Şimdi gibi gelip geçer geçmişim onlarla beraber. Birinde bir pembemsi çiçeği ezerim, ezdikçe ıslak ve yapışkan, elime kınalarım. Oyun der buna büyükler, halbuki ben vücutsuz bir böceği ezerim defalarca. Bir başkasında bir kapıdan defalarca girecek gibi olurum, defalarca geriden hız alır, sakince yürürüm. Ama karanlık kapıdan ne mümkün içeriye adım atmak. Yine de denerim. İsrar eden benim kıpırtılı, ışıltılı mekanımdır. Geçmişim bugün gibi akar.

Ama ben bazı şimdilere sırtımı yaslarım, geçmişini hiç bir yere geçirtmem. Seyir için durmuşsam, karanlık atlayışlarım arasında bilinmezden bilinmeze sekerim. Ateşim çıkar, durur bakarım. Hiçbir çocuk büyümeyi bir oyun heyecanından daha çok beklemez. Hiçbir büyümüş ise çocukluk denilen şeyi aramaz, çünkü elinin altında pırl pırl, kanlı canlı kıpırdamaktadır. Seyredişler ise ah çekişli bir hatırlayışı aşar. İnsan karanlık bir odada projektörün ışığını değil, ışığın önündeki şeffaf görüntüyü görür çünkü. Pek kıpırtılı, pek ısrarcıdır geçip gidemeyen geçmişler, bugün olamayan şimdilerde.

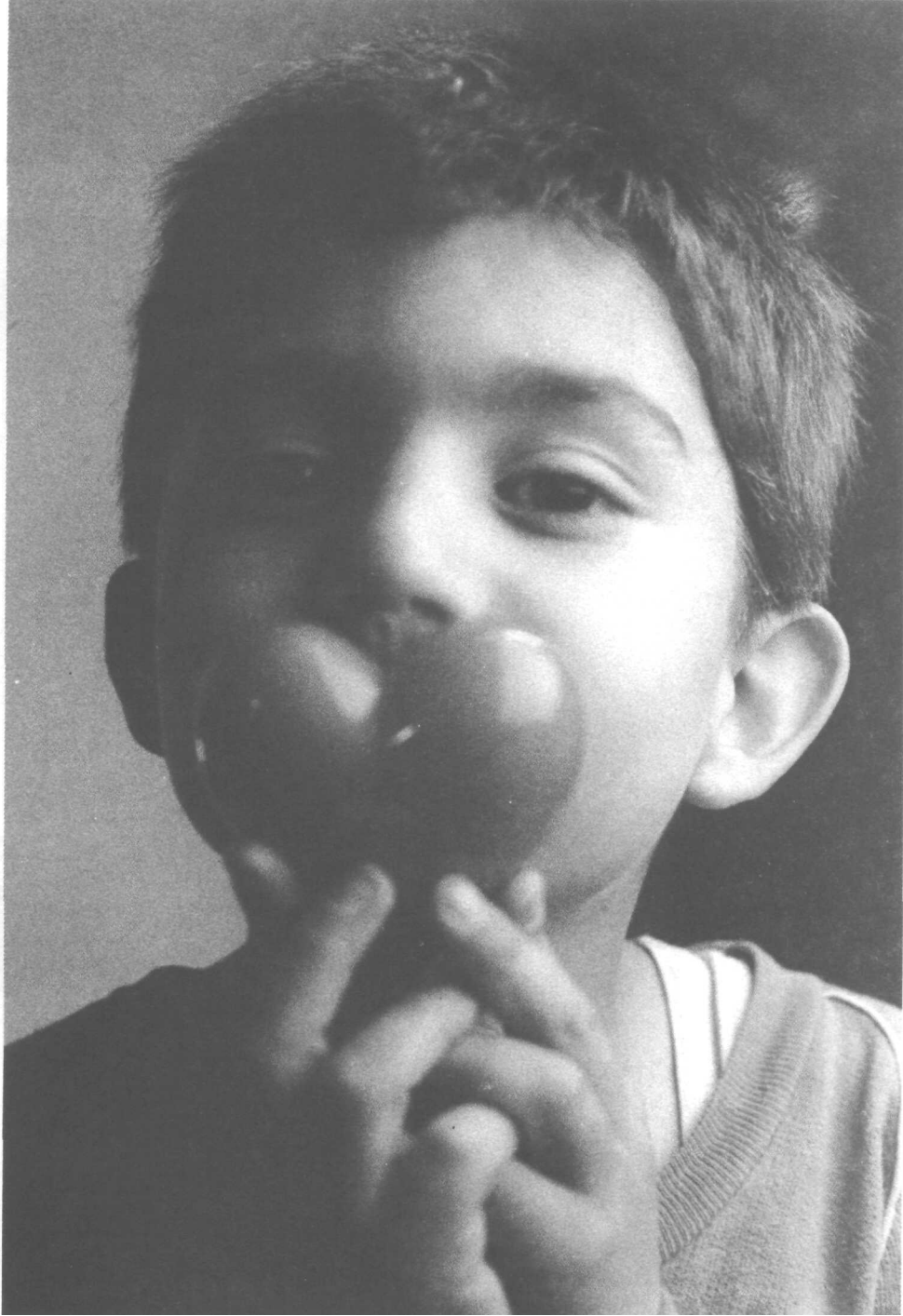
Olup biten hep aynı: Büyümek hatırlamaktır. Büyümek böylece şimdiyi kaybetmektir. Hiçbirşey şimdi olmuyor. Şimdi cıvasının derin bir yokuşta aktığını, koştüğünü görüyor ve hafızamın rahat koltuğundan ona erişemiyorum. Onu öyle ister ve hafıza sarayımda çaresiz, öyle beklerken biliyorum ki; o sonsuza kadar benimle evli kalacak bir eştir. Onunla ölümü elele geçtiğimiz bir geçit gibi gülerak aşarız. Diğer sahnelerden küçük bir sahne gibi güleriz. Biz şimdiyle bitmez bir kalem ucu gibi uçsuz, bucaksız, ince, keskin yazarız. Bir daha hiç okunmama pahasına utanmaz, beklemez, merak etmez: Geri dönmeyiz.

↓

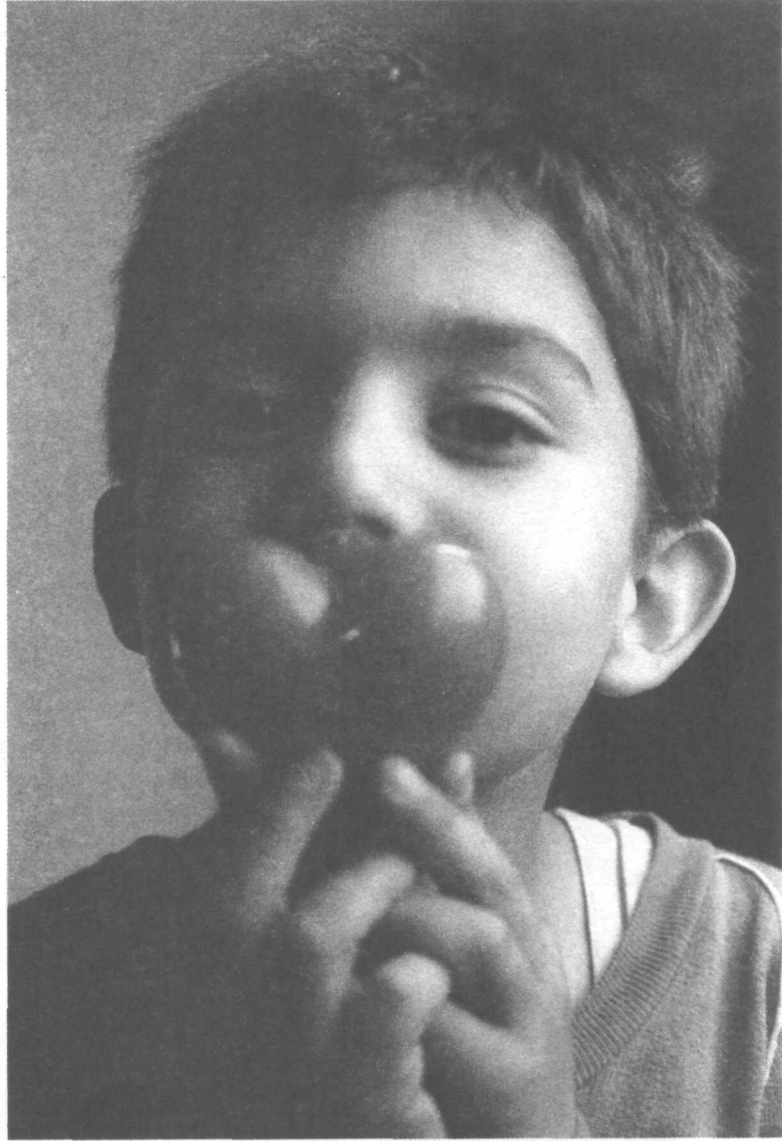
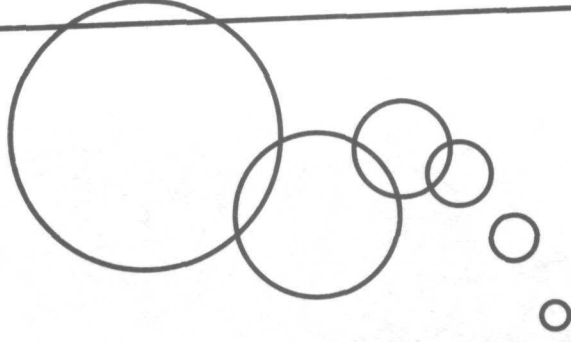
NEDİR?

Çekip çeviren: *Orhan Cem Çetin*
Çocuk: *Latif Kulak*

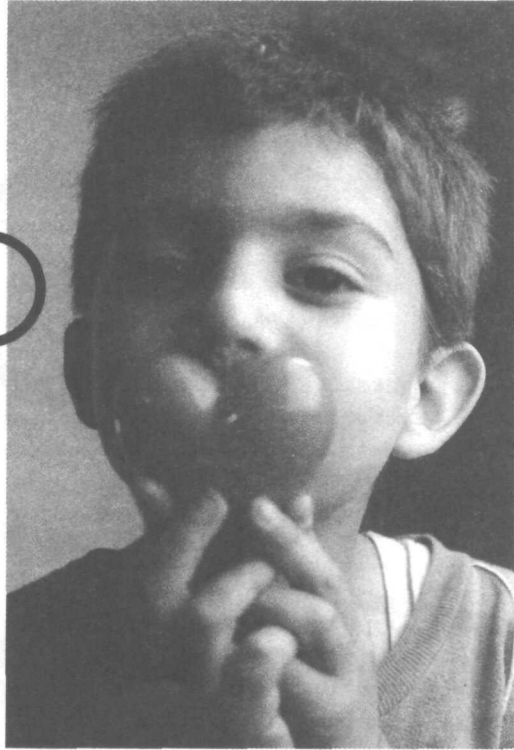
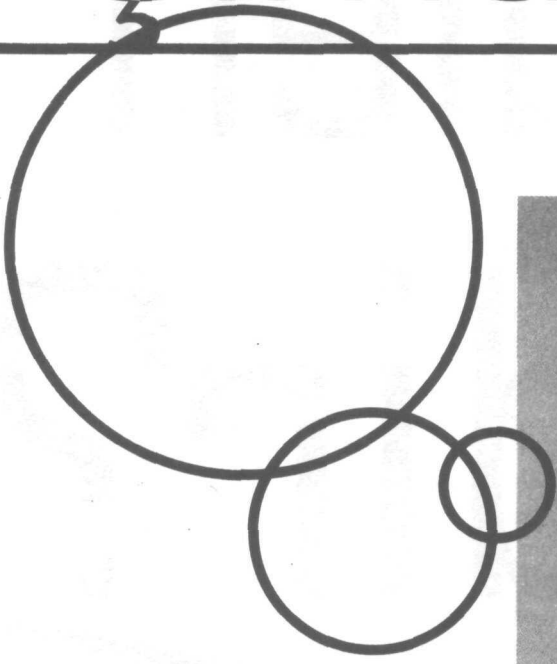
Bu bir doğa kanunu.

Birşey büyüyorsa,
başka birşey küçülüyordur.

Merak
ediyorum
şimdi,

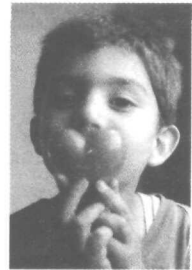

ben

büyüdükçe

küçülen

nedir?

Kocasından sıkılan ve boşanmanın zor olacağına inanan kadın, gelebilecek baskılardan korktuğu için kendi ailesine de haber vermeden, evi terkeder. Gittiği yer bellidir. İsteddiği hayatı sunacağına inandığı aşğının yanı. Kimi zaman bir iki ay, kimi zaman da yıllar sonra gerçek ortaya çıkar. Ama ben böyle olmadığını biliyordum. Böyle olamazdı. Şule benden sıkılmış olabilirdi, hatta her ne kadar kabul etmek istemesem de bir sevgilisi bile olabilirdi. Ama ne olursa olsun böyle davranmazdı. Zaten Şule'nin böyle davranmayacağına inanmasam, o büyük buluşmanın gerçekleşeceği sahil kasabasına doğru yolculuğa çıkma cesaretini bulamazdım.

Görünmeyen bir gemi/Kendiliğinden gelecek/Gitmesi gerekenleri/Eve götürerek...

Günlerdir cebimde durmaktan yıpranmış olan fotoğrafın arkasındaki bu satırları bir kez daha okuyorum. Karım, kızım ve ben, dört sene önce çıktığımız tatilde, bir köy kahvesinde ayrı ayrı içerken, oradaki garsona çekirtmiştik bu fotoğrafı. Kızımın dudaklarının üstünde ayrı ayrı beyazlığı duruyor hâlâ. Annesiyle babasının arasında olmaktan öylesine mutlu ki. O gün aldığımız çiçekli mayosunu giymiş. Belki de mutluluğunun tek sebebi budur. Ama sonuçta mutlu. Karım, tam garsona "Elini objektifin önüne koyma sakın!" derken yakalanmış. Yine de yüzünde insana huzur veren bir ifade var. Hafif yanık teniyle öyle güzel, öyle büyüleyici ki... Bana gelince... Çok mutlu olduğumu, hatta o günün gecesinde çakırkeyiflikle sarhoşluk arasındaki sınırdan dolandığımı, içkinin verdiği cesaretle, yeni tanıştığımız genç bir çiftte ipe sapa gelmez şeyler anlattığımı gayet iyi hatırlıyorum. Ertesi sabah bu gevezeliğimin utancıyla uyanmışım. İnsanlarla yüz göz olmayı sevmeyen biri için ne büyük bir hata! Ama fotoğrafın çekildiği anda nasıl olduğumu hatırlamıyorum. Çünkü bu mutluluk fotoğrafında ben yokum. Çünkü karım bu mutluluk fotoğrafında olmamam gerektiğine karar vermiş. Kızımı da yanına alıp evden ayrılmadan bıraktığı son şey, bu yırtık fotoğraf ve arkasındaki o garip not.

Dokuzuncu evlilik yıldönümümüzü kutlayacaktık o gece. Bir gün öncesinde, yapmak istediği özel bir şey olup olmadığını sorduğumda, "Sen ne istersen onu yapalım." demişti. Evliliğimiz boyunca hep böyle dedi zaten: "Sen ne istersen onu yapalım." Ben her zaman, onun istemediği şeyleri istedim ama farklı davranmazdım ki... Üç sene önce, muhasebe bürosundaki işimden ayrılmak istediğimi söylediğimde, önce karşı çıkmayı düşünmüş ama çaresiz kabul etmişti. İnsanlar daha az vergi versin diye sayıları küçültmeye, görünmez kılmaya uğraşmaktan bıkmışım. Bürodaki insanlarla ipe sapa gelmez konularda, aptal aptal konuşmaktan bıkmışım. "Buradan gelen paranın canı cehenneme!" deyip kapıyı vurdum ve çıktım. İki sene kadar Şule'nin maaşıyla geçindik. Ben evde oturup kızımı bakıyordum. Eve tek katkım, bütçemizi Ceren'in anaokulu masrafından kurtarmak olmuştu.

Ceren'i çok özledim. Karım, kızım ile birlikte evi terkedeli bir ay oluyor. Koca bir ay. Polis soruşturmalarıyla, araştırmalarla, umut veren haberlerle, korku dolu beklemelelere neden olan telefonlarla geçen koca bir ay. Gerçi polis araştırmalarının yoğunluğu, kısa bir süre sonra yerini "terkedilmiş bir kocayı teselli çabaları"na bıraktı. Onlara kalırsa bu sık sık yaşanan bir olaydı: Kocasından sıkılan ve boşanmanın zor olacağına inanan kadın, gelebilecek baskılardan korktuğu için kendi ailesine de haber vermeden, evi terkeder. Gittiği yer bellidir. İsteddiği hayatı sunacağına inandığı aşğının yanı. Kimi zaman bir iki ay, kimi zaman da yıllar sonra gerçek ortaya çıkar. Ama ben böyle olmadığını biliyordum. Böyle olamazdı. Şule benden sıkılmış olabilirdi, hatta her ne kadar kabul etmek istemesem de bir sevgilisi bile olabilirdi. Ama ne olursa olsun böyle davranmazdı. Zaten Şule'nin böyle davranmayacağına inanmasam, o büyük buluşmanın gerçekleşeceği sahil kasabasına doğru yolculuğa çıkma cesaretini bulamazdım.

İtiraf etmeliyim ki bu yolculuğa çıkma kararını vermemde cesaretim kadar Adnan'ın baskısı da etkili oldu. Karımın evi terkediş nedenini öğrendikten sonra ne yapacağımı bilmez bir halde uzun uzun yürümüş, sonunda Adnan'a gitmeye karar vermişim. Sabaha kadar konuşmuşuk. Şule'den, işlerimden, benden, dostluğumuzdan, üniversite yıllarımızdan... Bir gün, ben farkında olmadan defterimin arasından düşen kağıt parçasını yerden almış ve

Saklanmak
 çocukken de en
 sevdiğim şeydi.
 Komşumuzun kızı
 Akile abla beni çok
 sever, okumam için
 o kocaman
 kütüphanesinden
 kitaplar seçtikten
 sonra, "Bitirince ne
 anladığını
 soracağım, sakın
 geciktirme haa!"
 deyip saçlarımı
 okşardı. Koşarak eve
 gider, oturma
 odasındaki
 somyanın altına
 saklanıp okumaya
 başlardım.
 Saçlarımda Akile
 ablanın o
 yumuşacık ellerini
 düşleye düşleye
 kitabın
 başkahramanı
 oluverirdim.
 Somyanın altındaki
 karanlıkta beni
 kimse yenemezdi.
 Kalabalığın içine
 girip, yaşamda
 büyük bir yer
 kaplamaya
 başladığınızda
 davranışlarınız sizin
 kontrolünüzden
 çıkar

üstünde bir şiir yazılı olduğunu görünce "Merhaba ben Adnan, üniversitenin edebiyat dergisinin editörlüğünü yapıyorum. Eğer şiirlerin filan varsa, ya da ne bileyim edebiyata ilgin varsa bizimle birlikte bir şeyler yapmanı isterim." demişti. Yazdıklarımın okunmasından, hatta birilerinin yazdığımı bilmesinden duyduğum utançla "Hayır." demiştim. Şiirlerim üniversitenin edebiyat dergisinde ya da başka bir yerde asla yayınlanmadı. Zaten Şule hariç kimsenin okumasına izin vermedim. Ama defterimin arasından düşen o şiir (hâlâ ezberimde olan o şiir) Adnan'la tanışmamı sağladı. Geceyle gündüz kadar farklı iki insan olmamıza karşın ortak paydalar bulabiliyor, birlikte iyi zaman geçiriyorduk. O her zaman neşeliydi, hâlâ da öyledir. En basit konuları bile ballandıra ballandıra anlatmasıyla, girdiği her ortamın en sevilen insanı olmayı başarır. Oysa ben istemeden de olsa girmek zorunda kaldığım ortamlarda, bırakın Adnan gibi gürlütücü olmayı, "yok" olmayı tercih etmişimdir her zaman.

Saklanmak çocukken de en sevdiğim şeydi. Komşumuzun kızı Akile abla beni çok sever, okumam için o kocaman kütüphanesinden kitaplar seçtikten sonra, "Bitirince ne anladığını soracağım, sakın geciktirme haa!" deyip saçlarımı okşardı. Koşarak eve gider, oturma odasındaki somyanın altına saklanıp okumaya başlardım. Saçlarımda Akile ablanın o yumuşacık ellerini düşleye düşleye kitabın başkahramanı oluverirdim. Somyanın altındaki karanlıkta beni kimse yenemezdi. Kalabalığın içine girip, yaşamda büyük bir yer kaplamaya başladığınızda davranışlarınız sizin kontrolünüzden çıkar. Neyi niye yaptığınızı anlamamaya başlarsınız. Buyruğunuzu reddeden her davranışınız sonu belli olmayan bir uçuruma düşmenize neden olabilir. Yersiz bir kahkaha, dikkat çekici bir nida, gereksiz bir el hareketi bir süre sonra sizin yaptığınız şeyler olmaktan çıkıp, size hükmeden şeyler haline gelebilir. Bu nedenle kimsenin dikkatini çekmeden yaşamaya çalıştım hep. Sokakta yürürken olabildiğince duvar dibinden gittim. Yeryüzünde kapladığınız yeri ne kadar küçültürseniz o kadar az dikkat çekersiniz.

Ama şimdi tek istediğim şu otobüsün bir an önce hareket etmesi ve bizi o sahil kasabasına götürmesi. Bunun için gerekirse ayağa kalkıp "Hadi artık, gitmiyor muyuz?" diye bağırabilirim bile.

Adnan daha yola çıkmadan muavinden su istedi. Her zaman böyle rahat olmuştur. (O yanımda olmasaydı ben de bu kadar rahat olamazdım.) Arkadaş olduğumuz günden beri beni rahatlatmaya, kendi düzenim içinde, istediğim gibi bir hayat sürmemi sağlamaya çalıştı zaten. Geçen yıl bir gün aniden çıkıp gelmiş, "Toparlan oğlum, yeni bir işe başlıyoruz." demişti. Ortağı olduğu yayınevi ünlü klasiklerin çocuklar için sadeleştirilmişlerini basmaya karar vermiş, o da bu işi benim yapabileceğimi söylemiş. Önce biraz çekindim ama Ceren okula başlayacaktı ve Şule'nin maaşıyla geçinemem olmuştuk. Ben de işi kabul ettim. Son bir senedir klasik eserlerin çocuklar için sadeleştirilmesi işiyle uğraşıyorum. Adnan haklıydı, bu tam bana göre bir işti. Evden hiç çıkmadan, bütün günü bilgisayarın başında geçirerek, sadece kendimle kalarak yapabileceğim bir iş. Kendimi öylesine kaptırmıştım ki Adnan'ın verdiği sipariş tarihlerinden önde gidiyor böylece onun da ortaklarına karşı "Ben dememiş miydim?" diye böbürlenmesini sağlıyordum.

Sonunda otobüs hareket etti. Neyle karşılaşacağımı bilmediğim garip maceraya doğru yol almaya başladık işte. Şule'nin böyle bir şey yapabileceğine hâlâ inanamıyorum. Salondaki masanın üstünde yırtık fotoğrafı bulup, arkasındaki notu okuduğumda da şimdi hissettiğim şeyi hissetmişim: Korku. Son yıllarda evliliğimiz iyi gitmiyordu ama yine de Şule evi terkedecek, Ceren'i benden uzaklaştıracak yapıya sahip bir insan değildir. Bir haber çıkacağına dair taşıdığım umut, sadece çektiğim işkencenin süresini uzatıyordu. Polis soruşturmasının hızı kesilip "biz bir şey bulunca size bildiririz" sözünü işittikten sonra bir şeyler yapmam gerektiğine karar verdim. Evden çıkmalıydım. Karımı ve kızımı bulmalıydım. Her ne pahasına olursa olsun... Önce işyerine gittim. Patronu ve arkadaşları, Şule'de son günlerde bir tuhaflik olmadığını söylerken üzüntülerini belirtmek için abartılı cümleler kuruyor, bir yandan da soru dolu gözlerle bana bakıyorlardı. Eminim herkes beni suçluyordu.

Şule yolculuğa çıkmadan bana geldi ve her şeyi ayrıntılarıyla anlattı. Gemi tam dönencelerin değişim tarihinde öğlen onikide bir sahil kasabasına inecek ve yedi yaşındaki çocukları alıp götürcekti. Daha küçükler yalnız kalamayacakları, daha büyükler de kirlenmeye başlamış olabilecekleri için sadece yedi yaşındaki çocuklar. Evet, tıpkı Ceren gibi. Hayır, bana öyle bakma. Bütün bunların mantık dışı olduğunu ben de biliyorum. Gidip bu grubun yöneticileriyle konuşmayı bile düşündüm ama ulaşmak imkansızdı. Polise de anlatamadım, ne bileyim belki de Şule 'deli' damgası yer diye korktum.

Ailesiyle konuşamazdım çünkü onlar beni oldum olası sevmemişlerdir. Sonra bir gün aklıma Aylin'le konuşmak geldi. Aylin'le Şule de bizim gibi üniversiteden arkadaşları. Hatta bir ara Şule, Adnan'la Aylin'in arasını yapabilmek için sık sık biraraya gelmemizi sağlayan bahaneler yaratıyordu. Ona bütün sırlarını açmış olabileceği düşüncesi Aylin'in kapısını çalmama neden oldu.

"Bana geleceğini biliyordum. Eğer biraz daha gecikseydin ben sana gelecektim. Ama 'bekle' dedim kendi kendime, 'elbet kendine kurduğu dünyanın kabuğunu çatlatacak, gerçeği aramaya başlayacaktır'. Keşke böyle olmasaydı, keşke bütün bunlar yaşanmasaydı. Ama kendini o kadar kapatmıştın ki Şule sana bir türlü ulaşamadı. Sonunda çıkış yolunu başka şeylerde aramaya başladı. Yaklaşık bir senedir, hafta sonları özel bir grubun toplantılarına katılıyordu. Herhalde bana geldiğini ya da çarşıya çıktığını filan söylüyordu. Hoş, bir şey demesine de gerek yoktu ya... Yalnız kalabildiğin, o küçük dünyanda rahatsız edilmediğin her an senin için o kadar değerliydi ki, bir açıklama yapmasa bile sormazdın zaten. Bu toplantılarda dünya dışındaki yaşamdan, gezegenimizin aslında dış dünyadaki canlıların kurguladığı bir deney bölgesi olduğundan filan söz ediliyordu. Grubun liderine göre dünya, insan ırkına doğruyu bulup kendilerini geliştirmeleri için verilmiş bir yermiş ama ne yazık ki başarısız olunmuş. Şule bana bunları ilk anlattığında gülüp geçtim ve 'kızım, sen delirdin mi?' dedim ama günler geçtikçe inancının daha da arttığını gördüm. Bir ara onu, bütün bunların para tuzağı olduğuna inandırmaya çalıştım ama hiç şansım yoktu. Hatta Adnan'la konuşmayı bile düşündüm. Seni neden mi düşünmedim? Dinler miydin ki? Küçüle küçüle hacimsiz bir şekilde yaşamaya başladığın dünyandan çıkar mıydın ki? Neyse, şimdi bütün bunları anlatıyorum çünkü hem ne kadar çaresiz olduğunu hem de bir şeyler yapmak istediğini görebiliyorum. Bir iki ay önce, grup en önemli kararını vermiş: Kendini kirlen bu ırkın kirlenmemiş temsilcilerini kurtarmak. Onlara göre insan ırkı yeni binyılı göremeyecekti. Ama dış dünyadaki üstün canlılar gezegenimize bir gemi göndererek, bu ırkın kirlenmemiş temsilcilerini alacak ve başka bir gezegende yeni bir hayat kurmalarını sağlayacaklardı. Şule yolculuğa çıkmadan bana geldi ve her şeyi ayrıntılarıyla anlattı. Gemi tam dönencelerin değişim tarihinde öğlen onikide bir sahil kasabasına inecek ve yedi yaşındaki çocukları alıp götürcekti. Daha küçükler yalnız kalamayacakları, daha büyükler de kirlenmeye başlamış olabilecekleri için sadece yedi yaşındaki çocuklar. Evet, tıpkı Ceren gibi. Hayır, bana öyle bakma. Bütün bunların mantık dışı olduğunu ben de biliyorum. Gidip bu grubun yöneticileriyle konuşmayı bile düşündüm ama ulaşmak imkansızdı. Polise de anlatamadım, ne bileyim belki de Şule 'deli' damgası yer diye korktum. Onu bu işten vazgeçirmek için yapmadığım şey kalmadı ama kararlıydı. Bütün bu saçmalıkları sen daha iyi anlarsın belki... Afedersin amacım sana saldırmak değil ama Şule'nin böyle çılgınca bir maceranın peşinde koşmasını ve Ceren'i de yanında sürüklemesini ister istemez senin davranışlarına bağlıyorum. Bence bu deliliğe son vermek de senin elinde. Al, bu kağıtta gittikleri sahil kasabasının adı ve buluşmanın tam yeri yazıyor. Hâlâ zamanın var. Kır şu kabuğunu, büyü artık. Git ve karınla kızını getir."

"Sence neden böyle bir şey yaptı?" Adnan'la konuşuyorum ama gözüm yol kenarındaki ağaçlarda. Yerlerinden kıpırdamıyorlar ama görülmek gibi bir kaygıları da yok. Büyümlerine engel olan herşeyle savaştıkları kadar cesurlar. Oysa ben ne kadar da korkağım...

"Seni kaç senedir tanıyorum? O kadar oldu mu? Vay belki.. Peki bunca yıldır seni senden çıkarmayı hiç denedim mi? Hayır. Beni bu yüzden sevdiğini biliyorum. Şule'yi de bu yüzden seviyorsun bence. Sen ne yapmak istersen onu yaptığı için. Seçimlerinle başkalarını tutsak ettiğini düşündün mü hiç? Hep dikkat çekmeden yaşamak istedin. Senin için var olmak, yok olmakla eşdeğeri. Bir de şöyle düşün: Şule de yok olarak, var olmaya karar verdi belki de... Tıpkı senin yıllardır yaptığın gibi."

Adnan'ın sesi annemin sesine dönüşüyor bir anda. Beni somyanın altından çıkarırken "Yeter

Sonunda kilitçi
dayanamamış, hırsızın
ayağına gitmiş: 'Nedir
sırrın söyle bakalım,
nasıl açarsın yaptığım
bütün kilitleri?'
Hırsız, önce kilitçiyi
baş köşeye oturtmuş,
sonra da sırrını
anlatmış: 'Senin
derdin sanatınla değil
benimledir. Ne zaman
yaptığın bir kilidi
açsam, daha
küçüğünü, daha
karmaşığını yapmaya
çalıştın. Ben açtıkça
sen küçülttün. Keşke
bütün bunları
sanatını geliştirmek
için yapsaydın oysa
sen sadece beni
altetmeye
çalışıyordun. Bana
olan düşmanlığına
sanatını da
küçültmeye başladın.
Benim başarılarımdan
kaçmak için kendi
başarılarını
küçültüyordun.
Küçülttüğün her
kilitte benimle olan
savaşını ve
korkularını
büyütüyordun oysa...

artık, delirteceksin beni, girme şuraya diyorum sana!" diye bağırın annemin sesine. Akile ablanın yumuşak dokunuşu uçup gidiyor saçlarımdan, içimi bir korku kaplıyor.

"Bak şimdi bir masal anlatacağım sana. Bir zamanlar ülkenin birinde hırsızların en ustasıyla kilitçilerin en kurnazı yaşarmış. Hırsız o kadar ustaymış ki, kilitçinin yaptığı bütün kilitleri açıyor, istediği kapıdan geçiyormuş. Kilitçi daha küçük kilitler yapmaya başlamış, fayda etmemiş. Daha daha küçük kilitler yapmış yine fayda etmemiş. Sonunda kilitçi dayanamamış, hırsızın ayağına gitmiş: 'Nedir sırrın söyle bakalım, nasıl açarsın yaptığım bütün kilitleri?' Hırsız, önce kilitçiyi baş köşeye oturtmuş, sonra da sırrını anlatmış: 'Senin derdin sanatınla değil benimledir. Ne zaman yaptığın bir kilidi açsam, daha küçüğünü, daha karmaşığını yapmaya çalıştın. Ben açtıkça sen küçülttün. Keşke bütün bunları sanatını geliştirmek için yapsaydın oysa sen sadece beni altetmeye çalışıyordun. Bana olan düşmanlığına sanatını da küçültmeye başladın. Benim başarılarımdan kaçmak için kendi başarılarını küçültüyordun. Küçülttüğün her kilitte benimle olan savaşını ve korkularını büyüütüyordun oysa...'"

Bir süre sustum. Otobüsün geride bıraktığı her görüntüde, korkumun biraz daha büyüdüğünü hissediyordum: "Sen de tıpkı Aylin gibi beni suçluyorsun. Bütün bu olanların sorumlusu ben miyim? Evet, belki de haklısın, belki de gerçekten benim için var olmak, yok olmakla eşdeğer. Çünkü kendimden nefret ediyorum."

Adnan koltuğunda hafifçe bana doğru döndü ve gözlerini gözlerime dayayıp fısıldadı: "Yıllardır tanıyorum seni ve yaptıklarına yıllardır karışmadım. Ama sakın beni aptal yerine koymaya kalkma dostum. İkimiz de bal gibi biliyoruz ki sen kendinden nefret etmiyorsun. Kendini o kadar seviyorsun, o kadar önemsiyorsun ki, gelebilecek bütün tehlikelerden korunmak için hedef küçültüyorsun. Bak sana ilk kez bir tavsiyede bulunacağım: Dilediğin kadar koru kendini ama bunu yaparken seninle bir olmak isteyen hayatlar için tehdit oluşturma."

Mola verdik. Tuvalettیم. Aynada şaşkın suratımı seyrediyordum. Sakallarım uzamış. Bitkin görünüyor. Adnan'ın söyledikleri kulaklarımdan, Ceren'in görüntüsü gözlerimin önünden gitmiyor. Belki de gerçekten bütün bunlar benim suçum. Kendi kendime inşa ettiğim hapisanede hem tutuklu hem gardiyan rolünü oynamaktan zevk alan bir zavallıyım ben. Ama kızımı ve karımı bu delice maceradan kurtarabilmek için gerekirse bir uçurumdan atlayıp kaçacağım bu hapisaneden. Dış dünyadan bir gemi geleceğine filan inanmıyorum. Adnan'ın yanımda olmasını biraz da bu yüzden istedim. Şule'nin tedaviye ihtiyacı olduğunu düşünüyorum. Sadece Şule'nin mi?..

Yerleştiğimiz pansiyonun sahibesinden, gideceğim yerin kasabanın 20 kilometre dışında olduğunu öğrendim. Yarın saat tam onikide orada olmam gerekiyor. Yalnız gideceğim. Adnan gece deliksiz bir uyku çekmem gerektiğini söyledi. Bir balıkçı meyhanesindeyiz. Havadan sudan konular açmaya çalışıyor. Ben susuyorum. Kafam bambaşka yerlerde. Bir ara dolmakalemlerden bahsettiğini işitiyorum. En basit konularda bile saatlerce konuşabilir Adnan. Ben hep dinlerim. Bir an kendimi tutamıyorum: "Yanlış bilgilerle kendini komik duruma düşürme. İlk dolmakalem 1884'te Watterman tarafından..." Konuşuyorum.

Uyandığımda hava yeni aydınlanıyordu. Gece karmakarışık rüyalar gördüm. Bütün o karanlık görüntülerin arasından bir tek şeyi hatırlıyorum şu anda: Yedi sene önce Şule'nin, Ceren'i kucağına ilk verdiği anın büyüü görüntüsü.

Adnan pansiyonda kalacak. Gitmeden elini omzuma koyuyor ve hafifçe sıkıyor: "Hepimizin bir gün kabuğunu kırması gerekiyor. Seninki de bu gün olsun dostum."

Buluşma yerine yarım saat önce geliyor. Beni buraya getiren minibüsün şoförü indiğim yerden iki kilometre kadar içeri yürümemi söyledikten sonra eklemişti: "N'apacaksın orada ağabey? Hiç tarihi eser filan yoktur ha! Bomboş bir tarla, o kadar." Haklıymış, ortadaki asırlık ağacı saymazsak, bomboş bir tarladayım şu anda. Etrafta kimseler yok. Boşluk ve sessizlik.

Bir sigara yakıp,
ağacın dibine
oturuyorum.
Grup üyeleri
kalabalıksa ve
karımla kızımı
almama engel
olmaya
kalkarlarsa ne
yaparım diye
düşünüyorum.
Gerekirse kavga
ederim. Gerekirse
kendimi veririm.
Yaşamımı
anlamalı kılacak
bir şey
kalmadıktan
sonra "ben" ne
önem taşıyabilir
ki?

Bir sigara yakıp, ağacın dibine oturuyorum. Grup üyeleri kalabalıksa ve karımla kızımı almama engel olmaya kalkarlarsa ne yaparım diye düşünüyorum. Gerekirse kavga ederim. Gerekirse kendimi veririm. Yaşamımı anlamalı kılacak bir şey kalmadıktan sonra "ben" ne önem taşıyabilir ki?..

"Babaaaaa!"

Ceren'in sesiyle kendime geliyorum. Az önce geldiğim yoldan bana doğru koşuyor. Yanmış, saçlarının rengi açılmış, sanki biraz da boyu uzamış. Kızım benim. Canım. Gözyaşlarımı tutamıyorum. Ellerini, yanaklarını, saçlarını öpüyorum, kokluyorum. Sıkı sıkı sarılıyorum. O da durmadan burnumun ucunu öpüyor: "Baba, babacım..."

Şule yavaş yavaş yanıma yaklaşıyor. İster istemez çevreye göz atıyorum. Grup üyelerinin, diğer çocukların nerede olabileceğini düşünüyorum ama kimsecikler yok. Sadece Şule, Ceren ve ben...

Karımın yüzünde insana huzur veren bir ifade var. Hafif yanık teniyle öyle güzel, öyle büyüleyici ki...

"Merhaba canım." diyor. "Canım" kelimesini duyunca bir kez daha boşalıyorum, gözyaşlarıma hâkim olamıyorum. Aramızdaki üç beş adımın mesafeyi bir solukta koşup kollarıma alıyorum karımı, canımı. Dudakları dudaklarımla birleştiğinde yaşamın doyumsuzluğu, gözyaşımın tuzlu tadına karışıyor. Öpüşüyoruz. Nefeslerimiz kesilene kadar öpüşüyoruz. Ceren bacağıma sarılmış, bedenimle bir bütün olmuş durumda.

Yüreğim büyüyor, büyüyor, kocaman oluyor.

Ceren, kahkahalar atarak koşuyor, çiçek topluyor, dans ediyor. Şule'yle ben ağacın dibinde birbirimize sarılmış oturuyoruz.

"Hayır, Adnan'ın haberi yoktu. Ama yanılmamışım, ona gideceğini biliyordum. Sadece Aylin'in haberi vardı bu oyundan. Aslında beraber planladık. Sana ulaşamamanın yorgunluğu beynimi, bedenimi yerle bir etmişti. Tatile çıkıyorum, deyip bir süreliğine dinlenebilirdim. Ama benim ihtiyacım tatil değildi, sendin. İlk tanışmamızda 'Ben aslında iyi biri değilim, sadece iyi olmaya çalışıyorum.' dediğinde ne kadar alçakgönüllü demiştin. Ama geçen yıllarda anladım ki, sadece kendinin iyi olduğunu düşündüğünden böyle davranıyordun. O iyi çocuğa zarar gelmesini engellemek için saklanıyordun. Ama benim gerektiğinde yanlış yapmaktan korkmayan bir adama ihtiyacım vardı. Evliliğimiz bitiyordu ama inan beni asıl üzen bu değildi. Sen bitiyordun canım. İnsanlardan, toplumdun ve benden kaçıyordun. Biliyorum kızdın bana ama aklıma başka bir şey gelmedi. Ceren'i kullandığım için özür dilerim, ne desen haklısın. Ne yapayım, seni saklandığın mağaradan çıkarmak için başka şansım yoktu. Yıllardır görünen şeylerden kaçmış bir adamı, belki görünmeyen bir gemi sayesinde kazanabilirim diye düşündüm. İşte buradasın, yanımdasın. Seni seviyorum canım, çok seviyorum."

Şule'nin oyunu gerçek olmuştu bir anlamda. Görünmeyen bir gemi, gitmesi gerekenleri eve götürmek için kendiliğinden gelmişti işte. Saçlarımda kızımın ellerini, dudaklarımda sevgilimin tadını hissediyorum. Güneşin göz kamaştıran ışığı, kızımın dansına eşlik ediyor. Ağacın kabukları arasında gezinen bir karıncaya bakıp fısıldıyorum: "Bütün kapılar ardına kadar açıldıktan sonra, açılmayacak kilitler yapmanın ne gereği var?"

Kızımı ve karımı eve götürmek istiyorum.

Şu anda kafamda bir tek şey var:

Dönmek.

↓

Soranlara Kızılıcık Şurubu Deyiniz. Müsecjel Markadır Soğuk İçiniz

Pınar Öğünç

okyanustagece

Büyüklerin "büyüme" dediği sözcükte de aynı kaypaklık vardı sanki. Onun için büyük, şunun için küçük... Bu beni sinirlendiriyordu. Benim için üzerine yağlı kremlerle adımın yazıldığı kakaolu pasta, saçma sapan nesnelerin sarılı olduğu paketleri, çiçek desenli kağıtlarını yırtmadan açmaya çalışmak, çekmecelerimi karıştırmamaları için eve gelen çocukları gözümün önünde tutmak anlamına gelen doğum günlerinden nefret ettiğimi gizlemem de hiç hoş karşılanmıyordu. Yaşımı soranlara yıllarca bilmediğimi söyledim aptal gibi. "Büyüyünce ne olacağımı" merak eden zevzek tonlamalı sorulara da "Galiba hiçbir şey" dedim.

(Dedeciğim hadi yat; sana bir masal anlatacağım.

Bundan tam 400 milyon yıl önce SİLUR döneminde deniz hayvanları yaşıyordu bu gezegende. 300 milyon yıl önce KARBON döneminde kara bitkileri, 150 milyon yıl önceki JURA döneminde dinazorlarla sürüngenler, 60 milyon yıl önceki EOSEN döneminde de maymunlar ve ileride insanlaşması muhtemel primatlar türedi. Günümüzden 35 milyon yıl önceki OLIGOSEN döneminde yaşamış olan AEGYPTOPITHECUS ZEUXIS'in insanlaşmayı hazırlayan maymun türlerinden DRYOPITHECUS'un atası olabileceğini düşünüyor antropologlar. Tabii her şeyden önce o gaz ve toz bulutu vardı yalnızca...)

Metre, hektometre, kilometrekare ve salise; hektar, dekar, milimetreküp, ay, yıl ve desilitre. Önce askatları, sonra üskatları, sonra da onar onar mı, yüzer yüzer mi, yoksa biner biner mi büyüdüğünü, matematik yazılısından bir gece önce, patates yemeğinin suyundaki yağ kümelerini çatalımın tek dişyle birleştirirken ezberlemeye çalıştığım yemeklerde girdi yaşamıma küçük ölçü birimleri. Bilmek isteyenlerin yaşamını o kadar kolaylaştıran bilim, beynimde öğretilerle konuşlanacak uygun bir lob bulamamasından ya da sadece bir tür talihsizlikten, ulvi gücünü hep esirgedi benden. Bütün sayılar, formüller, teoremler uzaktan baktılar bana; benim de onlara baktığım gibi. Olur da bir kuruyemişçiye Sağlık Eczanesi'nin nerede olduğunu sorsam ve o da bana "300 metre ileride solda" dese, bir adımımın ortalama bir metre olduğu karinesiyle, başımı sol cenahtan ayırmaksızın, teker teker 300 adım saymaktan başka yolum yok. Hala litrenin "küp"lü aileyle ilişkisini karıştırırım; ağızma "ar", "hektar" ve "dekar" sözcüklerini aldığımı hiç anımsamıyorum. Zaman birimleriyle olan hastalıklı çekişmemi de kangren haline getirmemek için, olanı olduğu gibi bırakmayı yeğledim hep. Annemin "Bir saat sonra dönerim" diyerek çıktığı alışverişlerde, evin tüm duvarları birleşerek üstüme gelmeye başladığı zaman, sorgulanması gerekenin hep o bir saat olduğunu düşündüm. O bir saatin "Bahçeye in ama bir saat sonra evdesin"lerle, akşam yemeği için kızartılacak kabaklar, gelip de önce çoraplarını çıkaracak babalar ve TRT'de ailecek izlenecek "Birşeycik" filmleri için ayrılan zamana taşmaması şart koşulmuş o bir saatle aynı değeri imlediğini, o zaman bana anlatmanız neredeyse olanaksızdı. Bugün için de garanti veremiyorum.

Büyüklerin "büyüme" dediği sözcükte de aynı kaypaklık vardı sanki. Onun için büyük, şunun için küçük... Bu beni sinirlendiriyordu. Benim için üzerine yağlı kremlerle adımın yazıldığı kakaolu pasta, saçma sapan nesnelerin sarılı olduğu paketleri, çiçek desenli kağıtlarını yırtmadan açmaya çalışmak, çekmecelerimi karıştırmamaları için eve gelen çocukları gözümün önünde tutmak anlamına gelen doğum günlerinden nefret ettiğimi gizlemem de hiç hoş karşılanmıyordu. Yaşımı soranlara yıllarca bilmediğimi söyledim aptal gibi. "Büyüyünce ne olacağımı" merak eden zevzek tonlamalı sorulara da "Galiba hiçbir şey" dedim. (Ya da hep bunu demek istedim.) 9 ise 10, 12 ise 13 yaşında olduğum yalanını kıvıracak şımarık bir kız çocuğu olsam, "Ben büyüdüm abla oldum", "büyüyünce gelin olacağım ya da doktor" desem yanaklarımı sıkarlardı; bunu ne yazık ki o zaman da sezerdim.

İnsanlığın tek uğraşı; sadece büyümeye çalışıyoruz. Başka yönlere bakıyoruz, başka tamlamalara uyduruyoruz. Alnımızda çıkan sivilceleri, mide duvarlarımızı saran kabuksuz yaraları, öğlen akşama dönerken dudaklarımızı kaplayan yapışkanlığı, her sabah omuriliğimize daha fazla çöreklenen o baltayı başka şeylere yormayı güzel beceriyoruz. Ne istediğimizi bilmez, bildiğimizi tatsız kılarak irileşen ellerimizi de kesebilse miydik saçlarımızı, tırnaklarımızı kestiğimiz gibi?

Benim çekmecelerim bunlarla doluydu: bilekten tokalı kırmızı ayakkabılarımın alındığı gün, ciğer yiyip de kusmadığım ilk akşam yemeği, saçlarımı iki kuyruk yapabildiğim, posta kutusunu tek başıma açabildiğim, dudaklarımı ağzımın içine kıvrıp da dilimi dışarı çıkardığım zaman, dilimin alt ve üst dudaklarım arasında ikiye ayrılmadığını fark ettiğim gün. O gün önemli bir gündü işte. Aynaya bakmıştım.

Onar onar, yüzer yüzer, biner biner büyüyen hiçbir şey göremedim ben aynada.

(Hadi dedeciğim yat; sana bir masal daha anlatacağım.

Yeni bir birey oluşturmak için birleşen iki hücreye GAMET denir. Bu Yunanca "evlenen" anlamına gelen GAMETOS sözcüğünden geliyor. bazı basit organizmalarda gametler arasında fark olmasa da bütün kompleks yapıllı bitki ve hayvanlarda bu iki hücrenin şekli farklı oluyor.)

Çok yoruluyorum. Öylece durmak, öylece durduğumu bilmek bile uykusuz yataklara düşürmeye yetiyor beni. Öğrendiklerim şaşırtmıyor, öğreneceklerim ilgilendirmiyor. Boyları bir tırnak boyu daha uzayan uyluk kemiklerimin ağrısını unutturacak, tersini deliler gibi isteyerek, öfke ve isyanla bu bedeni sürdürecekt denli güzellik de yok ne yazık ki "küçük" anımsamalarım arasında.

(OVUM adı verilen dişi gametler kendileri hareket etmez, bol besin depolarlar. SPERM denilen erkek gametler ise hareket ederler ve neredeyse sadece çekirdekten oluşmuşlardır.)

İnsanlığın tek uğraşı; sadece büyümeye çalışıyoruz. Başka yönlere bakıyoruz, başka tamlamalara uyduruyoruz. Alnımızda çıkan sivilceleri, mide duvarlarımızı saran kabuksuz yaraları, öğlen akşama dönerken dudaklarımızı kaplayan yapışkanlığı, her sabah omuriliğimize daha fazla çöreklenen o baltayı başka şeylere yormayı güzel beceriyoruz. Ne istediğimizi bilmez, bildiğimizi tatsız kılarak irileşen ellerimizi de kesebilse miydik ; saçlarımızı, tırnaklarımızı kestiğimiz gibi?

Bence boşa konuşuyoruz. Ne çıkar yeryüzünün bütün duyarlı organizmaları "çocuk kalsak" uyaklı şiirleriyle asfaltları kaplasa; ayrıca hadi çocuk kalsak hepimiz?

En büyük hallerimizin toplandığı yere mezarlık diyorlar.

(Dede uyan bitmedi masallarım. Dünya dışı uygarlıkları, evren ötesi yaşamı anlatacağım daha sana. UGO diyor onlar bize UNIDENTIFIED GROWING OBJECT Gelişmiş beyinleri tanımlamaya yetmiyor büyüyerek tükenen bu canlı neslini. Dede..?)

↓

O dönemlerde de sezer miydim benden başka bir dünyada yaşadığını? Ne bileyim? Aslında herşeyimiz aynıydı: aynı oyunları oynardık çocukken, aynı şeyleri giyerdik, aynı çocuğa aşık olduk ilk kez, ve ilk kez bu yüzden küstük. Sonrasında nasıl barışmıştık, hiç hatırlamıyorum, onbir yaşında mıydık neydik... Sonra aynı kaygıları taşıdık büyümenin getirdiği çarpıntılarda. Hem hayallerimizi de paylaşmıyor muyduk? Aynı dansları etmiyor muyduk, yakamaz bile aynı değil miydi şarkılarımıza eşlik eden? Nereden yakalayabilirdik ki farkı? Bir orta sınıf yazlığın yeni yetme kızlarıydık işte, yaz tatili yaşamaktaydık. Ve de büyümekte yavaş yavaş. Kadın olacağımızı, ve kadın olmanın ne getireceğini bilmeden, hevesle büyümekte...

Mavi denizin eski Rum evleri ve şekilsiz apartmanlarla buluştuğu bir ilçede tanıdım seni. Yazları ailece gittiğimiz bu yer benim için yaz tatili, senin içinse yaşamın kendisi, dünyanın merkezi, hayatın geçtiği yerdi. Beraber geçirilen yazlarla büyüdük. Oyunların yerini sohbetlerimiz almaya başladı büyüdükçe. Beraberce kurulan hayallerimize denizin şırıltısının dışında, yavaş yavaş güneş batarken, suların kumsalla oynadığı noktaya çektiğimiz şezlonglarımızda oturarak içtiğimiz biralarımız eşlik etmeye başladılar. Sen kışları pek içmezdin, ben de... Küçüktük zaten "kışları da içmek" için. Alkol, daha doğrusu bira ve en fazla şarap, yaz tatillerine özgü bir minik özgürlüktü. Aşk da öyle... Kışları döndüğümüz kız okullarımıza, yazın aşık olduklarımızın hayallerini taşırdık. Ben o koca şehirde, denizin tuzunun biranın tadına karıştığı gün batımlarını yeniden yeniden yaşadım derslerden bunaldıkça, fırtınanın sesine aldirmeden. Seninse o dönemlerde, o kış günlerindeki halini hayal bile edemediğim ilçede ne yaptığını bilemezdim hiç. Bilmek ister miydim, emin değilim. Sen yaz arkadaşımın benim, o ilçe ise yalnızca yazları vardı.

O dönemlerde de sezer miydim benden başka bir dünyada yaşadığını? Ne bileyim? Aslında herşeyimiz aynıydı: aynı oyunları oynardık çocukken, aynı şeyleri giyerdik, aynı çocuğa aşık olduk ilk kez, ve ilk kez bu yüzden küstük. Sonrasında nasıl barışmıştık, hiç hatırlamıyorum, onbir yaşında mıydık neydik... Sonra aynı kaygıları taşıdık büyümenin getirdiği çarpıntılarda. Hem hayallerimizi de paylaşmıyor muyduk? Aynı dansları etmiyor muyduk, yakamaz bile aynı değil miydi şarkılarımıza eşlik eden? Nereden yakalayabilirdik ki farkı? Bir orta sınıf yazlığın yeni yetme kızlarıydık işte, yaz tatili yaşamaktaydık. Ve de büyümekte yavaş yavaş. Kadın olacağımızı, ve kadın olmanın ne getireceğini bilmeden, hevesle büyümekte...

Bir dönem sonra romantizm de yetmemeye başladı tabii... Delirdik beraberce! Daha doğrusu sen gitgide delirmeye başladın, ben de mecburen uydu. Delilik günlerimiz diyeceğim dönemimiz başladığı zaman, ölümlerden dönemlerimizin altında yatan, senin gitgide bir takıntı haline gelen sürekli sınırları zorlama dürtüdü. Artık araba kullanıyorduk ve sınırim en büyük hataları, sana bir araba vermek olmuştu. Her yeni büyüüp de dış görüntüsünün hapishanesine kapatılan genç kadın gibi, bir örtü olarak benimsemiştin arabayı, gitgide seni belirlemeye başlayan kadınlığını gizlediği için, geceleri geç vakitlerde güvenle sokaklarda olmanı sağlayan o metal tesettürünü pek sevmiştin. Basıp-giderdin, yanında da ben, tatilini geçirip çekip-gitmiş yaz aşkının ardından, Ankara yolunu tuttururdun gecenin bir yarısı, benzinin bitip benzincide durana dek ikiyüzle giderdik yollarda, ve o saniyede ben direksiyona geçer, seni biraz uyuman konusunda ikna eder, ilçeye tıpış tıpış geri götürürdüm. Nereden bilebilirdim senin mahpusluğunun sınırlarının orası olacağını ben? Nereden bilebilirdim ki gittiğin yerin bir sevgilinin yanı olmaktan çok, sadece uzaklar olduğunu?

O yazın sonunda gittim üniversite okumak için başka bir ülkeye. Yüksek lisansıydı, işiydi derken, yedi yıl kadar görüşemedik. O yedi yılda, buralardan çok uzakta, yalnızlıkla örülü, bambaşka bir büyüme sürecine girdim. İlk başlarda mektuplarla sana da taşıyordum bu süreci, sen ise bana gitgide uzak mektuplar yazmaya başlamıştın. Son aldığım mektupta bir süredir birlikte olduğun kişiden ayrıldığını, detaylara girmeden kısaca anlatıyor, ve üstü kapalı bir biçimde çok yakışıklı bir gencin ideal koca adayı olmasından söz ediyordun. Sana

Gözlerindeki ışığı,
bizzat "onlar"
söndürmüşlerdi:
dost diye
bildiğimiz, eğlence
kaynağımız o sevgi
yumağı kalabalık.
"Onlar"la benden
çok gizli bir
yerlerde sürekli
mücadele etmişsin
sen, ben nereden
bilecektim bu yaz
tatillerinin
dayandığı o
yıpratıcı
mücadeleleri?
Hepimizin bir
şekilde ister-
istememez ucundan-
köşesinden, sadece
eğlenme izni için
alabilmek için
bulaştığı
mücadeleyi sen her
an ve her yerde,
her boyutta etmeyi
alışkanlık
edinmiştin.
Susarak. Sessiz ve
inatçı bir
mücadeleydi bu.
Sınırları zorlama
isteğin hep
bundandı,
bundandı her
zaman benden
daha cesur olman.

yazdığım cevapta biraz katı olduğumu, en azından senin içinde yaşadığın süreci anlamaktan çok uzak olduğumu kabul ediyorum: aklını başına devşirmeni öğütlemiştim çok bilmiş ve görmüş-geçirmiş bir abla edasıyla. Hayatta vereceğin kararlarda dikkatli olmanı söylemiş, önceden belirlenmiş çizgilerin dışına çıkabileceğini hatırlatmış, senin akıllılığından, özgür ruhundan dem vurmuşum. Yıllar ötesinden yolu mu ıştan minik özgürlük tanıma bir ufak yakarmaydı sanki bu, gözümdeki resmini bozmaması için. Biraz ukalacaydı, kabul, fakat şu kadarını söylemeliyim ki, o kadar uzaktayken, bazen içine sinsice alındığımız o tatlı uyuşukluğun ağları çok daha net görünür. Söylediklerimin tonu oldukça sert olmakla beraber, haklı olduğumu düşünüyordum. Bunu yıllar sonra, senden tek bir mektubun bile gelmediği dört yıldan sonra bir kez daha acıyla anlayacaktım. Bu arada bu son mektupta nereye kadar sana olan hayranlığımın verdiği destek, nereye kadar tam da bu hayranlığın, her hayranlık gibi, seni herşeyden fazla cendereye alması vardı, bilemiyorum.

Sonuçta yedi yıl aradan sonra gelip bulduğum kasaba, gitgide daha da modern apartmanlarla dolmuş, şekilsizliğiyle bir hüzün havası taşıyan mahalleler içinde yolu mu zorla bulur olmuştum. Gelir-gelmez evinin yerini, telefonunu araştırmaya koyuldum. Bütün o sessizlikle geçen dört yılın ardından, beni görünce yine eskisi gibi parlayacaklarından emin olduğum gözlerine bakacak, neler yaşadığımı anlatacaktım, seni dinleyecek, türlü deliliklerine şaşkınlıkla bakakalacaktım.

Ve sen...Bana neler neler anlattı senin pırıltılarını hala saklayan, ama delilikleri hüzünle maskelenmiş bakışların! Dul kalman değildi, ne de olsa evlenivermiştin onca flörtün ardından son sevgiline tepen atıp, ilçenin en yakışıklı genciyle, "adam psikopat çıkınca" da ayrılıvermiştin, ne vardı yani, aşık falan da değildin zaten. Evlenmek gerekiyordu, evlenmiştin... Bana kızdığın doğruydu o son mektuptan sonra, birşey anladığım yoktu, ne yaşadığınızdan haberim bile yoktu. Sonuçta aslında gözlerindeki ışığı söndüren dulluk falan değildi.

Gözlerindeki ışığı, bizzat "onlar" söndürmüşlerdi: dost diye bildiğimiz, eğlence kaynağımız o sevgi yumağı kalabalık. "Onlar"la benden çok gizli bir yerlerde sürekli mücadele etmişsin sen, ben nereden bilecektim bu yaz tatillerinin dayandığı o yıpratıcı mücadeleleri? Hepimizin bir şekilde ister-istememez ucundan-köşesinden, sadece eğlenme izni için alabilmek için bulaştığı mücadeleyi sen her an ve her yerde, her boyutta etmeyi alışkanlık edinmiştin. Susarak. Sessiz ve inatçı bir mücadeleydi bu. Sınırları zorlama isteğin hep bundandı, bundandı her zaman benden daha cesur olman. Daha kalın duvarları yıkmak için, daha temelde mücadeleler vermekte gizliydi senin gücün. Birlikte gittiğimiz karanlık koydaki yeni açılan restoranda, dört senedir bir dul olarak kapandığın evden yeni yeni bu sene çıkmakta olduğunu anlattın. Seninle oturduğumuz o masaya çevrili bakışlar altında yemeğimizi yiyip şarabımızı bir suçlu gibi içerken, durmadan, alçak sesle konuşuyordun, sanki utanılacak birşeyler söyler gibi - utanç her zaman yanlış adreslerde kendine yer bulur konaklamak için. Kadın olmaktan söz ettin. Kadın olmanın ne olduğundan, benim asla bilmediğim bir kadınlıktan söz ettin. Bir kısmımızın bilip de hep bilmezlikten geldiğimiz, bizden çokook uzaklarda olduğunu düşündüğümüz, geçiştirip, sırasında dalga unsuru yaptığımız o acaip baskılardan, öfkenin şiddete dönüştüğü mantık ötesi sarhoşluklardan, herkesin ortasında aşığılanmaktan, sözünün dinlenmemesinden, ve bütün bunların yanında görünmez olmaktan söz ettin. Aynı dünyada yan yana duran farklı yaratıklardık, bunca beraber ve bunca apayrıydık. Görünmezliğin örtüsüyle seni örtmüşlerdi, seni görmek, varlığını bilmek, başını dik bulmak istemiyorlardı. Seni kapatmışlardı her anlamda. Ve sen, bunu kabullenmiştin. Neden kabullenmiştin, hiç anlamadım. Hiçbir zaman hiçbirinizi anlamadım belki de, belki sen haklısın ama bunu söylemeye dilim varmıyor. Seni kapatanları, hepsini tanıyordum.

Bu eşler açıktan
açığa bir cinsel
imgeye gönderme
yapan, moda
uygun minik
elbiselerinin
dekolteleri ardına,
hiçbir cinsel hazzın
sızamadığı püritenlik
ve zorbalığın kurbanı
hayatlarını
gizlemişlerdi. Bakımlı
yüzleri, saçları ve
minik çantaları ile
üzerlerinde
taşıdıkları markaların
mankenleri kadar
kusursuz ve mutlu
görünüyorlardı, ve
herşey yolunda
gibiymiş hayatlarında.
Herşey yolundaydı,
televizyondaki
reklamlar misali,
gülümseyen yüzler
ve güzel kızlarla dolu
bir Hollywood dizisi
çevirmekteydik.
Surflerimizi yüklenip
plaja gider, geceleri
barlarda içkilerimizi
içer, deliler gibi
danslar ederdik gece
elbiselerimizin
içinde, artık
büyümüş güzel
kadınlar olarak...
Ta ki...

Aralarında kuzenlerim de vardı, birlikte büyüdüğüm bir sürü arkadaşım da. Üniversitelerini bitirip gelmişlerdi ilçeye ve burada yaşıyorlardı. Hepsini içiyorlardı yan masalarda, bana selam verip senin de hatırını sorarlarken, zoraki bir nezaketle görüşme isteklerini dile getiriyorlar, "eş"leri ise nazikçe gülümseyip suskun bir edayla oturuyorlardı. Bu eşler açıktan açığa bir cinsel imgeye gönderme yapan, moda uygun minik elbiselerinin dekolteleri ardına, hiçbir cinsel hazzın sızamadığı püritenlik ve zorbalığın kurbanı hayatlarını gizlemişlerdi. Bakımlı yüzleri, saçları ve minik çantaları ile üzerlerinde taşıdıkları markaların mankenleri kadar kusursuz ve mutlu görünüyorlardı, ve herşey yolunda gibiymiş hayatlarında. Herşey yolundaydı, televizyondaki reklamlar misali, gülümseyen yüzler ve güzel kızlarla dolu bir Hollywood dizisi çevirmekteydik. Surflerimizi yüklenip plaja gider, geceleri barlarda içkilerimizi içer, deliler gibi danslar ederdik gece elbiselerimizin içinde, artık büyümiş güzel kadınlar olarak...Ta ki...

Yakamozu izlemek ve eski yeni-yetme kızlar gibi dans etmek, neşeyi sonsuza kadar sürecekmişçesine, ter içinde kalana kadar etrafa yaymak, ta ki içilen alkole bir türlü taşıyamadığı o ağır yükü, sürekli kadınının ahlak gardıyanı olma yükünü, "erkek olma"nın görünmez ve yazısız katı kurallarının ağırlığını yükleyen o sevgili erkek arkadaşlarımızdan biri, o yük kadar güç taşıdığı alkol göbeğinden beklenmeyecek bir çeviklikle atılıp, kadını, biricikliğini, pistin ortasına fırlatana dek... O birçok mini elbiseden birinin çırpınışı bir dans olabiliyordu o sıcak ülkelerin müziğine eşlik eden, ve onun eteklerine de bu yakışırdı; oysa o eteklerin altından görünen güzelim bacaklar, üzerine inen tekmeler karşısında morarmış, o güzelim saçlar çekilmeye hazır ve çılgınlık müziğe eşlik ederken, hepimiz şaşkındık. Yoksa tek şaşkın ben miydim? Tek midesi bulanana ben olamam, beraber büyüdük, kendinize gelin! Midem bulanıyor, fakat tuvalete bunun için değil, bir kurtarma ekibi olarak kızı arka kapıdan kaçırmak için doluşuyoruz. "Öldürecek kızı hayvan!" diyorlar. O'ndan söz ediyorlar, hayvan diye...Onbir yaşında uğruna küstüğümüz o "yakışıklı çocuk"-şimdi göbekli ve asabi -, kapının ardından bağıyor, sesinin zayıflayıp çatladığı bir anın ortaya çıkardığı ufak bir sessizlikte uzaktan duyulan bir müzik kulağıma çalınıyor, bir mucize gibi, yıllar ötesinden. "Duyuyor musun?" diyorum seni kolundan çekip, kızla uğraşmayı bırakıp bana dönüyorsun, gözlerin doluyor, şimdi çok uzaklarda kalmış uzak bir anının etkisiyle. Müzik bizi kumdan kalelerin ardından görünen günbatımlarının, sevimli küçük kavgaların ve küsmelerin zamanına götürüyor sanki birkaç dakikalığına. O esnada biri seni dürtüp fıslıltıyla kızı buradan çıkarmamız gerektiğini söylüyor. Kendimizi toplayıp organize oluyoruz çabucak, arka kapıyı buluyor, onu gizlice dışarı çıkarıyor, senin evine götürmeye karar veriyoruz, yaralarını temizlemek için. Arabaya biniyoruz. Sessizlik dayanılmaz boyutlarda, kimse ağlamıyor, kimse yakınmıyor. Bizbizeliğimize hapsedilmiş gibiyiz sanki, ve ne tuhaftır, hiçbirimiz birbirimizle olmak istemiyoruz, bu "suç ve utanç" ortaklığı psikolojisinin ağırlığı havaya yayılmış, soluklarımızı kesiyor...

...Birden direksiyonu sol yerine sağa kırıyorsun! Araba hızlanıyor. Otoyolda gittikçe hızlanan motorun delirmiş gürültüsüne, diğerlerinin attığı dehşet çılgınlıkları ve ikimizin kahaahaları eşlik ediyor. Nereye gittiğimizi biliyorum.

↓

Korktuğumuzun başımıza geldiği bir ürküntü ya da dünyayı küçültebilmek için arzuladığımız bir erkmiş büyümek. Bireysel holdingleşmedir kemale ermek, küçük esnafılıkta direndikçe gözleriniz avcı, kirpikleriniz toplamacı olarak kalacaktır hep. Sanırım siz de ninenizin varislerini taşak zannetmiştiniz ve bir bir yokolan süt dişlerinizin yarattığı kompleks boşluğunu, bunayana kadar görevde bırakılmış bir küçük ölçek bürokratin yan kamburumsu yaşlı adam yüzüşünü yaparken, ağzından fırlayarak derinlere düşürdüğü alt üst damak protezleriyle örtmek istemiştiniz.

Anne; ruhlarına efkar basmış koca kafalı tıknefes adamların, derin uyku niyetine yattıkları kırpık dolgusu yastıklarda gözlerini kapadıklarında, o büyük gizil karanlıkta beliren yeşil görüntüler gibi karmaşık ekoselerle bezeli, kahverengi triko bir bluz giymiş. Ellerinde, kır çiçeği demeti eşarplı, makro helikopterböceği vesikalıklarından esinlenilmiş dev güneşgözlüklü, türlü sinema hileleriyle kusursuzlaştırılmış dirsekli ecnebî film kadınlarının, üstü açık jilet gibi bademgöz arabalarını kullanma sahnelerinde giydikleri, çevreleri özenle dikişli deliklerle motiflenmiş ve karsuyu çok ender deymiş bej güderi eldivenler; yine bej kırçılı belî dar bir ceket sırtında, iri sivri yakaları omuzlarına kadar uzanıyor. Çocuğunun babasının, savaş öncesinin Beyrut'undan satın aldığı kot pantolonun içine girebilecek kadar, ılık bir limanın kuytululuğunda palazlanmayı bekleyen meraklı bir zargana çömezi kadar narın ve zayıf. Gür uzun saçları ütülenmiş gibi düz; yetmişler gözlerinde modernist bakışlar. Kırışık rugan çizmelerinin yüksek ökçelerini, şehir hatlarının küpeşte demirlerine dayamış, parlak saat kolyesini yarımboğazlı bluzunun üzerine sarkıtmış. Sanki bir gün gelip çocuk büyüse, o zamanı anımsasa, onu başka bir çocuğun annesiymiş gibi anımsar.

Baba; yakaları kürklü bir gocuk, belki de Kızkulesinin suretini çarşambakarısına benzeterek geleceğe tutunan bir çocuk hâlâ, vapurun sancak tarafında. Gürbüz favorileri gocuğun miflonuyla birleşmiş. Bir kaç ayda bir, inceltme dozajı ayarlanamayarak daglıs bıyığa doğru yaklaşan, bıyık olsun diye bırakılmış iddiasız bir bıyığı var. Karşıdan bakıldığında Ungelberg Humpertink'i, profildense Berkant'ı çağırıştırıyor. Kocaman ellerinin heybetinde mikrofon kaybolmuş; küpeştenin üstünde avcuyla taze fındık kırıyor. Kaşlarını kaldırışı bir şairle bir asker arasında sıkışmış, dürüstlük döle yadigar bıkılacak tek dava omuzlarında. Henüz iskele verilmemişken, vapur tam yanaşmadan aceleyle uzun atlama yapıp belden aşağısı ezilen bedbahtların hikayelerini anlatıyor. Çocuğun koca kafasını, potaya basılacak bir top gibi parmaklarıyla kavrayarak, savaş yıllarının çivit markası öküzbaş çivitlerinin adını bir radyo reklamı sunuşu gibi yineliyor.

Korktuğumuzun başımıza geldiği bir ürküntü ya da dünyayı küçültebilmek için arzuladığımız bir erkmiş büyümek. Bireysel holdingleşmedir kemale ermek, küçük esnafılıkta direndikçe gözleriniz avcı, kirpikleriniz toplamacı olarak kalacaktır hep. Sanırım siz de ninenizin varislerini taşak zannetmiştiniz ve bir bir yokolan süt dişlerinizin yarattığı kompleks boşluğunu, bunayana kadar görevde bırakılmış bir küçük ölçek bürokratin yan kamburumsu yaşlı adam yüzüşünü yaparken, ağzından fırlayarak derinlere düşürdüğü alt üst damak protezleriyle örtmek istemiştiniz. Kendinizi, bir çeşit bellek olmaktan öte başka bir şey olarak hissetmediğiniz için böyle aptalca geçici çözümler peşindeydiniz; uykusuz gecelerde oksitlenmiş demir çitleri atlayan mekanik koyunları hayal edemediniz, yapay belleklerle sağlıklı bir işbirliğine gidemediniz. Çünkü annenizin rahmine, Huriye teyzelerin dereye inerkenki evlerinin tırtıllar ülkesi serin bahçesinde, bir dut silkelme yerel geleneği içerisinde, meyvelerine sıkı sıkıya tutkun bir daldan düşüp girmiştiniz. Ne güzel, ne heyecan verici, hepimiz suni gübresiz natural piçiz.

Her yaz mevsiminin, dünyanın jeolojik devirlerini anımsayıp iç çekmeye meyillendiği en sıcak günlerinde, mutlaka bir kaç sakallı bebek doğan asparagas bir cinnetin ortasında dünyaya geldiniz. Ama okuma yazmayı henüz bilmediğiniz halde, sıçarken dergilerin resimlerine bakma alışkanlığınızı biraz abarttığınız için kıyameti farkedemediniz, çocukluğunuzun gizli

yeri kenef olduğu için anneniz sizi bulup teharetinizi yapana kadar geçip gitmişti. Evrene gözlerinizi açtığınızda, ilk karşılaştığınız şey müzedeki hayalet Belfegor olduğu için televizyonu tanrınız zannettiniz. Hafıza dediğimiz şey, bir müzmin uyurgezerin gündüz düşüdür, gezmeyi değil ama uyumayı alışkanlık haline getirdiniz.

Muşamba kaplı telmaşa cüce masaları üzerine, yüzelli yıldır modelleri değişmemiş taburelerin ters çevrilip sulandıktan sonra süpürülen çaybahçelerinin tabanlarında

Fotograf, Derya Erkenci

birikmişayçiçeği kabuğu, sigara izmariti ve kirlenip topak olmuş sümüklü kağıt mendillerin tozlu toplam kokusunu koklayabilmek için sık sık rıhtıma indiniz, yeri geldiğinde osuruktan bile tiksirmediniz. Ömrünüz sanki, zamanın tarihinin ay hali gibiydi; modern kadın bağlarıydı yanıtı, hangi bağlar üzüm vermez bilmedesinin. Tepside firdöndü çevirirken bir kere bile hepsini al getirtemediniz, istakalı oyunlarda okeye dönmeye cesaret edemediniz. Tek senaryonun çoklu kombinasyonlarında ağlayarak, kaç karlı ramazan geçti.

Köy düşünlerinin, kollarını iki yana doğru çok açmadan, az sonra yapacakları figürleri oynarken fısıltılarla kararlaştıran nişanlı kız topluluğu atlı karıncalarını izlediniz. Kararınızı çok geçmeden verdiniz, kadınlardan hoşlanıyordunuz, lezbiendiniz. Balıkçı kahvesinde, bol bahisli horoz dövüşlerinden birinde, ayları oynatmak yerine sırtını ezdirten cebi bol bozuk paralı dedenizin kucağında, asıl mesleği doktorluk olan Malkoçoğlu'yla yan yana geldiniz. Göksel Arsoy kemik beyazı arabasıyla, hulahop çevirmekten bağırsakları düğümlenen annenize yol sordu. Kahraman figürlerinizi sağlıklı seçemediniz. Eklem çekirdekleriniz arızalı çıktığı için, büyüyemediniz. Zaten, ne bulursanız yutmaya devam ettikçe ve sürekli anımsadıkça geçmişte de büyüyemeyeceksiniz.

↓

İki yıl kadar önceydi. Bir sabah, posta kutumda pembe bir zarf buldum. İzmir'den Nesrin bir kart göndermişti. Kartta anlamını yalnızca ikimizin çözebileceği birkaç cümleden sonra bana yakında bir sürprizi olacağından söz ediyordu.

Ya da belki böyle değildi. Belki bir bahar sabahı Nesrin'den böyle bir kart almamış olabilirim. Belki de böyle bir sürprizi olduğundan bana telefonda söz etmiştir. Belki onun İzmir'deki evinde yaptığımız uzun kahvaltılardan birinde konuşmuşuzdur... Şimdi bunu hatırlamak güç. Önemi de yok.

Önemli olan, bir yollu Nesrin'in sürprizinden haberiyletim ve bunu unutacaktım. Ta ki bir gün kapının zili erken saatlerde beni yatağımda uyandırana kadar... Kapı ve telefon çaldığında genelde yaptığım gibi uyumaya devam ettim. Kapının çalması nicedir sınırlarımı iyiden iyiye bozar olmuştu. Düpedüz öfkeleniyor, çoğu kez de açmıyordum. Yakın dostlarım bu durumu bildiklerinden uzun uzun çalarlardı kapıyı. Bu kez de öyle oldu. Birkaç dakika direndikten sonra yataktan çıkıp kapıyı açtım. Nesrin'di gelen. Elinde silindir şeklinde 50 cm yüksekliğinde bir paketle karşımdaydı.

"Kalk adam, kalk diyorum sana! Titre de kendine gel. Al bakalım sana söz ettiğim sürprizim."

II

Bir akşam evde oturup John Digweed dinlerken Gürcan,

"Biliyor musun, Semiha Londra'dan Tibet'e serçe parmağım büyüklüğünde bir penis getirdi" dedi. Kıkırdamaya başladık.

"Semiha kim?" dedim.

"Aman canım kim olacak, Tibet'in şizofren arkadaşı. Hani Tibet'le otururken bize geldiğinde, zaman zaman evde karşılaştığın depresif kadın"

"A aa, ne cüret?"

"İşin o yanını ben de kurcalamadım. Ancak işin daha komik yanı şu... Bu küçük penisi içi su dolu bir kaba koyduğunda büyümeye başlıyor."

"Nasıl yani"

"Bayağı büyüyor işte. Sanırım suyu emen kauçuk gibi bir madde... Ancak günler içinde oluyor bunlar. Zamanla penisin üzerinde çeşitli yüzler beliriyor." Gülüyoruz.

"Peki sen nasıl tepki gösterdin?"

"Nasıl olacak? Senden ayrıldıktan sonraki hayatın işte bu penisi andırıyor dedim ona. Giderek su alıp şişiyor, gittikçe üzerinde korkunç yüzler beliriyor ve ağırlaşır batıyor. Ek olarak kendini bilmez bazı zevklerle ilginç gelse de, doğası giderek bozuluyor." CD bitiyor. 7. track'i yeniden dinlemek üzere uzaktan kumandaya uzanıyorum. Gülmekten gözlerimde biriken yaşlar nedeniyle kumandayı çift görüyorum.

III

Nesrin geldiği gibi aniden gitti.

Masanın ortasında taban çapı 20-25 cm, yüksekliği 50 cm civarında pleksiglas, saydam

"İşin o yanını
ben de
kurcalamadım.
Ancak işin daha
komik yanı şu...
Bu küçük penisi
içi su dolu bir
kaba
koyduğunda
büyümeye
başlıyor."
"Nasıl yani"
"Bayağı büyüyor
işte. Sanırım
suyu emen
kauçuk gibi bir
madde... Ancak
günler içinde
oluyor bunlar.
Zamanla penisin
üzerinde çeşitli
yüzler beliriyor."
Gülüyoruz.

Doğayı da bitkileri
de sevmem ben.
Doğam gereği
sevmem. Doğa
hayatın zıddıdır
bana göre. Temel
ilke devamlılıktır
çünkü onda.
Yaşam bu
devamlılık ilkesi
için yalnızca bir
bileşendir. Doğayı
sevmem. Yaşayan
hiçbir şeyin de
sevebileceğine
inanmam.
Büyüme
geçersizdir onda,
değişmek de. Varsa
yoksa süreklilik ve
tekrar. Doğan
ölecektir. Yağan
buharlaşacak.
Yaşayan çürüyecek.
Ayrışacak ve tam
tersi... Ancak
değişen hiçbir şey
olmayacak.

silindirik bir fanus var. Üst kapağındaki küçük birkaç delik dışında fanus tamamıyla kapalı. Tabanında birkaç cm yüksekliğinde toprak ve ortasında dört yapraktan oluşan bir bitki var. İşte Nesrin'in sürprizi!

Doğayı da bitkileri de sevmem ben. Doğam gereği sevmem. Doğa hayatın zıddıdır bana göre. Temel ilke devamlılıktır çünkü onda. Yaşam bu devamlılık ilkesi için yalnızca bir bileşendir. Doğayı sevmem. Yaşayan hiçbir şeyin de sevebileceğine inanmam. Büyüme geçersizdir onda, değişmek de. Varsa yoksa süreklilik ve tekrar. Doğan ölecektir. Yağan buharlaşacak. Yaşayan çürüyecek. Ayrışacak ve tam tersi... Ancak değişen hiçbir şey olmayacak.

Üstelik bitkilerden korkarım hem. Mesela evde bitki buldurmam hiç. Salonda onlar saksılarında soluk alıp verirken arka odada uyuyamam. Yaprakları ışığa, sese, neme karşı bu kadar hassasken üçüncü türün dilsiz tanıklığında güven içinde hayatımı sürdürmem. Ve Nesrin'in sürprizi...

Ama ne sürpriz! Ben masanın ortasındaki silindire bakarak bunları düşünürken Gürcan geldi. Evde kapı pencere kapalı beni yaratıkla başbaşa görünce gülmeye başladı. Durumu ona açıklamaya çalışırken yaratık karşısındaki dehşetim giderek arttı. Gürcan'ın durum karşısındaki alaycı tavrı da öyle. Neyse çok geçmeden gelen telefonlarla gecenin planı yapıldı ve dışarıya çıktık.

Eve geldiğimde koridordan sızan ışığın yarı aydınlığında salonda gözüme ilişen ilk şey bilin bakalım neydi? Ruhumda başlayan çatışma büyük bir gürültüyle büyüyordu.

Nesrin belli ki uzun uzun düşünüp planlayarak seçmişti bu hediyeyi. Amaçladığı şeyi görmek ve bunun içindeki hainliği sezmek pek o kadar güç değil. Beni hem eğitmek, hem cezalandırmak istemişti kurnazca. Yaşayan bir şeyle beni direkt ilişkiye sokarak bir terapi süreci başlatmak ve giderek artan sosyopatolojik saplantılarımdan kurtulmamı sağlamak istemişti. Bunu yaparken de türlü "şımarıklık"larımla (!) çoktandır hayatı zehir ettiğim tüm dostlarım adına bir intikamı hedeflemişti. İkimiz de çok iyi biliyorduk ki bu bitkinin başına herhangi bir şey gelirse Nesrin ciddi bir rezalet çıkaracaktı. Böylesine inceden düşünülerek seçilmiş bir armağan, onu sunan kişiye duyulan saygı nedeniyle bile uzun süreler korunmalıydı. Hem zaten başına gelebilecek her türlü kazaya karşı güvenlik önlemleriyle donatılmış bir armağandı bu. Hiçbir şeye ihtiyaç duymadan yaşayıp büyüyordu. Onun için yapılması gereken tek şey yılda bir kez sulamak dışında onu unutmaktı. Bitki, kapalı bir sistem oluşturan fanusu içinde kendi ekolojik dengesini kurarak hayatını sürdürabiliyordu. Yapraklardan ve topraktan buharlaşan nem, fanusun iç yüzünde yoğunlaşarak yeniden toprağa dönüyordu. Ta ki kapaktaki küçük deliklerden oluşan nem kaybını bir yıl sonra yerine koyuncaya değin. Bu durumun benim için bir sınav olduğunu düşünmeye başlamıştım. Böylesi bir süreci anlamsız bulmama rağmen onunla yaşamayı, ya da unutmayı becermeliydim.

Bitki hakkında bilmediğim bir şey vardı. Nesrin, bir gizem bırakarak benim iflah olmaz merakımı körüklemek istemişti.

"Yılda yalnızca bir kez sulaman gerekiyor. Yalnızca bir kez de her şeyi tersine çevirmen." Bunun ne anlama geldiğini açıklamamıştı.

"Zamanı gelince her şeyi kendisi anlatır" demekle yetinmişti.

El mecbur bu bitkiyle yaşayacaktım. Gerçekten Nesrin'in çıkaracağı rezaleti göğüsleyecek gücüm yoktu. Rezalet çıkarmak konusunda Gürcan'dan sonra tanıdığım en iddialı kişilerdendi. Bu olaya nasıl cinayet süsü vereceğini, kişisine göre ne tip hazin detaylarla besleyerek anlatabileceğini ve beni nasıl bir caniyeye dönüştürebileceğini tahmin edebiliyordum. Sonra eve gelecek telefonlar, 'çok kalpsizsin'ler, 'Nesrin'e bunu nasıl yaparsın'lar... O da uzaktan bütün bu olanlara kıs kıs gülecekti.

Canavar bitkiye gelince... Artık yok. Yapraklar sararmaya başladığında bu salgın bir hastalık gibi bütün bitkiyi sardı ve kısa sürede tamamıyla kurudu. O zaman Nesrin'in her şeyi tersine çevirmekten neyi kastettiğini anladım. Tamamıyla kuruyan bitkiyi fanusuyla bir kum saati gibi çevirmem gerekiyordu. Toprak kuru yaprakları ve tohumları örtecek ve her şey yeniden başlayacaktı. Sonra ilk filizle birlikte bitki yeniden büyümeye başlayacaktı. Bunu anlayınca bir gün bütün olası rezaletleri göze alarak elimde fanusla doğru mutfağa gittim ve kapağı açarak içindeki her şeyi çöpe boşalttım.

Bu nedenle bitkiyi evin göz önünde olmayan bir köşesine koydum ve unutmaya çalıştım. Unuttum da. Vücudunuzun kimsenin göremeyeceği bir yerinde iflah olmaz bir yara olduğunu bilerek yaşamak gibiydi onu unutmak. Geceleri su içmek için uyandıgımda onun bulunduğu odaya girmeden önce elimle yoklayarak ışıkları açıp o yana bakmadan geçiyordum salondan. Sanki derin fısıltı ve uğultularla içten içe sürekli konuşup solur gibiydi. Yapraklarındaki ve gövdesindeki iletim kanallarında hareket eden sıvıların sesini duyarak uyanıyordum bazı geceler. Ya da sabahın ilk saatlerinde klorofillerden gelen ince çitirtılar... Bazı günler fanusu alıp aşağı yukarı sallayarak köklerini görmeye çalışıyordum. Beni tanıyanlar için bitki ve ben alay konusu olmuştu. Gün geçmiyordu ki benim ve onun başından geçtiği iddia edilen yeni bir hikaye telefon ve net üzerinden tüm kente yayılmasın. Tibet yurtdışına gidip gelmiş, giderek amorf bir hal almıştı. Gürcan ve ben habire beynimizin kimyası ile oynuyorduk. Günler bildik şekilde akıp geçiyordu, etrafımızdaki herkes step by step deliriyordu. Bunları başka bir zaman anlatmak üzere erteliyorum. Geçen günlerle birlikte bitki de canavarca bir hızla büyüyor, küçük şekilsiz çiçekler açıyor ve bu çiçekler kısa sürede siyah tohumlara dönüşüyordu. Fanusun her noktası tıkabasa yeşil yapraklarla dolmuştu. Tedirginliğim giderek artıyordu. Nesrin İzmir'de idi ve uzun süredir görüşemiyorduk. Telefonu ne zaman arasam meşguldü. Durmaksızın net'te chat yapıyordu. Bu yamyam bitkinin daha ne kadar büyüyeceğini merak ettiğim günlerde bir sabah yeşil yaprakların sararmaya başladığını gördüm. Sonraki günlerde yapraklar çoğaldıkları hızda, hatta daha da hızlı sararmayı sürdürdü.

IV.

İki yıl kadar önceydi, aradan çok zaman geçti. Gürcan'la hala oturup yüksek sesle müzik dinleyip olup bitenlere kıkırdıyoruz. Telefonlar sürekli çalıyor. Acele planlar yapıp evden çıkıp çok geç saatlere kadar dışarıda kalıyoruz. Pek çok arkadaşımız oradan oraya savruldu. Olup bitenler bizi biraz büyüttü. Nesrin İzmir'de hala. Bazı sabahlar posta kutumda mektuplarını, kartlarını ve küçük sürprizlerini buluyorum. Tibet yurtdışına yerleşme hazırlıkları içinde. Kendini içi su dolu bir tanka bırakarak hayatın dışında kalmak istiyor. Bu tankı sınır ötesinde bulacağını sanıyor. Belki haklıdır. Bir gün ona o penisin nereye kadar büyüdüğünü ve sudan çıktıktan sonra ne olduğunu sormak istiyorum. Yeniden eski haline gelinceye kadar küçüldü mü acaba? Keşke böyle suya atınca büyüyen kollarımız bacaklarımız yüreğimiz böbreğimiz olsa ve sudan çıkınca kurusak. Yeniden eski halimize dönsek. Sonra yeniden suya salındığımızda...

Canavar bitkiye gelince... Artık yok. Yapraklar sararmaya başladığında bu salgın bir hastalık gibi bütün bitkiyi sardı ve kısa sürede tamamıyla kurudu. O zaman Nesrin'in her şeyi tersine çevirmekten neyi kastettiğini anladım. Tamamıyla kuruyan bitkiyi fanusuyla bir kum saati gibi çevirmem gerekiyordu. Toprak kuru yaprakları ve tohumları örtecek ve her şey yeniden başlayacaktı. Sonra ilk filizle birlikte bitki yeniden büyümeye başlayacaktı. Bunu anlayınca bir gün bütün olası rezaletleri göze alarak elimde fanusla doğru mutfağa gittim ve kapağı açarak içindeki her şeyi çöpe boşalttım.

V.

Gürcan'la müzik dinliyoruz. Telefon çalıyor. Ortak bir arkadaşımız arayan... Birbiriyle çelişen ve gerçekte ilgisi olmayan onlarca şey söylüyorum ona. Gürcan kıkırdayarak,

"İnanmıyorum sana oolum, yine ortalık birbirine girecek, neden böyle yaptın ki? Bak sana söylüyorum ben kesinlikle uğraşmayacağım olacaklarla ve habersizmiş gibi davranacağım" diyor. uzun uzun gülüyoruz. "Kendine gel artık koca adamlar olduk" diyor. Müziğin sesini yükseltip her şeyin tersine çevrildiğini düşünüyorum.

↓

Büyüme süreci ister kontrollü (bir bebeğin gelişmesi) ister kontrolsüz (kanser gibi) olsun "konak" olduğu canlıya bir yük getirir. Gelişen ortama ve canlılık gereklerine ayak uydurmak için, daha fazla "kaynak" işler hale getirilmeli, ve bunları kullanacak formasyona sahip yapılar işler vaziyette tutulmalıdır. Organizma değişen şartlara ayak uydurmak, ve gelişime imkan sağlamak için bir metamorfoz sürecine girer. Kendi geleceğini sağlamak üzere üstlendiği bu süreç, eğer kontrol altında tutulursa organizmanın yararına gelişen bir dönemdir. Kontrol altında tutulamaması ise organizmayı kanserleşmeye götürür.

Bir hücrenin gelişmesi ya bölünerek toplam hücre sayısını arttırmak ve/veya yapısal değişiklikler göstererek bir önceki formasyonundan daha farklı bir şekle, yapıya ve fonksiyona sahip olması olarak açıklanabilir.

Büyüme süreci ister kontrollü (bir bebeğin gelişmesi) ister kontrolsüz (kanser gibi) olsun "konak" olduğu canlıya bir yük getirir. Gelişen ortama ve canlılık gereklerine ayak uydurmak için, daha fazla "kaynak" işler hale getirilmeli, ve bunları kullanacak formasyona sahip yapılar işler vaziyette tutulmalıdır. Organizma değişen şartlara ayak uydurmak, ve gelişime imkan sağlamak için bir metamorfoz sürecine girer. Kendi geleceğini sağlamak üzere üstlendiği bu süreç, eğer kontrol altında tutulursa organizmanın yararına gelişen bir dönemdir. Kontrol altında tutulamaması ise organizmayı kanserleşmeye götürür.

Son yirmi yılda yapılan çalışmalar, kanserleşme sürecinin genetik değişimlerden kaynaklandığını ve her türlü kanserleşme sürecinin genetik yapıda meydana gelen değişikliklerin sonucu olduğunu kanıtladı.

Genetik materyal adını alan ve bir organizmanın tüm yapısal ve fonksiyonel birimlerini oluşturan bilginin büyük bir kısmı, hücrenin çekirdek ve çekirdekcik adlı bölümlerinde depolanır. Her hücre aynı bedeni paylaştığı sayısız hücre ile aynı genetik bilgiyi taşır. Aynı bedendeki her hücre, temelde birbirinin aynı olan yaklaşık 100.000 değişik geni, DNA adı verilen ikili bir sarmal üzerinde taşır. Her hücre tipi diğerlerinin aynı sayıda ve tipte gen taşımasına rağmen, bu genlerin sadece %10'luk bir kısmı bir hücrede protein haline dönüşür. Diğer büyük yüzde ise hiç bir zaman protein oluşumuna katılmaz. Aslında bu hücrelerin birbirinden farklı görünmesi, farklı işlevlere sahip olması ve farklı yaşam devrimlerine sahip olmasının sebebidir: yapısal fonksiyonel proteinler hücrenin yaşamına ilişkin her detayı belirler. Örneğin bir sinir hücresi ile bir karaciğer hücresi birbirinden çok farklı olmasının nedeni gelişim sırasında farklı şekilde kökenlendikleri ve içerdikleri genetik materyali farklı proteinleri üretmek için kullandıklarındandır. Bunun yanı sıra bir sinir hücresi ile glia hücresi -her ikisi de aynı organik "konak" olarak paylaşır- sadece farklı aktif genleri bulunması nedeni ile farklı görevler üstlenmişlerdir.

Kanserleşme bu hücre detayı, kendi lehine en iyi şekilde kullanır. Gen ürünlerinden oluşan repertuar, kanserli hücrelerde iki şekilde diğer -sağlıklı- hücrelerden ayrılır,

- sayısal olarak belirli bir veya bir grup genin diğer genlerden daha fazla olarak "anlatım" yapması, dolayısıyla normal seviyesinden farklı ve fazla miktarda belirli bir veya birçok protein sahip olması, veya
- mutasyon sonucunda bir veya birden fazla gen ürününün normalden farklılık göstermesi kanserleşmeye neden olur.

Ayrıntılı olarak bir hücre grubunun hangi genleri aktif olarak "ürettiği", ve hangi genlerin kanserleşme sürecinde etkin olduğu, hücresel -dolaylı olarak da organizmik- kontrolsüz gelişimin hangi yönleri ile kontrollü gelişim -büyüme- den ayrıldığını anlamamıza yardımcı

**Kanser yaşamdır,
gelişmeyi,
büyümeyi anlamak
isteyen temel
bilimci için.**

olur.

Kanserleşme süreci sadece organizmik gelişimin temellerini değil, fonksiyonlarını da anlamak için model olarak kullanılabilir. Gelişim fonksiyonel çeşitliliğin bir sonucudur. Değişen şartlar ve ortama uyum zorunluluğu organizmayı yaşama adapte olmaya zorlar. Kanserleşmede görev alan yapısal ve fonksiyonel genlerin görevi de bu aşamada başlar. Her gen ürünü olan proteini oluşturma sürecinde öncelikle aktive edilmek zorundadır. Bu görev bir çeşit anahtar görevi gören özel bir genetik bilgi grubunun görevidir. Bu gen grubu aktive edilmeden, genelde o gene ait protein ürünü, özeldi ise genin kendisi aktif hale getirilemez. Kanserleşme sürecinde rol alan bu anahtar genetik yapı ön (proto)-onkogen olarak adlandırılır. Ön-onkogen aktivasyonu hücrenin yüzeyinde belirli bir grup sinyalin tespit edildiğini ve bu sinyale karşı hücrenin cevabının oluşturulmasına ait genel bir sürecin başlamasıdır. Bu aktivasyon süreci tüm yaşam boyunca sayısız kere tekrar eder. Trafikte giderken sizi hatalı sollayan sürücünün aracının plakasını aklınızda tutmaya çalıştığınızda, veya ani değişen ortam sıcaklığına karşı vücudunuzun tepkisinde, veya bir müziği duyduğunuzda hep aynı şey olur: bir grup gen, değişen çevre şartlarına karşı belirli hücrelerde aktive edilmek suretiyle, bu uyarıya cevap verir. Bu gen ürünlerinin teşhis edilip, bölgesel dağılımının haritalanması da, organizmanın fonksiyonlarının anlaşılmasında önemli rol üstlenir.

Gelişimin, büyümenin temellerini anlamak, onları tekrarlamak veya kopyalamaktan farklı anlamlar taşır, temel bilimciler için. Gelişmeyi anlamak, onu gözlemek, hayata dair canlılıkta, canlı vücutta bir şeyler bulabilmektir. Yaşamın kopyasını vücudun kendisinde gözlemek ve yaşam ile ölüm arasında aynı işlevin farklı görevler yaptığını gözlemek, anlamaktır. Kanser yaşamdır, gelişmeyi, büyümeyi anlamak isteyen temel bilimci için.

Günler büyüyüp akşamüstü oluyor. Kızımın elinden tutup gezmeye çıkartıyorum onlardan birinde. Aslında hangimizi gezdirmek istediğimi de bilmiyorum. Doğup büyüdüğüm evi büyüdüğüm evi göstermek istiyorum ona. Doğmak büyümenin şartı değil, fakat doğunca daha büyük b y nebiliyor. O anılar semtine yaklaştıkça heyecanlanıyorum. İşte bu! demek istiyorum ona. Bak bu çocukluğumun evi. Ne kadar da k  k kalmış diğer binaların arasında. Ya da en kötü ihtimalle, hınzır müteahhitler kandırabildiyse evsahiplerini yine; işte buradaydı, yıkılmış koskoca apartman olmuş. "Bizim zamanımızda"yla başlayan bir cümle de ben kırmak istiyorum. Benim de bir zamanım olduğunu hissetmek. Oyle değişmiş ki şehir, bulamıyorum. Ne evi, ne de çocukluğumu.

Bir k bus görüyorum. Her şey büyüyor. İlkbaharda yaban otları nasıl büyürse oyle, çabucak ve düşüncesizce. Ben k  c k kalıyorum. B y mediğim için değil, yalnızca daha yavaş b y d ğ mden. K bus bir gece d ş  değildir.

Günler büyüyüp akşamüstü oluyor. Kızımın elinden tutup gezmeye çıkartıyorum onlardan birinde. Aslında hangimizi gezdirmek istediğimi de bilmiyorum. Doğup büyüdüğüm evi göstermek istiyorum ona. Doğmak büyümenin şartı değil, fakat doğunca daha büyük b y nebiliyor. O anılar semtine yaklaştıkça heyecanlanıyorum. İşte bu! demek istiyorum ona. Bak bu çocukluğumun evi. Ne kadar da k  k kalmış diğer binaların arasında. Ya da en kötü ihtimalle, hınzır müteahhitler kandırabildiyse evsahiplerini yine; işte buradaydı, yıkılmış koskoca apartman olmuş. "Bizim zamanımızda"yla başlayan bir cümle de ben kırmak istiyorum. Benim de bir zamanım olduğunu hissetmek. Oyle değişmiş ki şehir, bulamıyorum. Ne evi, ne de çocukluğumu.

Karşiki evde oturmasan yine de farkedirdim seni. Ben zaten yanına gelmek isterdim hep, gözlerin beni kolumdan tutup  ekerci. Zaman, ilk aşkın ilkokulda yaşanıp yaşanamayacağına veya karşı komşunun kızı olup olamayacağına kafa patlatmakla ge erci. Hayat çok, televizyon iki renkliydi ve izlediğim filmlerde sıkıca duyduğum sihirli cümle yi sana söylediğimde her şey değişti. Cesaretimi toplamak için günlerce uğraşmıştım ben. Oysa sen, sanki bu anı çoktandır bekliyormuş gibi, çabucak soruvermiştin peki seni ne kadar sevdiğimi. Muhtemelen aynı filmleri seyrediyorduk. Kolları iki yana açıp T olmak klasik, bense romantiktim. Sana bir fanil  dolusu erik getirebilmek için g c bel  tırmandığım "ağa   kadar" dediğimde sen g len taraftın, ben geceleyn evde... oysa dizimdeki yaralarla kafamdaki yarıklar şahidimdi. Bahçenin sahibi Hikmet amcayla sopası da.

Kar yağarken seyretmeyi çok sever pencereye çıkardın. Arap kızı değil beyazdın. Bense yerliler gibi utanga  tım. Koca kafa değildim ama sanki kafam vücuduma göre büyüktü biraz. Herhalde daha önemli olduğundandır diye avunmaya çalıştıysam da, bir yerlerde benim yaşımda bunun normal olduğunu okuyana kadar soru işareti gibi boynu bükük gezdirdim. Belki her şeyi öğrenme, bütün hayatı sığırabilme isteğiyle büyük oluyordu kafalar çocukken.  ğrenmeye değer pek bir şey olmadığını öğrendiğinde, hüzünle duraklıyordu daha sonra. Anormal başka türlü bir şeydi o zamanlar. Örneğin taşıtlar anormaldi. Demirden koskoca gemiler batmıyor; uçaklar ağır, nasıl uçuyor; ceryanlar -e'ler pek de "mühim" değildi çocukken- kesik olduğu halde arabaların farları nasıl yanıyor? Artık taşıtlar normal, fakat taşıdıkları değil.

Karanlıktan korkardım. Hepimiz korkardık. Milyonlarca yıl önce, ormanın tehlikelerinde gece, atalarımızdan miras kalmış. K  lm ş ama yitmemiş, bilin altımıza sinivermiş. Bilin altından da habersizdim o zamanlar. şimdi de bilmek istediğimden emin değilim, üstü bile yeterince sıkıcı. S ile hayvan Sfenks değildi ama ansiklopedideki resmi çok güzeldi. O kadar etkilenmiştim ki ihtiyaşmandan, o mağrur duruştan, Sfenks olmak istedim. Hâlâ onun

Durumu bizden daha kötü olan bir kaç ailenin, kafası sıfır numara tıraşlı, nedense hep soluk kırmızı fanilâli çocukları bakkala girip sorarlardı. Bakkal Amca bu paraya ne olur? Aslında o paraya hiçbir şey olmazdı, ama Bakkal Amca bunu yapamazdı. İşte bu yüzden diğer amcalar küçük a'yla başlarken Onlarınkı büyüktü. Çekinerek, usul usul içeri giren çocuk, ağzı kulakları tarafından ödünç alınmış bir biçimde dışarı fırlar, Bakkal Amca bir sigara daha yakardı. Bu çocukların bir de babaları olduğundan bakkallık zor meslekti. Keşke Bakkal Amca da yarım kilo kıyma için aynı cümleyi Kasap Amcaya söyleyebilseydi. Fakirlik büyüyüp sefalet, bakkallar büyüyüp grosmarket oldu. Yazarkasaların vicdanı yok.

gibi uyurum. Yüzükoyun –koyunlar böyle mi uyur Serpil, yoksa yüzümüzü mü koyuyorduk yatağa?- avuçları döşekte, eller yastığın altında.

Şimdi bile içimi acıtan bir soru vardı. Durumu bizden daha kötü olan bir kaç ailenin, kafası sıfır numara tıraşlı, nedense hep soluk kırmızı fanilâli çocukları bakkala girip sorarlardı. Bakkal Amca bu paraya ne olur? Aslında o paraya hiçbir şey olmazdı, ama Bakkal Amca bunu yapamazdı. İşte bu yüzden diğer amcalar küçük a'yla başlarken Onlarınkı büyüktü. Çekinerek, usul usul içeri giren çocuk, ağzı kulakları tarafından ödünç alınmış bir biçimde dışarı fırlar, Bakkal Amca bir sigara daha yakardı. Bu çocukların bir de babaları olduğundan bakkallık zor meslekti. Keşke Bakkal Amca da yarım kilo kıyma için aynı cümleyi Kasap Amcaya söyleyebilseydi. Fakirlik büyüyüp sefalet, bakkallar büyüyüp grosmarket oldu. Yazarkasaların vicdanı yok.

Büyüklerin de sıkça sorduğu bir soru vardı ve hepsi bu soruyu sorduğuna göre, bütün büyükler aynıydı ya da hiçbiri istediği şeyi olamamıştı. Onları saf saf bakarken görmek hoşuma gittiğinden, birine balıkadam diğerine astronot diyor, aslında hiçbirinin ne yaptığını bilmiyordum. Yine de hem balık hem de adam olma fikri hoşuma gidiyordu. Büyüyünce ne olmak istemiyorsun deseler yanıt elbette ki bakkaldı. Hem, okulda öğretmenimizin yüzünü ekşiterek, nefretle andığı bir defteri vardı onların. Yazarlık ise pek akıl kârı değildi. Yazı para etsen sınav başına harçlık alırdık. Zaten yazarların pasaportuna bile işsiz diye yazarlar demişti öğretmenimiz. Öğretmenimiz her şeyi biliyordu.

Babamın tıraş olurken kullandığı, lâvaboyla duvar arasına yaslanmış kalp şeklindeki ayna yüksekti. Ben de bakabileyim diye duvardaki çiviye asılmıyor, sanırım benim yalnızca kaşlarımı görebilmemin yeterli olduğu düşünülüyordu. Saçlar ve kaşlar her sabah taranıyordu. Büyümek istiyordum. Belki sadece o aynada gözlerimi de görebilmek için. Kendim olabilmek için. Aynaların yetmediğini bilmiyordum. Bir gün baktığımda, gördüğümün bir başkası olacağını da.

Bildiklerimiz çoğaldıkça hayat zenginleşmiyor. Sınırlar eriyip giderek silinse de yüzey değişmiyor. Şehir, beni yutmaya şahlanmış bir masal devi gibi yine üstüme üstüme geliyor. Kaçacak yer kalmıyor. Öyle bir geceye düşüyorum ki sonunda; kaçan da ben, kovalayan da. Ayna küçüldü, ama evler, yollar, silâhlar, hastalıklar, borçlar, yalnızlıklar hızla büyüyor. Ben irileştikçe onlar devleşiyor. Yetişmek için çabaladıklarımı elde ettiğimde anlamları küçülüyor. Her şey büyüyor. Mutluluk hariç. Ben büyüdükçe o küçülüyor.

↓

*Nesin sen, hakikat olsan da çekil!
Yetiş körlük, yetiş takma gözde cam!
Necip Fazıl Kısakürek, Çile*

Rüzgâr kuru kuru estiğinde, topu topu üç kavramla anlatılabilir büyüme: gözbebeği, elma şekeri ve şehir.

Gözbebeği, isminden midir bilinmez, bir türlü küçüklüğünden vazgeçememiş ama büyümeye de heves ettiği aşikâr, kıvrak mı kıvrak bir çemberdir; geride ne bıraktığını görmekten aciz. Kıvraktır çünkü deşikendir alabildiğine. Ait olduğu vücuda göre şekil değiştirir; insanda yuvarlak, hayvanların çoğunda ise dikine elips biçiminde. Şekli ne olursa olsun, büyümeye de müsaittir, küçülmeye de. Sebatkâr olduğu söylenemez. Nasıl görüldüğü, öncelikle mekâna, sonra da zamana göre farklılık gösterir. Mekânın sıfatları aydınlık ve yakınlık ise gözbebeği küçülür. Keza, zaman, gündüzün değil de gecenin zamanı ise, durduk yerde aşka gelen gözbebeği büyümeye başlar. Hava karardıkça biraz daha büyür, gölgeler kaybolunca daha da büyür, nihayet ayın yüzü solduğunda kocaman bir ağızdır artık; iştahı parmak ısırtan. Velhasıl, gözbebeği denilen kararsızlığıyla nam salmış çember, ışık varsa küçülür; ışık yoksa büyür. Işık dediğin ele avuca gelmez gerçi, ama her halükârda, uzaklardan bir yerlerden geliyor olmalıdır ki, gözbebeği ne zaman uzaktaki bir cisme baksa büyür, ne zaman yakına yönelse küçülür. Hasıl-ı kelâm, "mum dibine ışık vermez" diyenlerin yalancısıdır gözbebekleri. Belli ki yakın olan aydınlıktır, aydınlıktadır. Uzağın durumu ise daha karmaşık, daha belirsiz. Onun payına karanlık düşer; zaten karanlığı da kimse yakınında görmek istemez.

Tanrının ihmâl, doğanın haksızlık, köylüsünü bekleyen toprağın zulm ettiği ilk katil Kabil'in ellerinde biçimlenen şehir, tekin bir yer değildir.

Elma şekeri'ne gelince, o yanlış kapıdır; kırkıncı oda.

Primo Türk Çocuğu isimli hikâyesinde Ömer Seyfettin, her milli kimliğin "öteki" ile arasındaki mesafeyi muhafaza etmesi gerektiğini anlatmak için farklı kuş türlerinden örnekler verir. Yazarın amacı, milli edebiyat okurlarına, doğanın kendilerine bahşetmiş olduğu bir içgüdüyle hareket eden serçelerin asla başka kuş türlerinin arasına karışmaya kalkışmadıklarını göstermektir. Buradan çıkartılacak ders bellidir: kargalar kargalarla, güvercinler güvercinlerle, serçeler de serçelerle düşüp kalkmalıdır. Aksi takdirde, sadece "biz" ve "onlar" arasındaki ayırımın sürekliliği kesintiye uğramakla kalmayacak; bir de, milli aidiyetler arasındaki sınırların bulanıklaşmasıyla birlikte, ulus-devletin inşası için elzem olan "yekpare biz" sarsıntıya uğrayacaktır. Bu sebepten ötürü, Türklerin genellikle serçelerle, azınlıkların da kargalar ya da güvercinlerle özdeşleştiği Ömer Seyfettin külliyatında asıl düşman, karga olduğunun bilincinde olduğu için kendini serçelerden uzak tutanlar değil; serçe olduğu hâlde, kendine bir "kuş" üst kimliği arayanlardır. Daha somut bir ifadeyle, Ermeni milliyetçisi bir Ermeni ya da Rum milliyetçisi bir Rum, milli türler arasındaki ayrımlara riayet ettikleri ve "kendilerince mukaddes" bir ülkeleri olduğu için yazarın gözünde belli bir saygınlığa sahiplerdir. Oysa, Türklük şuurundan yoksun olduğu için kendi uçuş sahasının dışına çıkmaya çalışan bir Türk, "yabancılaşmış" bir Türk'tür. "Yabancı"nın kendisine biçilen "öteki"liği sahiplenmesi, Türk kimliğini pekiştirirken; "yabancı"ya öykünen ya da yakınlaşan Türkler, kategorileri bulandırmaktan başka bir işe yaramaz. Kısacası, aslolan, herkesin, her türün nereye ait olduğunu bilmesidir. Ömer Seyfettin'in nezdinde, aksi takdirde ortaya çıkacak olan felaketin ismi "kozmpolitlik"tir.

Yazara göre, kozmpolitlik yandaşları bir serçe kadar basiretli olamadıklarından, türler

Kyklop'un
mağaralarına
kapatılmış olan
Yunanlılar da
hayvanlara
parçalattırılmadan
önce sıra
beklerken, sessiz
sedasız
yaşıyorlardı orada.
J.J. Rousseau,
Toplum Sözleşmesi

**Biz ancak
kendimizin bir
parçası olan bir
şeyden bu derece
nefret edebiliriz.**

Gustav Meyrink,
Golem

**Aynada bakma
yüzüne
Başkalarının
gözlerinin içine bak.**
Can Yücel, Seke Seke

arasındaki hudutlara riayet etme gereği duymaz; başkalarının sahalalarına girmeye ya da başkalarını kendi sahalalarına sokmaya çalışırlar. Tam da bu sebepten ötürü, milliyetçiliğin

Osmanlı imparatorluğunu oluşturan unsurlar içinde, görece en geç Türkler arasında kabul görmesinin sebeplerinden biri olan kozmopolitler, Türklük suurunun önünde bilinçsizce dikilmektedirler. Rahatlıkla görülebileceği üzere, Ömer Seyfettin külliyesi, kozmopolitliğin batağından kurtulduktan sonra gözü ve bilinci açılarak Türklüğünü keşfedenlerin serüvenleriyle örülüdür.

Öte yandan, "Kamusal İnsanın Çöküşü" adlı kitabında Richard Sennett, Balzac'tan aldığı ilhamla, taşralı ve kozmopolit kavramlarını karşılaştırır. Buna göre, "bir kozmopolit yalnızca hayalini kurabildiği yaşam tarzlarına ve henüz karşılaşmamış olduğu insanlara inanmaya can atarken, bir taşralı yalnızca her gün görebildiği kişilerde gözlemediği şeylere inanır." (Sennett, 1996, s. 62) Çarpıcı şekilde, Ömer Seyfettin'in kendi türünün hareket alanından çıkmayan milliyetçisi ile Balzac'ın sadece tanıdıklarıyla temas kuran taşralısı örtüşmektedir. Her iki kavramsal kıyaslamada da, kozmopolit, "yabancı"yı ötelemediği için, "biz"ini şaşırılmış biridir.

Kozmopolit ve taşralı ayırımı, şehiri ve şehirliyi alâkadar eden bir ayırımdır. Ne de olsa şehir, "yabancılarla karşılaşmanın kuvvetle muhtemel olduğu, insani yerleşim alanıdır." (Sennett, 1996, s. 330) Eğer şehri tanımlarken temel ölçütümüz "yabancı" ile karşılaşma ihtimali olacaksa, İstanbul'a boş yere şehri-i şehir denmediği ortadadır.

Bununla birlikte, şehircilik tarihi, kendi kuş türünün uçuş sahasını korumakta kararlı şehir sâkinleri tarafından alınan önlemlerin tarihidir aynı zamanda. Kimi zaman bu önlemler kişisel bir tercihten kaynaklanır; Otomatik Portakal'ın, şehir dışında yazan ve yaşayan entellektüelinin yaptığı gibi. Kimi zamansa, tanımı önceden yapılmış bir topluluğun "göç"üdür söz konusu olan. Son on yılda, özellikle Ankara, İstanbul, İzmir ya da Bursa gibi şehirlerde hız kazanan bu süreç, şehrin alternatif köşelerinde alternatif yerleşim birimlerinin yükselmesine yol açmıştır. Bu "kurtarılmış bölge"lerin kendi supermarketleri, postaneleri, okulları, hastaneleri, hatta üniversiteleri vardır. Her şey, mümkün olduğunca, hudutları itina ile çizilmiş bu alandan çıkmaya gerek kalmayacak şekilde ince ince tasarlanmıştır. Balzac'ın terminolojisine dönecek olursak, hepsi birbirine benzeyen insanların, hepsi birbirine benzeyen evlerde oturdukları bu bölgeler, taşralılığın kaleleridir. Buralarda, "yabancı"ya yer yoktur.

Öte yandan, hızla yaygınlaşan ve içselleştirilen taşralılaştırma süreci, söz konusu alternatif yerleşim birimleriyle sınırlandırmayacak kadar geniş bir düzleme yayılmış, derine kök salmış gündelik yaşam pratiklerinden beslenmektedir. İşte tam da bu pratikler doğrultusunda, mümkün olduğunca kendimize benzeyen insanlardan örülür bir ilişkiler ağının içinden çıkmıyor ya da çıkamıyoruz. Bizimle aynı okuldan, kökenden ya da kültürden gelmeyen; sadece hâl ve tavırlarıyla değil, başlı başına varoluşuyla bizi tasvip etmeyen; değil aynı dili konuşmak, kelime hazinemizin dışına çıkmayan; gözlerinin aynasında meşruiyet bulamayacağımız hiç kimseyle yollarımızın kesişmemesine gayret ediyoruz. Osmanlı'dan bu yana süregiden, "bir yandan hızla Batılılaşırken, bir yandan da bir türlü Batılılaşamamanın gerilimi", nihayet bugün, Ömer Seyfettin'in tahammülsüzlüğünü bile gölgede bırakacak bir tepkiselliği, gururla yanında gezdiriyor. Şimdi artık, değil birbirinin dilini anlamaya çaba göstermek, "ana dili" aynı olan insanlardan müteşekkil topluluklar var sadece. Her daim huzur ve güven vadeden; kaybı büyük, telafisi zor bir süreç tıkr tıkr işliyor. Zemberek çalışırken, "aynı" olanın ne denli "farklı" olabileceğini görüp, şaşırıyoruz. Kendimize benzeyen, aynı mayadan yoğrulduğumuz sevgilimiz, arkadaşımız, eşimiz pek farklı bir harekette ya da yorumda bulunduğu bundan keyif alıyor. Oysa, "aynı" olanın farklılığını keşfetmek iki atımlık baruttur sadece; "farklı" ve hatta "zıt" olanın "aynı"lığını keşfetmenin yanında.

Oysa birilerinin sahiplenilmesi, ancak birilerinin dışlanmasıyla mümkün olabileceğinden, Sennett'in dediği gibi "dışarıklılığın dışlanması" elzemdir. "Onlar" dışlandıkça, uzağa itildikçe; "biz" arasındaki dayanışma artar. Bu, beraberinde hoş ve ılık bir kardeşlik duygusu getirir. Böylece çift unsurlu, iki başlı bir süreç doludizgin yol alır. Bir taraftan, "onlar" sürekli ve hızla dışlanırken; bir yandan da "biz" üyeleri sınırsız birbirine kenetlenir. Oysa bu, başkalarının dışlanması üzerine kurulu bir kardeşliktir. Eşdeyle, "kardeşliğin, kardeş katline yol açan bir uyarılamasıdır bu." (Sennett, 1996, s. 332) Kardeş katili Kabil'in kurduğu şehrin sâkinlerinin,

kardeş katlini doludizgin sürdürmeleri, belki de garip bir tesadüften ibarettir.

Hazır tesadüflerden söz etmişken, hiç de tesadüfi görünmeyecek kadar muazzam bir işleyişin parçaları saçılmış dört bir yana. Meşrutiyet'ten hemen sonra sokak köpekleri tarihlerinin en büyük tehcirine uğradılar mesela. İstanbul sokaklarında dolaşan kafesli arabalar, başlı başına bir tehdit olan bu köpekleri toplayıp, Hayırsız Ada'ya sürdüler. Aslında, "kolektif kişilikle oluşturulmuş bir cemaatin alanı daraldıkça, kardeşlik duygusu giderek yıkıcı hâle geldiğinden", her gün, her dakika birileri bir hayırsızlığa sürülüyor. Böylelikle, "dışarıklılar, tanınmayanlar ve benzemeyenler kaçınılacak yaratıklar olurlar." (Sennett, 1996, s. 331) Dışarıklılar-tanınmayanlar-benzemeyenler o kadar çoklar ki, dışlama mekanizması hiç durmamacasına, kendi kendini kışkırtan bir hızla işliyor. Bu noktadan itibaren sistem, geçmişte kaçırıldığı fırsatlara yanarken en yakınındakilerin geleceklerinin üzerine gölgesini düşüren, hayatından bıkmış bir ev hanımına benziyor. Kucağında tuttuğu pirinç dolu tepside ayıklanacak ne çok çöp, ne çok taş var!

Oysa temizlik saplantısı bir kez başlamayagörsün, kimse yeterince temiz değildir artık; ne de hiçbir yer yeterince güvenli. Eve dönüşte, ellerini paralarcasına yıkamakla gidecek gibi değildir bu pislik. En iyisi, bundan böyle, hiçbir "yabancı"ya elini vermemektir.

Sidharta, "ermişliğin yolunu katetmeden" evvel, kendi uçuş sahasında kanat çırpardı. Hayatın kötülüklerini görmesin; üzerine kötülük bulaşmasın; sudan pakize, cennetten âlâ bir ortamda sadece ve sadece, sevdiği ve yakından bildiği insanlarla birlikte yaşasın diye bir saraya kapatılmıştı. Bir müddet, bu hep böyle gitti. Sidharta, güzel prensesi ve çocuklarıyla birlikte sarayda yaşamını sürdürdü. Ne var ki, mutsuzdu. Kendine yasak olan o diyara varmak, kırkıncı kapının ardına bakmak istiyordu. Nihayet bir gün dayanamadı; sahip olduğu her şeyi terk ederek, "dışarı" denilen yeri görmek üzere yola çıktı. "Dışarı"nın "yabancılar"ın mekânı olduğunu biliyordu bilmesine de "yabancı"nın neye benzediğini kestiremiyordu. Sonunda onu gördü. "Yabancı" yaşlı bir adamdı.

Bir müddet sonra, Sidharta sarayına geri döndü. Gene kuşatılmış, gene mutsuzdu. Üstelik artık "yabancı"nın neye benzediğini de bildiğini düşünüyordu. Eski bir tanıdığı bulmaya ahdetmiş gibi tekrar kaçtı sarayından. Dışarıda, gene o yaşlı adamı bulacağını zannederken, bir keşiş çıktı karşısına. Üçüncü ve dördüncü kez sarayından kaçtığında da, önce bir hastayla, sonra da bir ölü ile karşılaştı. Sidharta o zaman anladı ki, "yabancı" yaşlı bir adam da olabilir; bir keşiş, bir hasta, bir ölü de. "Yabancı"nın çoğulluğu, "dışarı"nın bilinmezliği Sidharta'yı büyülemiş olmalı ki, bir daha sarayına geri dönmedi. Bir mağarada, bir önceki yaşamının reddiyesi üzerine kurduğu ve ileride pek çok taraftar bulacak olan dört ana ilke geliştirdi. İnsan düşünmeden edemiyor. Eğer Siddharta, saraydan koptuktan sonra, mağaraya kapanmadan evvel, beşinci bir yabancıyla karşılaşsaydı, beşinci bir ilke olacak mıydı öğretisinde? Ve eğer öyleyse, onuncu, yüzüncü, beşyüzüncü "yabancı" ile karşılaşmış birinin beyni nasıl işler acaba, yüreği ne yöne akar?

"Yabancı" bilinmezliktir. Ne yapacağını, neye benzediğini, nereden gelip nereye gitmekte olduğunu kestiremediğin insandır yabancı. Tanımadığın ve tanımaman gerektir yabancı; eskaza elma şekeri uzatmışsa eğer, derhal kaçınılması gereken.

Yabancı "biz"e yasaktır; yasak "biz"e yabancı.

Kendimize benzeyen herkes "biz"e yakındır; yakınımızdadır. "Biz"e yakın olan herkes aydınlıktır, aydınlıktadır. "Yabancı" ise uzakta ve karanlıkta, meçhul bir gölge.

"Yabancı"dan tamamen arındırılmış bir tepside, bembeyaz pirinç tanelerinden müteşekkil "biz"imizle kanat çırtığımızda o hep övgüsünü düzdüğümüz özgürlüğe, gözbebeklerimiz küçülecektir alabildiğine. Gözbebeklerimizle birlikte kâinattır küçülen, ufumuzdur daralan ve bir de yüreğimiz, ufak, ufak bir bezelye tanesi gibi suyunu yitirmiş bir yeşillikte pörsüyen.

↓

Hayat, mayat
diyorlar;
Benim gözüm
mayat'ta.
Hayatın eksigi var;
Hayat eksik
hayatta.
N.F. Kısakürek,
Hayat, Mayat

Bugün bir Türk'le
konuştum. Bende
çok iyi bir tesir
bıraktı.
Ö.Seyfettin, Ashâb-ı
Kehfimiz

Fakat Esra'ya aşık
değildi (Neden
'Fakat?'). Daha
doğrusu aşık olup
olmadığını pek
düşünmemişti. Aşk
acıyı çekmek için
geliştirdiği kendine
özgü yöntemler
vardı. Aynı şarkıyı
defalarca,
defalarca
dinleyerek
herhangi bir kadını
düşünmesi,
derinlemesine
düşünmesi yeterli
olurdu. Bir aşk
benzetimi. Baştan
sona yaşanıp
bitirilen bir şey.
Sorumluluk yok.
Elini ateşe sokmak
yok. Hem soksa ne
olurdu ki. Zaten
Esra'nın bir çocuğu
vardı. (Utanç
kartı!)

Kısa da olsa bir tatile ihtiyacı olduğunu düşünüyordu. Belki son yaptığı işin kendisini küçük düşürdüğünü sandığı için, belki de son iki yıldır hiç tatil yapmadığı için, belki de kendisinin bile farkında olmadığı başka bir şeyler yüzünden... Kafasının içinde serseri sinekler vızıldıyordu. "Oğlum, otuzdokuz yaşındasın ve bitmiş durumdasın." Derginin bulunduğu kata geldiğinde kendini toparlamaya çalıştı. İşte herkes tatilde. Bir tek Esra orada. Dün geceden ağzına gelen paslı tadı bastırarak, yanına gitti. Hoş beş ettikten sonra bir Talcid istedi. Rennie aldı, hızla toplantıya girdi. Aklında Esra'nın bir gece önce söyledikleri. Önüne sermiş olduğu Tarot kartlarına bakarak: "Senin tüm yaşadıklarının altında yatan neden, geçmişte yaşamış olduğun bir şeylerden dolayı duyduğun utanç. Bu Şeytan kartı. Utanılmalı, yüz kızartıcı, vicdanı rahatsız eden şeyleri simgeliyor" deyip yeşil gözlerini bir cevap beklercesine gözlerine dikmişti. Ne cevap verebilirdi ki. Yoktu böyle bir şey. Geçmişle ilgili bir şey hatırlamıyordu. Eşelemekten hoşlanmazdı. Geçmişten bulup çıkarılan şeyler insanın canını sıkmaktan başka ne işe yarardı ki. Esra iyi kızdı. Üç yaşındaki kızı Burcu da çok tatlıydı. Sık sık onlara yemeğe gidiyordu. Arada sırada bu aile sıcaklığı ona iyi geliyordu. Şehrin bildik mekanları çoktan tüketmişti. İşinin bir parçası gibiydi oralarda zaman geçirmek. Kafeteryalar ve barlar, ofisinin devamı gibiydi. Fakat Esra'ya aşık değildi (Neden 'Fakat?'). Daha doğrusu aşık olup olmadığını pek düşünmemişti. Aşk acısı çekmek için geliştirdiği kendine özgü yöntemler vardı. Aynı şarkıyı defalarca, defalarca dinleyerek herhangi bir kadını düşünmesi, derinlemesine düşünmesi yeterli olurdu. Bir aşk benzetimi. Baştan sona yaşanıp bitirilen bir şey. Sorumluluk yok. Elini ateşe sokmak yok. Hem soksa ne olurdu ki. Zaten Esra'nın bir çocuğu vardı. (Utanç kartı!)

O sırada toplantı bitmeye yaklaşmıştı. Genel yayın yönetmeni, son yaptığı Sakal-ı Şerif* işinden sonra Cem'in moralinin bozuk olduğu için üzerine varmamış ve basit haberi ona pas etmişti: "Şu kaçık babayla bir görüşsen, belki bir şeyler çıkarırsın." Hangi kaçık baba diyememişti. Son günlerde nedense her şeye bir buzlu camın ardından bakıyordu, insanlar birbirinin benzeri gölgeler gibiydi. Hep aynı şarkı çalıyordu içinde, *Oh Lord, please don't let me be misunderstood*. Önüne konulan gazeteleri alıp masasına yöneldi. Son anda vazgeçip pastaneye indi. Bir kahve alıp dışarıya çıktı. Sövdü içinde sigara içilmeyen binaya. Habere dalıp gitti.

Aksaray'da bir ev. Bir sürü doktor muayenehanesinin olduğu bir apartmanın üçüncü katına tırmanıyor Cem. Kaçık baba ile ilgili çıkmış tüm kısa haberleri toparlamış, sıra baba ile görüşmeye gelmişti. Mahkemenin şartlı olarak serbest bıraktığı üzgün baba evinden çıkmıyordu. Merdivenleri çıkarken içinde tedirginlik çiçeği hızla boy atıyordu. Bu çiçeğin en sevdiği ortamın ilk kez gidilen apartmanların loş merdivenleri olduğunu biliyordu. Her seferinde, yabancı bir eve giderken garip bir korku ile midesi yanardı. Oysa artık alışmış olması gerekirdi. Onca şey yaşadından sonra... Bu mesleği hem bu yüzden seviyor hem de sık sık bırakmayı düşünüyordu. Fakat bu mesleğin yarattığı o özgürlük yanılması her zaman galip geliyordu. Kendisi gibi bir çok insanın şu anda toplum içinde kendileri için tanımlanmış koordinatlarda gönüllü kölelik yaptıklarını, kendisinin ise bir bilinmeze doğru adım attığını düşünerek heyecanını pekiştiriyordu.

* Sakal-ı Şerif, başka bir macera.

Fakat bir yandan
da son
macerasındaki
başarısızlık artık
sezgilerine bu
kadar çok
güvenmemesini
söylüyordu. Belki
yine yanılıyordu.
Belki bu yanılgılar
hayatının her
yanına çoktan
yayılmıştı da
kendisi fark
etmiyordu.
Mesleğe kendisi ile
aynı zamanda
başlamış olan
arkadaşlarının
Çeşitli dergilerin ve
gazetelerin üst
düzey yönetimine
geldikleri
düşünülrse bu
kaygılarda bir
gerçeklik payı
olduğu
söylenebilirdi.
Gerçi bu onun
seçimiydi. Hayatta
hiç bir konuda
gösteremediği
kararlılığı içinde
göstermişti.
Nerede duracağını
seçmişti.
(Kenarda!)

Cem merdivenleri ağır ağır tırmanırken bir yandan bunları, bir yandan da kaçık baba hakkında topladığı bilgileri ve bir gece önce Esra ile yaptıkları planın parçalarını zihninde canlandırıyor. Önemli günlük gazetelerin hepsi haberi geçmişlerdi. Ufak tefek değişiklikler olsa da anlatılan hikaye aynıydı. Kaık babanın bir yaşındaki çocuğunun üzerinde tuhaf deneyler yaptığı, annesinin evden kaçması ile ortaya çıkmıştı. Babanın evlilik cüzdanındaki fotoğrafı basılmıştı gazetelere. Bir de annenin ağzından aktarılan ayrıntılar. Bebek daha doğmadan önce eşinin rahatsızlığının artmaya başladığını (bu ifadeden 'rahatsızlığın' bir geçmişi olduğunu anlaşılıyor), fakat sorunların ocuk doğduktan sonra tehlikeli bir boyuta geldiğini, çocuğu özel bir odaya kapattığını, evde konuşmayı yasakladığını hatta kendisinin çocuğu yalnız göremediğini anlatmıştı bölük pörçük. Annenin ifadelerinden çok da fazla bir şey anlaşılmıyordu.

Cem bu haberleri okur okumaz dergi gurubunun bağlı olduğu gazetede muhabir ile temasa geçip babanın oturduğu evin adresini, annenin ocuk ile birlikte hangi hastanede olduğunu, babanın (artık!) hiç bir şekilde çocuğu görmek istemediğini, mahkemenin olayı yüklü bir nafaka ile çözümlediğini öğrenmişti. ocuk nöroloji servisinde gözetim altına alınmıştı. Doktorlar ocuğun ve annenin gazetecilerle görüşmesini engelliyorlardı. Çocuğun neden nöroloji servisinde yattığını anlayamamıştı Cem. Olayın bu kadar hızla kapatılması da garibine gidiyordu. Görünen olayların ardında daha ilginç bir hikaye olduğunu seziyordu. Fakat bir yandan da son macerasındaki başarısızlık artık sezgilerine bu kadar çok güvenmemesini söylüyordu. Belki yine yanılıyordu. Belki bu yanılgılar hayatının her yanına çoktan yayılmıştı da kendisi fark etmiyordu. Mesleğe kendisi ile aynı zamanda başlamış olan arkadaşlarının çeşitli dergilerin ve gazetelerin üst düzey yönetimine geldikleri düşünülrse bu kaygılarda bir gerçeklik payı olduğu söylenebilirdi. Gerçi bu onun seçimiydi. Hayatta hiç bir konuda gösteremediği kararlılığı içinde göstermişti. Nerede duracağını seçmişti. (Kenarda!) Bir çok nedeni vardı bu seçimi yaparken. şimdilerde çok da kolay savunamayacağı bazı ahlaki değerler... Yönetenlerden olmaktansa yönetilmeyi tercih etmek gibi... Kazananlardan olmaktansa kaybedenlerden olmak gibi... şimdi bundan tam olarak emin değildi. Daha doğrusu kazananlardan olmayınca neden kaybetmek zorunda olundu ki? Kaybettikçe sevdikleri de azalmıştı sanki. İnsanlar her gün biraz daha uzak, biraz daha soğuk... Örnekle: Esra'yı seviyordu; fakat onun hayatına girmeye cesaret edemiyordu. Bir başka insanın hayatına, sorunlarına ve acılarına ortak olma fikri onun kolunu kanadını kırıyordu. Böyle yetişmişti belki. Belki de seçtiği o soylu ahlaki ilkeler sadece bu güçsüzlüğü örtmeye yarayan perdelerdi.

Her ne olursa olsun buradaydı, iyi kötü yaşıyordu; zaman zaman yaptığı haberlerin önemli olduğunu düşünüyor, keyifleniyordu. Yetinmesini bilmek de bir faziletti. şimdi bu kaçık babaya ulaşmanın yollarını açması gerekiyordu. Deneyimli bir gazeteci olarak kendine özgü geliştirmiş olduğu yöntemleri vardı. Önce haberin çevresinde dolanmaya başlar, üzerinde yürüdüğü çemberin saat be saat daralmasına uğraşırdı. Geçen gün binanın çevresinde dolanmış, apartmanın neredeyse doktor muayenehanelerinden olduğunu saptamıştı. Dün de yarımşar saat arayla tüm doktorlardan bir hasta kimliğiyle randevu almış ve her birine teker teker görünmüş, ağzlarını aramıştı. Profesörlerin ikisi olayı hiç duymamışlardı, bu binada öyle bir şey olmadığını söylemişlerdi. İki ayrı iç hastalıkları uzmanı ayrıca safrakesesinde şişlik (ameliyat?) bulmuş, ultrason ve kan tahlilleri istemişti. İkinci kattaki kardiyolog, kalbinde bir sorun bulamamış, tarif ettiği çarpıntılar için kahve ve sigarayı yasaklamış, anksiyete için kapı komşusu psikiyatriste görünmesini tavsiye etmişti. Evet kaçık baba olayını da duymuştu, fakat onları tanıımıyordu. En çok psikiyatrist yardımcı oldu. Tavsiye ile gittiği için ona özel bir ilgi gösteren bu kısa boylu sevimli adam önce şikayetlerini

Olabilirdi. Her şey
olabilirdi.
Yorgundu. Geri
adımlar atmaya
başladı: hayır
babamla hiç bir
zaman sorun
yaşamadım. Yani o
verdiği cezalar şu
kaçık babaninkiler
gibi değildi hiç bir
zaman. Fakat
psikiyatristin
gözleri bir anda
ışıldadı: Sözünü
ettiğiniz kaçık
babanın bu
apartmanda
yaşadığını
biliyorsunuz değil
mi? Bu yüzden mi
beni seçtiniz?

dinlemiş, sonra çeşitli sorularla rahatsızlığının geçmişini deşmeye başlamıştı. Nereden çıkardıysa bir karanlık oda hikayesi uyduruvermişti Cem: Sözde yaramazlık yaptığında babası onu yüklük olarak kullanılan küçük odaya kilitlemiş ve kapalı yerlerde duyduğu rahatsızlığın kökeninde bu olabilirmiş. Psikiyatrist anlattıklarını ilgiyle fakat inanmaz gözlerle dinliyordu. Cem ise hem yalanlarını abartmamak için bir çaba sarfediyor hem de lafı döndürüp dolaştırıp nasıl kaçık babaya bağlarım diye kendini zorluyor, bu yüzden de ağzından gerçekler çıkıveriyordu. *Hayır babası onu dövmezdi. Sadece karanlık oda cezası verirdi. Annesi? Annesi müdahale edemezdi. Çünkü genellikle evde olmazdı. Hem dükkanın işleri geç saatlerde biter hem de bakmakla yükümlü olduğu annesine uğrardı. Babası? Babası dükkana gitmezdi. Karşıydı onun çalışmasına, fakat...* Herşeyi anlatmak bu kadar kolay mıydı? Herşey bu kadar basit miydi? Psikiyatristin ağzını aramak için mi o koltukta oturuyordu yoksa şu aptal asansör fobisinin izlerini sürmek için mi oradaydı? Hatta öyle bir an geldi ki genel yayın yönetmeninin, son yaptığı işten sonra, özellikle kendisini şu koltuğa oturtmak için bu işi kendisine verdiğini bile düşünmeye başladı. Olabilirdi. Her şey olabilirdi. Yorgundu. Geri adımlar atmaya başladı: *hayır babamla hiç bir zaman sorun yaşamadım. Yani o verdiği cezalar şu kaçık babaninkiler gibi değildi hiç bir zaman.* Fakat psikiyatristin gözleri bir anda ışıldadı: *Sözünü ettiğiniz kaçık babanın bu apartmanda yaşadığını biliyorsunuz değil mi? Bu yüzden mi beni seçtiniz?* Cem şaşkınlıkla kekelerken doktor devam etti: *Fakat Mahmut Bey'in durumu çok farklı. Hastam değil, komşum. Arada sırada görüşürüz. Gazetelerin yazdığı gibi bir canavar değil. Evet, sorunları var. Hallolması da güç. Fakat çocuğuna eziyet etmeyi aklının ucundan bile geçirmiyordu. Bir ceza değildi uyguladığı. Eziyet etme amacını da taşımıyordu. Bir tür deney...* Fazla ileri gittiğini düşünerek sustu. Reçetesini çıkarıp ona Prozac benzeri, düzenleyici bir hap yazdı. Diyet yapmasını, içkiden uzak durmasını önerdi. Cem apartmandan çıktıktan sonra hemen eve gidemedi. Ağır bir gün geçirmişti. Durduk yere ciddi bir tıbbi bakımdan geçmişti. Yakında safrakesesi ameliyatı olabilirdi. Asansör fobisinin altında yatan her neyse tüm hayatına yayılmış olabilirdi. Babası, annesi, çocukluğu, ve hatta doktora anlatmadığı bir çok şey kafasının içinde cirit atmaya başlamıştı. Yalnız hissetmişti. Çok yalnız. Bütün bu olup bitenlerle başa çıkacak gücü kendinde bulamadığını farketmişti. Esra'ya vardığında onu neşe içinde karşılayan Burcu'yu kucağına alıp derin derin kokladı. Onun babası olabilirdi. Neden kaçıyor ki. Esra'nın şevkatli bakışları ile karşılaşınca yıllardır giydiği maskesini saniyenin binde biri bir sürede yüzüne geçiriverdi. Çıkış yok! (Utancı kartı!)

Esra'ya yaşadığı günü ayrıntılarıyla anlattı. Tüm teşhisleri de aralara sıkıştırdı. Bu teşhisleri ve yasakları hiç umursamıyormuş gibi anlatıyordu ve lafı psikiyatristin verdiği değerli ipuçlarına getiriyordu aklınca; fakat ne Esra aptaldı ne de o bu sefer gerçekten saklamaya çalışıyordu. Esra onu teskin edecek yöntemleri biliyordu. Doktorları ciddiye alması gerektiğine ikna etti. Hatta onu ertesi gün tahlile kendisinin zorla götürüleceğini ve gerekirse ameliyatında da bulunacağını, birazcık kesilmesinin belki yararlı olacağını bile söyledi. Şakayla karışık kızgınlığın altındaki şevkati görmemek için kör olmak gerekiyordu. Kör değildi. Sadece güçsüzdü. Sağlık meselesini hallettikten sonra ipuçlarını değerlendirmeye başladılar. Kaçık babaya, Mahmut Bey'e nasıl ulaşacaklarının planını yaptılar.

Ve ertesi gün, başarılı plan meyvelerini vermeye başladı: sabah adamdan randevuyu almıştı bile!

Şimdi merdivenlerin son basamağına geldiğinde acaba asansör fobimden kurtulursam, böyle dik merdivenleri çıkmak zorunda kalmazsam, hareketsizlik, kalbimi daha mı kötü etkiler diye düşünüyordu. Fobisine bir sempati duyduğunu hissetti. Belki de ruhsal yapısının öyle bir kapalı sistemi vardı ki, bir kısmıyla oynayınca her şey zincirleme değişikliklerle çökecekti. Bu da hayatın cilvesiydi.

Kapıyı Mahmut Bey açtı.

Önce geçmiş olsun demek istiyorum. Gazetelerdeki üzücü haberler umarım sizi çok yıpratmamıştır. Fakat insanları bilirsiniz, bu gün büyük bir iştahla okudukları haberi bir hafta sonra hatırlamazlar bile. Her gün yeni bir şeyler oluyor. Ben, telefonda da sözünü ettiğim gibi deneylerinize ilgileniyorum. Sonuçlarını merak ediyorum. İnsanlık için çok önemli olabilecek bu bilgilerin gün ışığına çıkmasını arzuluyorum. Evet ben de gazeteciyim fakat sizin rızanız olmadan ve siz görmeden tek bir satır bile yayınlamayacağıma söz vermiştim biliyorsunuz...

Neden farklı diller konuşuyoruz? Çünkü cezalandırıldık. Babil'de. O kulenin inşası her şeyin sonu oldu. Tanrı Adem'e tüm kelimeleri tek tek öğretti. Cennetin diliydi bu. Hayvanların, ağaçların anladığı dil. Sema anlayamadı beni. Ne kadar önemli bir şey olduğunu anlamadı. Ben O'nunla konuşmak istiyorum. Soracaklarım var. Yıldızları, ölümü ve cenneti görmek, anlamak... Bu çalışmanın kökeni çok eskilere dayanır. Başkaları da denedi. Fakat yakayı ele verdiler. Bir çocuk nedir? Bir melek değil de nedir? Bir melek bilmeyecekse cennetin dilini kim bilecek? Fakat unutuyoruz. Bu lanetli dili öğrendikçe unutuyoruz. Tanrı'nın dilini öğrenmenin tek yolu vardır. Bir çocuğa hiç bir dili öğretmemek. O zaman ne olur?

Cem iyi gidiyordu. Adamın fazla bir şey söylemesine fırsat bırakmadan onun zihninin içine giriyor, onu dünyada anlayan tek kişi kendisiymiş izlenimini başarıyla yaratıyordu ki Mahmut Bey uzun süre konuşmayan insanların acemiliğiyle sözcükleri yanlış yerlerinde vurgulayarak araya girdi. *Çalışmalarım hakkında ne biliyorsunuz?* İşte en zor kısma gelmişti Cem. Bir gece önce Esra ile ellerindeki ipuçlarını bir araya getirip acayip bir senaryo yazmışlardı. Ve tüm yollar bir noktada keşişiyordu. *Tanrı'nın sözcükleri.* Bu iki kelimeyi söyledikten sonra Mahmut Bey'in yüzüne bakarak beklemeye başladı. Tepkisiz bir şekilde bekliyordu Mahmut Bey. O anda, hastalıklı zihninden kim bilir neler geçiyordu. Cem elinde olmaksızın gerildi. Gözlerini ayırmaksızın ortamı kolaçan etti. Mahmut Bey tehlikeli olabilir miydi? Hele yanıılmışlarsa, Tanrı'yla falan bir ilgisi yoksa yaptıklarının... Fakat psikiyatrist de bunların birer deney olduğunu ve bu konuda başka şeyler bildiğini söylemişti, ayrıca Esra'yla karıştırdıkları ktoplarda da benzer deneylere rastlamışlardı... *Fazla bir şey elde edemedim. Daha zamana ihtiyacım vardı.*

Cem derin bir nefes almıştı. Aklının montaj masasında derginin sayfaları kurulmaya başlamıştı bile. Mahmut Bey'in gölgeler içindeki bir pozunu, karanlık odanın kapısı, geçmişte başkalarının yaptıkları deneylerle ilgili kutular... Mahmut Bey bir yandan anlatıyor bir yandan da odanın içinde yürüyordu. Kafası meşgul bir bilim adamı gibiydi. Cem teybinin alıcısını sonuna kadar açmış olmasına rağmen bir yandan da not almayı ihmal etmiyordu. Hiç bir şeyi kaçırmaya niyeti yoktu. Mahmut Bey karmakarışık bir sırayla anlatıyordu. Belli ki bunları ilk kez birisiyle konuşuyordu. *Bu çalışmanın kökeni çok eskilere dayanır. Neden farklı diller konuşuyoruz? Çünkü cezalandırıldık. Babil'de. O kulenin inşası her şeyin sonu oldu. Tanrı Adem'e tüm kelimeleri tek tek öğretti. Cennetin diliydi bu. Hayvanların, ağaçların anladığı dil. Sema anlayamadı beni. Ne kadar önemli bir şey olduğunu anlamadı. Ben O'nunla konuşmak istiyorum. Soracaklarım var. Yıldızları, ölümü ve cenneti görmek, anlamak... Bu çalışmanın kökeni çok eskilere dayanır. Başkaları da denedi. Fakat yakayı ele verdiler. Bir çocuk nedir? Bir melek değil de nedir? Bir melek bilmeyecekse cennetin dilini kim bilecek? Fakat unutuyoruz. Bu lanetli dili öğrendikçe unutuyoruz. Tanrı'nın dilini öğrenmenin tek yolu vardır. Bir çocuğa hiç bir dili öğretmemek. O zaman ne olur? Sema ağlar. Durmadan ağlar. Ona defalarca anlatmaya çalıştım. Susmamız gerektiğini. Sessiz olmamız gerektiğini. Çocuğun biz fanilerin dünyasından hiç bir sözü duymaması, bilmemesi, öğrenmemesi gerekiyor. Ancak o zaman... O zaman kaçtı Sema. Çocuğu da alıp kaçtı. Ona ad verdi. Ne hakla! Ne hata... Daha bir yaşına basmadı. Tanrının sözlerini söyleyemeden gitti... Meleğimin kanatları yok artık. Artık Sema da yok...*

Aniden Mahmut Bey'in ablası eve gelmeseydi belki daha çok fotoğraf çekecekti, fakat çektikleri de yeterliydi. Abla gazetecinin salonlarında oturduğunu görünce beti benzi solarak hangi gazeteden olduğunu sordu ve kibarca onu kapı dışarı etti. Oysa Cem haberin sonunu bağlamıştı bile...

Cem bantları çözüp yazısını yazdıktan sonra keyifle başlığı attı: Tanrı'nın Dilini Araştıran Adam! Bilgisayar ekranındaki dergi sayfalarını gözden geçiriyordu. En son paragrafta çocuğun altı ay kadar karanlıkta kaldığı için görme sorunu yaşadığını fakat atlatılabileceğini, eğer biraz daha dünyadan yalıtılmış bir biçimde yaşasaydı görme ve konuşma yeteneğini kaybetme riski olduğunu fakat annenin kaçışı ile çocuğun sağlığına kavuşacağını yazmıştı. Mutlu sonun okuru rahatlatacağını düşündü. Haberi zenginleştirmek için üç tane de kutu yapmıştı. Birinci kutu uygarlıktan uzak kalmış, bir biçimde yalıtılmış çocuklarla ilgiliydi. Bir başka kutu, tam Mahmut Bey gibi bir amaçla hareket eden bir katolik papazın öyküsüydü. Üçüncü kutuda da... Sigarasını yakıp derin nefesler alırken içinde bir yerlerde bir şeylerin kaydığını hissetti. Ağzına acımsı bir tad geldi. Başı dönerken Esra'nın telefonunu tuşuyordu.

Başı hala dönüyordu. Korkunç bir kuyunun içinden debelenerek, zor zar çıkmıştı. Başucunda ne zaman gözünü açsa Esra'nın hayalini görüyordu. Zaman duygusunu yitirmış gibiydi. İlk sözleri *Burcu'yu kime bıraktın?* olmuştu. Daha sonraki uyanışlarında yazıyı dergiye teslim edip etmediğini sordu. Akşama doğru ayılmıştı fakat yine de yorgun bir uykuya daldı. Uyurken düşünebildiğini fark etti kısa bir süre. Narkoz ölümün benzetimi...

Fakat Cem için ertesini gün pek parlak başlamadı. Hastabakıcının getirdiği dergide yazısının olmadığını görünce sinirlendi. Hemen genel yayın yönetmenini aradı. Dikişlerini sızlatan bir sesle, kibar olmaya çalışarak, işini neden kestiklerini sordu (*Mahmut Bey'in ablası!*). Aklında fırl fırl dönen sorular... Genel yayın yönetmeni soruyu duymazlıktan gelerek geçmiş olsun dedi. Akşamüzeri uğrayacağını, o zaman konuşabileceklerini, geri durumu Esra'ya anlattığını söyleyip Cem'i yatıştırmaya çalıştı.

Esra içeri girer girmez ona durumu anlattırdı. İşin iç yüzü aydınlandığında yine baltayı taşa vurduğunu anladı. Tahmin ettiği gibi Mahmut Bey'in ablası duruma engel olmuştu. Bizzat dergiye giderek büyük patronla konuşmuş ve bu haberin yapılmamasını rica etmişti. Önemli bir asker ve devlet adamının oğlu olan Mahmut Bey'in dramını anlatırken aba altından sopa göstermeyi ihmal etmemiş, konuştukları sırada üst düzey birinin patronu aramasını da sağlamıştı. Zaten haber de gözden çıkarılmayacak bir haber değildi ve olay kapanmıştı.

Peki ayrıntılar? Mahmut Bey neden delirmiş? Babası kimmiş? Karısının ailesi? Cem hala hikayenin ayrıntılarını merak ediyor, kafasındaki dosyayı kapatabilmek için başka bilgilere de ihtiyacı olduğunu biliyordu. Esra sabırla anlatmaya girişti: *Mahmut Bey geliğinden beri tuhaf bir ocukmuş. Ruhsal yapısı zayıf, içe kapalı, zaman zaman vehimlere kapılan (ablasının deyimleri bunlar, bence bal gibi şizofren) bir ocukmuş. Aslında tüm günlerini resim yaparak, ya da kitapların sayfalarını karıştırarak geirebilirmiş. Fakat peder bey bu durumu bir türlü kabullenmek istemiyormuş. Doktorlar durumun ancak bu kadar iyi olabileceğini, daha fazla bir şey beklememesi gerektiğini söylemişler ama dinletememişler. Oğlunu evlendirmeyi ve ölmeden önce kuşağına bir torun almayı kafasına koymuş bir kere. Sema'yı kimsesizler yurdundan almışlar. Sema iyi bir kız. Liseyi bitirmiş, oturup kalkmasını bilen, eli yüzü düzgün, talihsiz bir kız. Biliyorsun onsekiz yaşına gelince yurdun kapısının önüne koyuyorlar çocukları. Kısacası kızın başına talih kuşu(!) konmuş. Mütevazı bir düğünle evlendirmiş oğlunu yaşlı adam. Oğlunun durumunda ise sanki bir düzelme var gibiymiş. Hatta kısa bir süre sonra Sema hamile kaldığında ev halkı bayram etmiş. Doğacak ocuğun kötü giden her şeyi düzelteceğini umuyorlarmış.*

Fakaat torununu kuşağına almasına az bir zaman kala yaşlı babanın kalbi iflas eder ve

Başı hâlâ dönüyordu.
Korkunç bir kuyunun
içinden debelenerek,
zor zar çıkmıştı.
Başucunda ne zaman
gözünü açsa Esra'nın
hayalini görüyordu.
Zaman duygusunu
yitirmış gibiydi. İlk
sözleri Burcu'yu kime
bıraktın? olmuştu.
Daha sonraki
uyanışlarında yazıyı
dergiye teslim edip
etmediğini sordu.
Akşama doğru
ayılmıştı fakat yine
de yorgun bir
uykuya daldı.
Uyurken
düşünebildiğini fark
etti kısa bir süre.
Narkoz ölümün
benzetimi...

babasız kalan Mahmut Bey ağır bir uykudan uyanır gibi silkinir, kendini gecenin koynunda bulan bir çocuk gibi panie kapılır ve derinlerinde gizli olan ruhsal akımların girdabına kapılır. Sonrası bildiğın hikaye. Doğar doğmaz çocuğu odasında karanlıkta bırakmak için önlemler alır. Dışarıdan ses gelmemesi için odasını iyice yalıtır. O kadar sıkı sıkıya ayırır ki çocuğu dış dünyadan, bebek havasızlıktan avaz avaz ağlar günlerce. Mahmut Bey sadece karısının odaya girmesine izin verir. Tabii kendi gözetiminde. Konuşmak yine yasaktır. Ninni söylemek, çocuğu okşamak hep yasak. Önceleri Mahmut Bey'in ablası bebeğe çok düşkün olduğunu düşünür fakat Mahmut Bey sabukladıkca Sema durumun kötüye gittiğini anlar ve çocuğunu kurtarmanın yollarını arar. Abla ile de konuşamaz çünkü o eve adımını attığı günden beri ablanın soğuk ve düşmanca bakışları altında ezilip durmuş. Ateşli olduğu bir gün bebeği hastaneye götürür ve hemen psikiyatri bölümüne koşup kocasının durumunu anlatır. Bu şekilde kurtulmuş olurlar.

Cem hikayenin geri kalanını dinlerken hala kafasının içindeki dergi sayfalarını süslüyordu. Hala bunun müthiş bir haber, iyi bir hikaye olduğunu düşünüyordu. Baştan sona tuhafliklarla dolu bir hikaye. Bir takım sapkın papazların aynı amaçla Mahmut Bey gibi yeni doğmuş çocukları dünyadan yalıtma hikayelerini de biriktirmişti. Değişik zaman dilimlerinde, başka başka ülkelerde benzer ülkünün peşinde koşan 'kaçık'ların varlığı Mahmut Bey'in deliliğine farklı bir boyuttan bakmayı zorunlu kılacaktı. Paylaşılan bir delilikten daha tehdit edici ne olabilir ki?

Cem bir hafta sonra, tam olarak iyileştiğinde bir takım kararları kendiliğinden vermiş olduğunu şaşırarak farkettil. Acaba narkozun etkisi mi diye süre şüphelendiyse de (narkoz: ölüp yeniden doğmak!)şu asansör fobisinden başlamalı diyerek Aksaray'daki apartmanın merdivenlerini bir kez daha tırmanmaya başladı. Fakat bu sefer Mahmut Bey için değil, kendisi için tırmanıyordu. Esra için, belki Burcu için. Bu sefer çemberi kendisi için daraltacaktı.

↓

Hayalet Gemi

Her Seferinde Ayrı Bir Limanda...

Kasım-Aralık 99: Dönmek

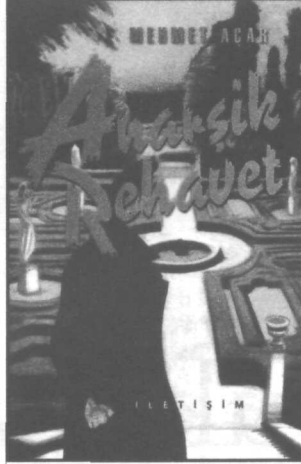

Bir aynanın karşısına geçin ve aynadaki görüntünüze bakın. Kimdir o?

Yaşamımızın bir döneminde kendi yüzümüzün biricikliğini keşfeder ve onun gerçekliği karşısında şaşkınlığa uğrarız.

Aynada yansılanan o yüz nedir? Bu insanın karşısına çözmesi gereken bir varlık sorunu olarak dikilir. Ancak bazı insanlar bu sorudan kaçmış, bazıları ise bu soruya kapılmışlardır.

Yazılı Yüz
Ergun Kocabıyık
Söz Yayınları

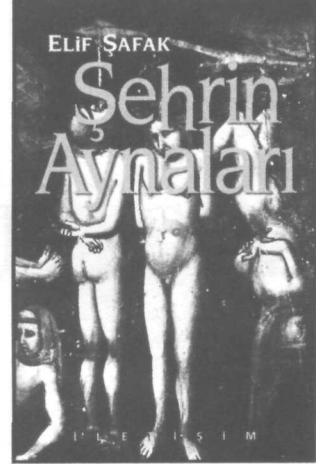

Bir rüyasında otelin bahçesinde, annesi ve babasıyla birlikte bir yemek yemişler, uzun uzun sohbet etmişlerdi.

Babası "Adını asla unutma evladım, istersen bir yere yaz" demişti. Uyandığında babasının bu öğüdüne hiçbir anlam veremedi.

Bir insan adını nasıl unutulabilir ki?

Anarşik Rehavet
Mehmet Açar
İletişim Yayınları

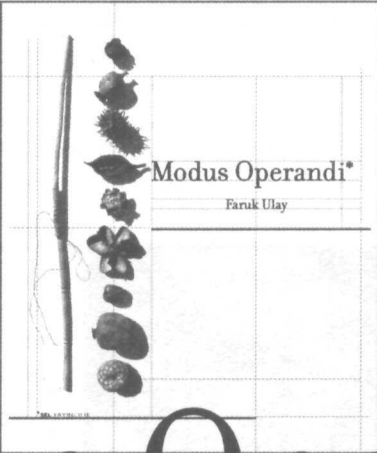
Korktuğun zaman bil ki, dedi fısıltıyla, korku da cesaret de aynı çemberin parçalarıdır. Bil ki çember senin içindedir.

Demek ki, korkak olduğun kadar cesur olabilirsin. Ne kadar derine düşersen düş, bir o kadar yükseğe

çıkabilirsin. Rinozzi'yi hatırla, Halife el Mansur'u hatırla.

Çemberi hatırla. Korkuya tosladığında, felakete uğradığında, çukura düştüğünde tek yapman gereken çemberde geri geri yürümektir; ta ki zıt parçaya ulaşana dek. Sebeb-i felaketin her neyse onun zıddına ulaşana dek.

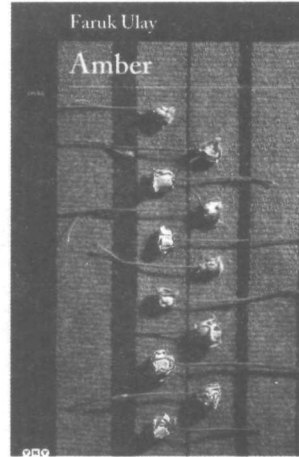
Şehrin Aynaları
Elif Şafak
İletişim Yayınları

Modus Operandi

(öyküler)

Faruk Ulay

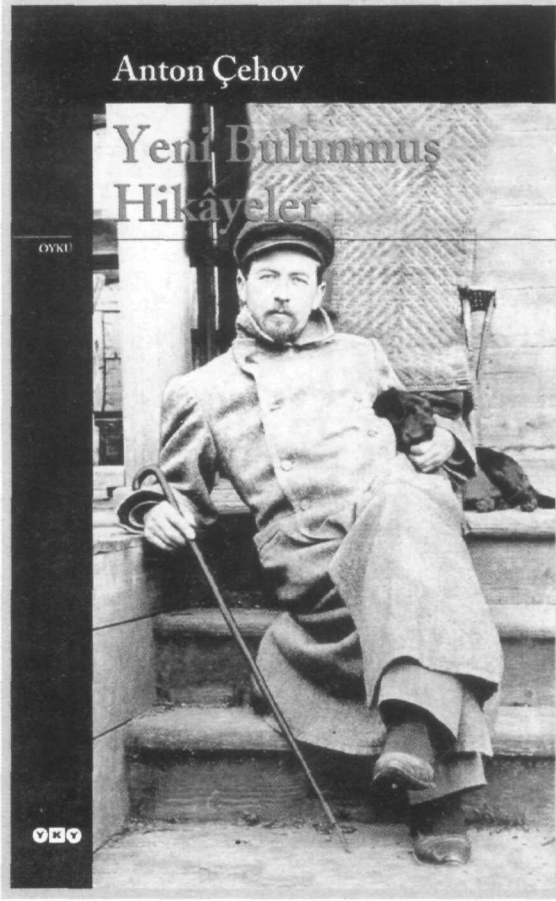
Y a p ı K r e d i Y a y ı n l a r ı

Murat Gülsoy
OYSA HERKES
KENDİSİYLE
MEŞGUL

♥
CAN

Çehov'un mirası bitmedi... Payınıza düşeni alın!

Yeni Bulunmuş Hikâyeler, Anton Çehov
Öykü, 156 sayfa, 2. hamur, ISBN 975-08-0140-7, Fiyatı: 2.200.000 TL.

Meraklısına ilginç bir hikâye...

İki yıl önce, sıcak bir yaz günü New York Halk Kütüphanesi'ne doğru ilerleyen Peter Constantine, yeni kitabından başka bir şey düşünemiyordu. Rus ve Baltık dilleri konusunda kütüphanede bulunan dört yüz bin kitap, el yazması ve dergi heyecanını artırıyor. Birazdan kütüphanenin sessiz ve sakin ortamı onu New York'un gündelik yaşamından uzaklaştırıp yepyeni bir geçmişin içine alacaktı.

Peter Constantine, genç yaşına rağmen, edebiyat ve kültür çevresinde, Uzakdoğu dilleri ve kültürleri konusunda yazdığı altı kitap ve daha yeni yayımlanan *What's Your Type?* adlı kitabıyla tanınıyordu. Yeni yayımlanan çeviri *Six Early Stories by Thomas Mann*'in çeviri ödülü alacağını henüz kendisi de bilmiyordu. Haiti'nin özgün Kreol edebiyatı örneklerinden Felix Morisseau-Lorey'in *Emmains: Four Creole Novellas* çevirisi gelecek yılın (1998) yayım programına alınmıştı. Ama Peter'in aklı fikri yeni araştırmasındaydı.

Okuma masasına oturduğunda rastlantıların ona oynayacağı oyundan habersiz 19. yüzyılın son çeyreğine ait dergi ve gazete koleksiyonlarını gözden geçirmeye başladı. Zritel, Budilnik, Svet i Teni, Oskolki, Poeziya i Proza, Strekoza... Gözüne çarpan A. Çokente, Antoşa Ç., Antoşa, İyi Huylu Adam, Kardeşimin Kardeşi imzalarının bulunduğu hikâyeler ona hem tanıdık geliyordu, hem de yabancı. Bu imzaların Anton Çehov'a ait olduğunu keşfetmesi onu yerinden zıplattı. Dünya edebiyatının seyrini değiştirmiş, büyük yazar Anton Çehov'un kitaplarına girmemiş, gençlik döneminde yazdığı hikâyelerle karşı karşıyaydı. Çehov'u Çehov yapan, genç Çehov'un ilk ürünleri, işte, elinin altındaydı. Herşeyi bir kenara bıraktı ve kollarını sıvadı.

Çehov'u okuyup bitirdiğinizi mi sanıyorsunuz?.. Hikâyelerini tükettiğinizi mi?.. Dergi sayfalarında kalmış genç Çehov'un hikâyeleri daha yeni bulundu. Hepsi de birbirinden güzel otuz sekiz yeni hikâye... Genç Çehov'un atmosferini Türkçede de yaratan çevirmenlerin coşkulu çabasıyla sizi bekliyor. Yeni Çehov mirasından payınıza düşeni hemen alın.

Yapı Kredi Yayınları Kitabevleri: ■ İstanbul: 212-252 19 12 / 322 ■ İzmir: 232-463 82 90 ■ Ankara: 312-435 85 94
E-posta: ykkultur@ykykultur.com.tr - Web Sitesi: www.ykykultur.com.tr - **İnternet satış: www.shop.superonline.com/yky**
Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık San. A.Ş. 212-280 65 55